

ՅՈՎՐԱՆԵՍ ԲԱՐՄԵՂՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ – 2011

**ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
БИБЛИОТЕКА ИМ. САРКИСА И МАРИ ИЗМИРЛЯНОВ
ОТД. СТАРОПЕЧАТНЫХ И РЕДКИХ КНИГ И ЛИТ.
ИСКУССТВА**

**SARKIS AND MARIE IZMIRLIAN LIBRARY OF
YEREVAN STATE UNIVERSITY
DEPARTMENT OF RARE, OLD-PRINTED AND ART
LITERATURE**

**ОВАНЕС БАРСЕГЯН
БИОБИБЛИОГРАФИЯ**

**HOVHANNES BARSEGHYAN
BIOBIBLIOGRAPHY**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО ЕГУ
ЕРЕВАН - 2011**

**YSU PRESS
YEREVAN - 2011**

/ ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՐԱՆ
ՍԱՐԳԻՍ ԵՎ ՄԱՐԻ ԻԶԱՒՐԼՅԱՆՆԵՐԻ ԱՆՎ. ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԱՍՏԻՊ, ԿԱԶԿԱԳՅՈՒՏ ԵՎ ԱՐՎԵՍՏԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ ԿԵՆՍԱՍԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՐԵՎԱՆ

ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ
2011

ՀՏԴ 01 : 809.198.1
ԳՄԴ 91.9 : 81 + 81.2 Հ
Բ 371

**Նվիրվում է պրոֆ. Հ. Խ. Բարսեղյանի 90-ամյակին
Посвящается 90-летию проф. О. Х. Барсегяна**

Կազմ. և ծնթգ. հեղ.: Հասմիկ Հայրապետյան
Առաջար. Վաղիմիր Մաղալյանի
Ռուս. խմբ.: Տիգրանուիկ Հակոբյան

Ըստ. և ամ. պատճեն: Ասմիկ Անրապետյան
Պրեձուլ. Վլադիմիր Մաղալյան
Թար. թար.: Տիգրան Ակոպյան

Մասնագիտ. խորհուրդ՝ քաղ. գ. թ., դոց. Աշոտ Ալեքսանյան (տնօրեն),
Փիզմաթ. գ. թ. Հասմիկ Դուրգարյան (բաժնի վարիչ), Արմինե Սարյան (մա-
նուլի բաժնի աշխատակից)

Բ 371 Հովհաննես Բարսեղյան: Կենսամատենագիտություն /
ԵՊՀ, Սարգիս և Սարի Իզմիրյանների անվ. գրադ.;
Կազմ.: Յ. Գ. Հայրապետյան; Առաջարանի հեղ.: Վ. Ս.
Մաղալյան; Մասնագիտ. խորհուրդ՝ Ա. Ալեքսանյան և
ուրիշ. – Եր.: ԵՊՀ հրատ., 2011. – 100 էջ:

ԵՊՀ Գրադարան

Տարբերակ

ՀՏԴ 01 : 809.198.1
ԳՄԴ 91.9 : 81 + 81.2 Հ

ISBN 978-5-8084-1457-0

© ԵՊՀ Ս. և Ս. Իզմիրյանների անվ.
գրադարան, 2011 թ.

ԿԱԶՄՈՒՆ ԿՐՂՄԻՑ

Կենսամատենագիտությունը նվիրված է հայերենագիտության նվիրյալ, վաստակաշատ համալսարանական, բանասիրական գիտությունների դրկտոր, պրոֆ. Յ. Խ. Բարսեղյանի 90-ամյակին:

Յայ լեզվաբանության երախտավորի կյանքն ու գործունեությունն ուրվագծող առաջարանին (հեղ. Վ. Մաղայան) հետևում է մատենագիտական նկարագրությունը, որը բաղկացած է երկու հիմնական բաժնից: Առաջինում առանձին մասնաբաժիններով ներկայացված են Յ. Բարսեղյանի հեղինակած նյութերը՝ մենագրություններ, բառարաններ ու տեղեկատուններ, այլ գրքերում գետեղված նյութեր, խմբագրած գրքեր, գեկուցումներ, հանդեսներում ու թերթերում հրատարակված գիտական և հրապարակախոսական հոդվածներ, գրախոսություններ, բանավեճեր ու հարցագրույցներ: Երկրորդ բաժնում անվանի լեզվաբանի մասին հրատարակված նյութերն են՝ սկզբում գրախոսությունները, ապա կյանքը և գործունեությունը լուսաբանող հրապարակումները: Երկու բաժնում էլ գրախոսությունները հղումներով կապվում են գրախոսվող նյութերին: Լրացումներով ու փոփոխություններով վերահրատարակված գրքերը, ինչպես նաև տարբեր պարբերականներում վերահրատարակված հոդվածները հիմնականում ներկայացված են մեկ նկարագրությամբ: Բացառություն են կազմում կրկնվող այն նյութերը, որոնք հրապարակված են և գրքում, և պարբերականում. նման դեպքերում տրվում են թե՝ մեկի, թե՝ մյուսի տվյալները՝ դրանց միջև առկա կապի հղումով:

Նկարագրությունն ուղեկցվում է նյութի բովանդակությանը վերաբերող ընդարձակ ժանորթագրությամբ, որի միտումն է՝ հնարավորինս օգնել հետազոտողին՝ նախնական պատկերացում կազմելու տվյալ նյութի մասին, և հատկապես այն նյութի, որը, հրապարակված լինելով մամուլում, ծեռաց բերման տեսանկյունից երեմն դժվարանատչելի է:

Նյութերը նկարագրված են ըստ «Տպագիր երկերի մատենագիտական նկարագրության» 7.1-84 պետուտանդարտի: Նկարագրությունները համարակալված են, դասավորված ժամանակագրական սկզբունքով, որի շրջանակում ունեն նաև այբբենական ենթադասավորում: Նյութերի բնագրային խորագրերը բարգնանաբար ներկայացված են ռուսերեն: Կազմողի հավելումները տրված են քառակուսի փակագծերով (〔 〕):

Մատենագիտությունն ուղեկցվում է լրացուցիչ տեղեկատվությամբ (հայ. և ռուս.) Դ. Բարսեղյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարերվերի ժամանակագրական և վերնագրերի ու նկարագրված պարբերականների այբբենական ցանկերով:

Վերնագրային ցանկում ջառակուսի փակագծերով նշված են կազմողի ծանոթագրությունները ինչպես հեղինակային գործառույթի (հեղինակ, կազմող, խմբագիր ևն), այնպես էլ աշխատանքի տեսակի (մենագրություն, հոդված, գեկուցում ևն) կամ դրա՝ այլ հրատարակություններում (հանրագիտարան, ժողովածու ևն) գետեղված լինելու մասին:

Գիրքն ունի նաև հավելվածի բաժին, որտեղ գետեղված են հրապարակված նյութերից քաղված մեջբերումներ ինչպես լեզվաբանի մտքերից, այնպես էլ ուրիշների՝ նրան և նրա գիտական աշխատանքները բնութագրող տողերից: Սեր համեստ կարծիքով՝ սույն հավելվածը կարող է օգտակար լինել հատկապես այն ընթերցողներին, որոնց նպատակն է ծեռք բերել Հովհ. Բարսեղյանի կյանքին ու գիտական գործունեությանը վերաբերող լրացուցիչ նյութեր: Հավելվածի բոլոր մեջբերումներ հղումներով կապվում են մատենագիտական ցանկում առկա համապատասխան բնագրերին:

ОТ СОСТАВИТЕЛЯ

Биобиография посвящена 90-летию известного арменоведа, заслуженного сотрудника Ереванского государственного университета, доктора, профессора филологических наук О. Х. Барсегяна.

За предисловием (авт. В. Магалян), представляющим жизнь и научно-педагогическую деятельность признанного армянского лингвиста, следует библиографическое описание, которое состоит из двух основных разделов. В первом - отдельными подразделами представлены авторские материалы Ов. Барсегяна: монографии, словари и справочники, отредактированные им книги, доклады, научные и публицистические статьи, рецензии, дискуссии и интервью. Во втором разделе - рецензии и материалы, освещающие жизнь и деятельность профессора. В обоих разделах рецензии связаны ссылками с рецензируемым материалом. Книги, переизданные с дополнениями и изменениями, как и статьи, переопубликованные в разной периодической печати, в основном представлены одним описанием. Исключение составляют статьи, которые опубликованы и в книге, и в периодической печати: в этом случае представлены ссылки о связи между ними.

Описание сопровождено обширным примечанием, относящимся к содержанию материала с намерением помочь читателю составить представление о данном материале и, в особенности, о том материале, который издан, но труднодоступен.

Материалы описаны по "Библиографическому описанию печатных сочинений" 7.1-84 госстандарта. Описания пронумерованы, упорядочены по хронологическому принципу, внутри которого также представлен алфавитный порядок заглавий. Оригинальные заголовки материалов переведены на русский язык. Авторские дополнения в описании даны в квадратных скобках ([]).

Библиография сопровождена разными указателями (арм., рус.): указатель основных дат жизни и творчества О. Барсегяна, алфавитный указатель заглавий, информационный указатель использованной периодики.

В указателе заглавий в квадратных скобках даны примечания составителя как об авторских функциях (автор, составитель, редактор и т.д.), так и о типе работ (монография, статья, доклад, интервью и т.д.) или об их размещении в других изданиях (энциклопедия, сборник и т.д.).

Книга имеет также приложение, где собраны цитаты как из опубликованных трудов лингвиста, так и строк из разных статей, характеризующих жизнь и деятельность Ов. Барсегяна. Данное приложение может быть полезным именно тем исследователям, чья цель найти дополнительные сведения о знаменитом арmeno-веде. Все цитаты в приложении связаны ссылками с соответствующими оригиналами в библиографическом описании.

Рус. пер. Тигрануи Акопян

**ԲԱՆԱՍ. ԳԻՏ. ԴՐ. ՊՐՈՖ. Հ.Խ. ԲԱՐՄԵՂՅԱՆԻ
ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՄԵՈՒԹՅԱՍ ԴԻՄԱԿԱՆ ՏԱՐԵԹՎԵՐԸ**

- 1920 – ծնվել է հոկտ. 25-ին, Թալինի շրջանի (Անդրկայումս՝ Արագածոտնի մարզ) Մաստարա գյուղում
- 1935 – ավարտել է Մաստարայի յոթնամյա դպրոցը
- 1938 – ավարտել է Թալին ավանի միջնակարգ դպրոցը
- 1938-1941 – սովորել է ԵՊՀ լեզվագրական ֆակուլտետում
- 1941 – մեկնել է բանակ
- 1942 – ավարտել է Բաքվի ռազմական հետևակային ուսումնարանը և Թբիլիսիի հրաձգային բարձրագույն ռասլրնթացը
- 1942-1943 – մասնակցել է Հայրենական մեծ պատերազմին՝ որպես հայկական դիվիզիայի վաշտի հրամանատար
- 1943 – Հյուսիսային Կովկասի համար մղվող մարտերում վիրավորվել և զորացրվել է
- 1943-1944 – շարունակել է կրթությունը և ավարտել ԵՊՀ լեզվագրական ֆակուլտետը
- 1943-1944 – ՀՊՄԻ-ի հատուկ ամբիոնի ռազմագիտության դասախոս
- 1945-1948 – ընդունվել և ավարտել է ԵՊՀ ասպիրանտուրան
- 1946-1948 – ԵՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի դասախոս
- 1948-1958 – ԵՊՀեռՍԻ հայոց լեզվի ամբիոնի դասախոս
- 1952 – բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտ. աստիճան
- 1955-2004 – ՀԽՍՀ Մին. խորհրդին առընթեր տերմինաբ. Կոմիտեի (1992-ից՝ ՀՀ ԲԿՄ Լեզվի բարձ. խորհուրդ) գիտ. քարտուղար
- 1955 – ԵՊՀեռՍԻ հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ
- 1955-1957 – ԵՊՀՍԻ սկզբնական կուսկազմակերպության քարտուղար
- 1958 – ԵՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի դոցենտ
- 1969-1972 - ԵՊՀ կուսկոմիտեի առաջին քարտուղար
- 1969-1976 – ԵՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի վարիչ
- 1970 – ՀԽՍՀ գիտության վաստակավոր գործիչ
- 1977-1985 – ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետի ղեկան
- 1977-1988 – ՀԽՍՀ ԲԿՄ հայոց լեզվի ուսումնամեթոդական խորհրդի նախագահ
- 1981 – բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտ. աստիճան
- 1984 – ԵՊՀ հայոց լեզվի ամբիոնի պրոֆեսոր

- 1985-1990 – ԵՊՀ հայոց լեզվի պատմության ամբիոնի հիմնադիր-վարիչ**
- 2000-2007 – ՀԽՍԴ ԳԱ Դ. Աճառյանի անվ. լեզվի ին-տի լեզվաբանության մասնագիտական խորհրդի նախագահ: 2007-ից՝ այդ խորհրդի անդամ**
- 2010 – Եվրոպական գիտությունների և արվեստների միջազգային ակադեմիայի իսկական անդամ**

Պարզևատրումներ

- 1955 – «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» մեղալ**
- 1964 – «Մարտական ծառայությունների համար» մեդալ**
- 1981 – «Պատվո նշան» շքանշան**
- 1985 – «Հայրենական մեծ պատերազմի 2-րդ աստիճանի» շքանշան**
- 1999 – «Մովսես Խորենացի» մեդալ**
- 2001 – ՀՀ նախագահի մրցանակ**
- 2003 – Թեքեյան մշակութային միության «Վահան Թեքեյան» մրցանակ**

Մենագրություններ

- 1953 – «Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն»**
- 1964 – «Հատուկ անուն (տեսական նկարագրական ակնարկ)»**
- 1967 – «Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հին ու նոր քննադատությունները»**
- 1973 – «Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարան»**
- 1975 – «Հայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները»**
- 1980 – «Հայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը»**
- 1988 – Հայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը» (ռուս.)**
- 1999 – «Ը ծայնավորը և նրա նշանային արտահայտությունը գրական հայրենում (պատմական հնչյունաբանության ակնարկ)»**
- 2002 – «Հայերենի ուղղագրության հարցերը՝ հայագիտության և գրականության դասականների քննությամբ» [44 էջ]**
- 2004 – «Հայերենի ուղղագրության հարցերը՝ հայագիտության և գրականության դասականների քննությամբ» [102 էջ]**

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Д-РА ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ НАУК, ПРОФ. О. Х. БАРСЕГЯНА

- 1920 – родился 25 октября в селе Мастара Талинского района (ныне Марз [Область] Арагацотна) Арм. ССР
- 1935 – окончил семилетнюю школу Мастары
- 1958 – окончил среднюю школу Талинского поселка
- 1938-1941 – учился на фак. лингвистики ЕГУ
- 1941 – был призван в армию
- 1942 – окончил Военное пехотное училище г. Баку и Стрелковые высшие курсы г. Тбилиси
- 1942-1943 – участвовал в Великой Отечественной войне как командир роты Армянской дивизии
- 1943 – был ранен в битве за Северный Кавказ и демобилизован
- 1943-1944 – продолжал обучение и окончил фак. лингвистики ЕГУ
- 1943-1944 – преподаватель военного дела на специальной кафедре ЕГПИ
- 1945-1948 – поступил и окончил аспирантуру ЕГУ
- 1946-1948 – преподаватель кафедры армянского языка ЕГУ
- 1948-1958 – преподаватель кафедры арм. языка ЕГЗаочПИ
- 1952 – ученое звание кандидата филологических наук
- 1955-2004 – научный секретарь Терминологического комитета при Минсовета АрмССР (с 1992-ого – Высший совет языка при МВО РА)
- 1955 – доцент кафедры арм. языка ЕГЗаочПИ
- 1955-1957 – секретарь первоначальной партийной организации ЕГЗаочПИ
- 1958 – доцент кафедры арм. языка ЕГУ
- 1969-1972 – первый секретарь партийной организации ЕГУ
- 1969-1976 – заведующий кафедрой армянского языка ЕГУ
- 1977-1985 – декан филологического факультета ЕГУ
- 1977-1988 – председатель Учебно-методического совета арм. языка МВО АрмССР
- 1970 – заслуженный деятель науки АрмССР
- 1981 – ученое звание доктора филологических наук

- 1984** – профессор кафедры армянского языка ЕГУ
1985-1990 – основатель-заведующий кафедрой истории армянско-го языка ЕГУ
2000-2007 – председатель Специального совета языкоznания Ин-та языка им. Р. Ачаряна, после 2007 – член т.ж. совета
2010 – действительный член Международной академии европей-ских наук и искусств

Награды

- 1955** – Медаль “За Победу над Германией в Великой Отечествен-ной войне 1941-45 гг.”
1964 – Медаль “За боевые заслуги”.
1981 – Орден “Знак Почета”
1985 – Орден “Отечественной войны II степени”
1999 – Медаль “Мовсес Хоренаці”
2001 – Премия президента РА
2003 – Премия “Ваан Текеян” Культурного общества “Текеян”

Монографии

- 1953** – “Теория глагола и спряжения современного армянского языка”
1964 – “Собственное имя (теоретико-описательный очерк)”
1967 – “Теория пяти падежей Манука Абегяна и ее ранняя и новая критика”
1973 – “Армянский орфографический-орфоэпический, терминоло-гический словарь”
1975 – “Теории классификации частей речи армянского языка.”
1980 – “Учение о частях речи армянского языка”
1988 – “Учение о частях речи армянского языка” [рус.]
1999 – “Гласная буква լ и ее знаковое выражение в литературном армянском языке (очерк по исторической фонетике)”
2002 – “Вопросы орфографии армянского языка в обсуждениях клас-сиков литературы” [44 с.]
2004 – “Вопросы орфографии армянского языка в обсуждениях клас-сиков литературы” [102 с.]

ԱՆՎԱՆԻ ՀԱՅԵՐԵՆԱԳԵՏՆ ՈՒ ՎԱՍՏԱԿԱՇԱՏ ՀԱՄԱԼԱՐԱՆԱԿԱՆԸ

Հայ լեզվաբանության ակնառու ներկայացուցիչ, Երևանի պետական համալսարանի երկարամյա դասախոս, Հայաստանի Հանրապետության գիտության վաստակավոր գործիչ, ՀՀ նախագահի մրցանակի դափնեկիր, Եվրոպական միջազգային ակադեմիայի իսկական անդամ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հովհաննես Բարսեղյանը արդեն ուժը է դրել իր կյանքի տասներորդ տասնամյակի շեմին և կրկին շարունակում է իր բոլորամբեր գործունեությունը։ Մեծ է նրա ավանդը հատկապես հայոց լեզվի պատմության և տեսության ուսումնասիրության ասպարեզում։ Նրա գիտական հետազոտությունները նվիրված արդի հայերենի ձևաբանության, շարահյուսության, ուղղագրության, ուղղախոսության և եզրաբանության (տերմինաբանության) խնդիրներին, իրենց անուրանալի դերն են կատարել հայերենագիտության զարգացման գործում։

Հովհաննես Խաչատրյանի Բարսեղյանը ծնվել է 1920 թ. հոկտեմբերի 25-ին ԵԽՍԴ Թալինի շրջանի (ներկայում՝ Արագածոտնի մարզ) Մաստարա գյուղում, հողագործի ընտանիքում: Հայրենի գյուղում ստանալով յոթամյա, իսկ Թալին ավանում միջնակարգ կրթություն՝ 1938 թ. ընդունվում է Երևանի պետական համալսարանի լեզվագրական ֆակուլտետ: Առաջին իսկ կուրսից նրա մեջ մեծ սեր ու հակում է առաջնում ճայրենի լեզվի և լեզվաբանության նկատմամբ: Սակայն սկսվում է Հայրենական մեծ պատերազմը, և Հովհ. Բարսեղյանը, կիսատ թողնելով ուսումնառությունը, 4-րդ կուրսից կամավոր մեկնում է կարմիր բանակ: Մինչև 1942 թ. հունվարի 15-ը սովորում է Բարձի ռազմական հետևակային ուսումնարանում և, ավարտելով այն ու ստանալով լեյտենանութի զինվորական կոչում, մեկնում է ռազմաճակատ՝ մասնակցելու մարտական գործողություններին: Նա եղել է վաշտի հրամանատար և իր վաշտով մարտնչել Ղրիմի ռազմաճակատում, ապա 1943 թ. մասնակցել է Յուսիսային Կովկասի համար մղվող մարտերին: Երրորդ անգամ ծանր վիրավորվելուց հետո, 1943 թ. հովհանի 15-ին գրացրվում է, շարունակում կրթությունը Երևանի պետական համալսարանի նոյն ֆակուլտետում և 1944-ին ավարտում այն: Ուսումնառության ընթացքում նա նաև աշխատել է Հայկական պետական մասնակարգաժամկան ինստիտուտի հաստոկ ամբիոնում որպես ռազմագիտության դասախոս:

Համալսարանն ավարտելուց մեկ տարի անց՝ 1945 թ., «Դայոց լեզու» մասմագիտության գծով ընդունվում է ասպիրանտուրա և այն ավարտում 1948-ին: 1952 թ., ականավոր լեզվաբան Գուրգեն Սևակի գիտական դեկավարությամբ, պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն՝ ստանալով բանասիրական գիտությունների թեկնածուի, իսկ 1981 թ. դոկտորական ստանալով բանասիրական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան: 1955 թ. նրան շնորհվում է դոցենտի, իսկ 1984-ին՝ պրոֆեսորի գիտական կոչում: 1970 թ. Դոփի. Բարսեղյանն արժանանում է նաև ՇԽՄԴ գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչման:

Դոփի. Բարսեղյանի աշխատանքային և գիտամանկավարժական գործունեությունը հիմնականում կապվում է Երևանի պետական համալսարանի հետ, որի հայոց լեզվի ամբիոնում էլ 1946 թ.-ից (դեռ ասպիրանտուրան չավարտած) սկիզբ է դրվում նրա դասախոսական գործունեությանը: 1948-ից նույն պաշտոնով աշխատում է Երևանի պետական հեռակա մանկավարժական ինստիտուտի հայոց լեզվի ամբիոնում: 1958 թ. կրկին տեղափոխվում է Երևանի պետական համալսարան և շարունակում դասախոսական գործունեությունը հայոց լեզվի ամբիոնում, ուր և դրսնորդվում են նրա՝ ուսումնագիտական գործի և գիտահետազոտական աշխատանքի հմուտ կազմակերպչի ունակություններն ու կարողությունները: 1969 թ. նա ընտրվում է նույն ամբիոնի վարիչ, որը դեկավարում է մինչև 1976 թվականը: 1977-1985 թթ. բանասիրական ֆակուլտետի դեկանն էր, իսկ 1985-1990-ին՝ հայոց լեզվի պատմության ամբիոնի հիմնադիր-վարիչը:

Դոփի. Բարսեղյանն առաջին հերթին առինքնող և մեծ հմայքի տեր դասախոս է՝ հոգով և եռթյամբ նվիրված հայրենական գիտությանը: Ավելի քան վեցուկես տասնամյակ հանրապետության բուհերում, առավելապես Երևանի պետական համալսարանում, դասավանդել է լեզվաբանական, հայերենագիտական մի շարք առարկաներ, որոնց թվում՝ «Ժամանակակից հայոց լեզու», «Դայոց լեզվի պատմություն», «Դայոց լեզվի պատմական քերականություն», «Լեզվաբանության ներածություն» և այլ դասընթացներ: Նա իր հարուստ գիտելիքներն ու ժամանակակից լեզվաբանական մտքի նվաճումները հնտությամբ փոխանցել է ուսանողներին ու ասպիրանտներին, դրանով իսկ լուրջ պահանջ ներդրել երիտասարդ մասնագետներ պատրաստելու գործում: Նրա անմիջական դեկավարությամբ հայոց լեզվի գծով պաշտպանվել են մի շարք ատենախոսություններ, նագիտարուսական ու ավարտական աշխատանքներ:

Մեծ է Դոփի. Բարսեղյանի ավանդը հատկապես հայագիտության ասպարեզում: Նա մեր ժամանակների ճանաչված ու առաջատար լեզ-

վարաններից մեկն է, հեղինակ է շուրջ 10 արժեքավոր մենագրությունների, մի քանի տասնյակի հասնող գիտական հոդվածների: Դրանք հիմնականում նվիրված են հայոց լեզվի ծևաբանության ու շարահյուսության խնդիրներին: Նրա «Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն» (1953 թ.), «Հատուկ անուն» (1964 թ.), «Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հին ու նոր քննադատությունները» (1967 թ.), «Հայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները» (1975 թ.), «Հայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը» (1980 թ., նույնը՝ բարգմ. ռուս.՝ 1988 թ.), «Հայերենի ուղղագրության հարցերը հայագիտության և գրականության դասականների քննությամբ» (ունեցել է երկու հրատ.՝ 2002 և 2004 թթ., Վերջինը՝ համալրված) մենագրությունները ճանաչվել են իրեն լեզվաբանական գիտության ակնառու նվաճումներ, որոնք զարգացնում ու հարստացնում են ժամանակակից հայերենագիտությունը:

Հովի. Բարսեղյանի վերը թվարկված աշխատություններից յուրաքանչյուրը վերլուծում և նորովի է մեկնաբանում լեզվաբանության և հայերենագիտության տվյալ ճյուղի հետ առնչվող հիմնախնդիրները: Այդ առումով՝ նրա առաջին՝ «Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն» մենագրությունը (այն եղել է նրա թեկնածուական ատենախոսությունը), որը նվիրված է հայերենի բայի բազմակողմանի ուսումնասիրությանը, աչքի է ընկնում իր մի շարք նոր դիտարկումներով, որոնք այսօր էլ չեն կորցրել իրենց գիտական արժեքը: Իսկ նրա «Հատուկ անուն» հետազոտությունը հայերենագիտության ասպարեզում դեռ այն ժամանակ նոր-նոր ծևակորվող հատկանվանագիտության միջգիտանությի հիմքն էր զնում, արժարժում լեզվում գործածվող հատուկ անուններին ու դրանց ուղղագրությանը առնչվող բազմաթիվ հարցեր և փորձում տալ դրանց պատասխանները:

Հայ լեզվաբանական գիտության մնայուն արժեքներից են նաև Հովի. Բարսեղյանի երկարամյա գիտական հետազոտությունների արդյունքներն ամփոփող «Հայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները» և «Հայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը» մենագրությունները, որոնց հիման վրա էլ նա պաշտպանել է իր դրկտորական ատենախոսությունը: Այդ մնայուն աշխատություններում լեզվաբան գիտնականը ներկայացնում է հայերենի (և ոչ միայն) խոսքի մասերի տեսության առաջացման ու զարգացման պատմությունը, որն ընդգրկում է 5-րդ դարից մինչև մեր օրերն ընկած շուրջ 1600-ամյա ժամանակահատվածը, և որտեղ հայերենի խոսքի մասերին առնչվող հարցերը քննվում են հայքերականագիտության և լեզվաբանության հին ու նոր ուղղությունների հետ սերտորեն գորգակցված: Այդ աշխատություններում հեղինակը հա-

մակողմանիորեն ուսումնասիրել և գիտականորեն դասակարգել ու վերլուծել է ժամանակակից հայերենի խոսքի մասերի համակարգը, տվել դրանց հիմնական սկզբունքները:

Այսօր երկի շատերն են հիշում 1960-ական թթ. կեսերին հայ լեզվաբանության մեջ ծավալված այն բուռն բանավեճերը, որոնք վերաբերում էին հայերենի հոլովների տարբերակման սկզբունքներին ու թվիմ հի՞նգ, թե՞ յոթ: Այդ բանավեճերը երկար տևեցին, գումարվեցին մի շարք ակադեմիական գիտաժողովներ ու այլ նիստեր, որոնց իրենց գեկուցումներով ու Ելույթներով մասնակցեցին ժամանակի շատ անվանի գիտնականներ, այդ թվում նաև Հովի Բարսեղյանը: Այդ բանավեճերի ընթացքում նա կանգնած էր Ս. Աբեղյանի հինգ հոլովի պաշտպանության դիրքերում: Նա իր այդ տեսակետները հետագայում հանգամանորեն ներկայացրել է «Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հին ու նոր քննադատությունները» արժեքավոր աշխատության մեջ: Այստեղ հարկ է շեշտել նաև անվանի լեզվաբանի բանավիճելու արվեստին տիրապետելու և իր տեսակետներն ու սկզբունքները գիտականորեն, կուր ու տրամաբանված հիմնավորելու կարողությունների մասին: Այդ առումով պետք է նկատել, որ Հովի Բարսեղյանի աշխատությունների մեջ մասում առկա է կիրթ և կոռեկտ, գիտական բարձր մակարդակի բանավեճը անցյալի և իր ժամանակի լեզվաբանների հետ: Եվ այդ բարդ խնդիրները նա կարողանում է հասցնել իրենց տրամաբանական հանգուցալուծմանը՝ հետևողականորեն հիմնավորելով ու պաշտպանելով իր տեսակետների ճշմարտացիությունը:

Անուրանալի է նաև Հովի Բարսեղյանի ներդրումը հայերենի տերմինաշխնության ասպարեզում: Հայերենի եզրաբանության և ուղղագրության հարցերը միշտ էլ եղել են մայրենի լեզվի անաղարտությամբ նտահոգված գիտնականի ուշադրության կենտրոնում: Նա տասնամյակներ շարունակ, սկսած 1955 թ.-ից, լինելով ՀԽՍՀ Սինիստրների խորհրդին կից, իսկ 1992-ից՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր տերմինաբանական կոմիտեի, ապա՝ Լեզվի պետական տեսչության լեզվի բարձրագույն խորհրդի գիտական քարտուղարը՝ շատ բան է արել ժամանակակից հայերենի գիտատեխնիկական, հասարակական-քաղաքական եզրույթների (տերմիններ) հարստացման ու կանոնարկման ուղղությամբ: Այդ ընթացքում նա հայերենի ուղղագրությանն ու տերմինաբանությանը նվիրված բազմաթիվ առաջարկություններ ու նախագծեր է պատրաստել և ներկայացրել հիշյալ մարմնի հաստատմանը, որոնց գգալի մասի հեղինակը եղել է ինքը: Դրանք նպաստել են հայերենի բառապաշտի հարստացմանը, ուղղագրության, հատկապես հատուկ անունների գրությանը:

յան ծևերի կանոնակարգմանը և ուղղագրական մի շարք այլ կանոնների միօրինականացմանը, ինչպես նաև տողադրձի կանոնների մշակմանը:

Հովի. Բարսեղյանի մեկնաբանություններով ու խմբագրությամբ 1964 թվականից ի վեր պարբերաբար, ամեն անգամ նոր լրացումներով ու հավելումներով, լույս է տեսել «Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատուն» (նախկինում՝ «Տերմինաբանական ուղեցույց»), որը շուրջ չորս տասնամյակ կատարել է նոր իրավիճակներին հայերենի ներդաշնակեցման և մայրենի լեզվի կանոնակարգման շնորհակալ գործը: Այն խմբագրական աշխատանքով զբաղվողների, ուսուցիչների ու դասախոսների և բոլոր նրանց համար, ովքեր գործ ունեն գրավոր խոսքի հետ, եղել է ուղեցույց և կատարել ուղղորդողի ու լեզվական օրենսդրի դեր: Նշված ուղեցույցի վերջին՝ անցյալի բոլոր որոշումներն արտացոլող և լրացված հրատարակությունն իրականացվել է 2006 թ.-ին՝ կրկին Հովի. Բարսեղյանի հեղինակությամբ:

Հովի. Բարսեղյանը մեզանում հայտնի է նաև որպես դպրոցական դասագրքերի հեղինակ: Անմրցելի են նրա՝ ակադ. էդ. Աղայանի հետ կազմած «Դայոց լեզվի» 5-7-րդ դասարանների (1965-ից) և 4-րդ դասարանի (1970-ից) դասագրքերը, որոնք, մասնագետների կարծիքով, աչքի են ընկնում իրենց ուղղվածությամբ, թեմաների ոյուրամատչելիությամբ ու հստակությամբ: Այդ դասագրքերով արդեն չորսուկես տասնամյակ է, ինչ Դայաստանի և նախկին Խորհրդային Միության տարածքի հայկական դպրոցների աշակերտները մայրենի լեզու են սովորում: Հովի. Բարսեղյանը դեռ այսօր էլ լուրջ օգնություն է ցույց տալիս մեր հանրապետության հայոց լեզվի ու գրականության ուսուցիչներին, որոնք իրենց հետաքրքրող լեզվաբանական ու մեթոդական ամենատարբեր հարցերով շարունակում են դիմել մեծավաստակ գիտնականին և հմտւությունունակ դրանց շուրջ սպառիչ պատասխաններ ստանալու ակնկալիքով:

Հայ բառարանագրության ասպարեզում ևս մեծ է Հովի. Բարսեղյանի ներդրած ավանդը: Նա նաև հմուտ բառարանգիր է, որի կազմած «Դայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարան» (1973 թ.) ժամանակին բարձր է գնահատվել հայագետների կողմից: Այն ընդգրկում է 152 հազար բառային միավոր և, լինելով իր տեսակի մեջ լիակատար ու եզակի մի աշխատանք, մինչև այսօր էլ չի կորցրել այժմեականությունը և ծառայում է իր նպատակին՝ լեզվաբանների համար մնալով սեղանի գիրք:

Հովի. Բարսեղյանը շուրջ չորս տասնյակ տարի, պրոֆեսորներ Թ. Խ. Ղակոբյանի և Ստ. Տ. Մելիք-Բախչյանի հետ, որպես համահեղինակ, մասնակցել է «Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարանի» ստեղծման աշխատանքներին, որի արդյունքում 1986-2001 թթ. հրատարակվել են այդ հանրագիտարանային բառարանի հինգ ստվարածավալ հատորները, որոնց ընդհանուր ժավալը կազմում է 720 տպագրական մամուլ: Իր գործընկերների վախճանվելուց հետո Վերջին երկու հատորների աշխատանքների ծանրությունը միայնակ իր վրա է կրել Հովի. Բարսեղյանը՝ ամենայն բարեխնդությամբ ու բժախնդրությամբ խմբագրելով ու տպագրության պատրաստելով դրանք: Սույն բառարանը բառարանագրության եզակի կոթողներից է, որը մասնագետների կողմից գնահատվել է որպես մշակութային բացառիկ երևույթ: Այն իր մեջ ընդգրկում է պատմական Հայաստանի տարածքի, հատկապես Արևմտյան Հայաստանի բնակավայրերի, ֆիզիկաաշխարհագրական ու պատմամշակութային օբյեկտների մասին բազմաթիվ տվյալներ՝ ինչ ու նոր անուններով, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության բոլոր տեղանունները՝ դրանց մասին պատմական, աշխարհագրական ու ազգագրական անհրաժեշտ տվյալներով: Եվ պատհահական չէ, որ 2003 թ. բառարանն արժանացել է ՀՀ նախագահի, ինչպես նաև Թեքեյան մշակութային միության «Կահան Թեքեյան» մրցանակներին:

Ներկայումս բառարանի՝ Հովի. Բարսեղյանի ղեկավարությամբ գիտական աշխատակազմը, ԵՊՀ հայագիտական գիտահետազոտական ինստիտուտի համակարգում, պետական ֆինանսավորմանը պատրաստում է նոր՝ «Հայաստանի պատմական և արդի տեղանունների բառարանի» հրատարակությունը, որը լինելու է ավելի լիակատար և իր մեջ ընդգրկելու է Վերջին երկու տասնամյակների ընթացքում Հայաստանի Հանրապետությունում և հարակից շրջաններում տեղի ունեցած վարչատարածքային, աշխարհաքաղաքական, ժողովրդագրական (դեմոգրաֆիկ) ու տեղանվանական փոփոխությունները: Իսկ նրա՝ մոտ մեկ միլիոն քարտ պարունակող տեղանունների քարտարանը կարելի է համարել հայագիտության կարևոր շտեմարաններից մեկը:

Այս ամենից զատ՝ պրոֆ. Բարսեղյանն իբրև տերմինաբանական կոմիտեի գիտական քարտուղար մասնակցել է մի շարք պաշտոնական քննարկումների: Նա համալսարանական ու հանրապետական գիտաժողովներում բազմիցս հանդես է եկել հետաքրքիր գեկուցումներով, մամուլում տպագրել է բազմաթիվ հոդվածներ ու կարծիքներ, մասնակցել հայագիտական բանավեճերի, եղել արտասահմանյան մի շարք երկրներում՝ Բուլղարիա (1967 թ.), ԱՄՆ (1985 թ.), Ռուսաստան (1994 թ.) և այլուր, մաս-

նակցել միջազգային գիտաժողովների, ներկայացրել հայագիտության նվաճումները և նրա զարգացման միտումները։ Նրա խմբագրությամբ և առաջաբաններով լույս են տեսել մի շարք գրքեր, որոնց թվում է և Յր. Աճառյանի «Հայ գաղրականության պատմություն» (2002 թ.) արժեքավոր աշխատությունը, որի «Երկու խոսք»-ում նա ներկայացնում է այդ գլուխգործոցի ստեղծման ու կորստից փրկելու պատմությունը։

Գիտանանկավարժական աշխատանքին զուգընթաց՝ Հովհ. Բարսեղյանը ծավալել է նաև կուսակցական, հասարակական-քաղաքական լայն գործունեություն։ Նա 1955-57 թթ. եղել է Երևանի պետական հեռակա մանկավարժական ինստիտուտի սկզբնական կուսազմակերպության քարտուղար, Երևանի պետական համալսարանում տարբեր տարիների ընտրվել է բանասիրական ֆակուլտետի կուսրյուրոյի քարտուղար, իսկ 1969-1972 թթ. եղել է ԵՊՀ կուսկոմիտեի առաջին քարտուղարը։ Հովհ. Բարսեղյանը տարիներ շարունակ եղել է նաև ՀԽՍՀ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության նախարարության հայոց լեզվի ուսումնամեթոդական բաժանմունքի նախագահը։ ՀԽՍՀ ԳԱ Դ. Աճառյանի անվ. լեզվի ինստիտուտում ևս նա երկար տարիներ գրադեցրել է լեզվաբանության գծով գիտական աստիճաններ շնորհող մասնագիտական միացյալ խորհրդի փոխնախագահի, իսկ 2000-2007 թթ. նախագահի պաշտոնները։ Ներկայում էլ այդ խորհրդի անդամ է։

Հովհ. Բարսեղյանը պատերազմի ու աշխատանքի վետերան է, ճանաչված գիտնական ու առաքինի մարդ, հարգված ու սիրված մանկավարժ, որի ծառայությունները հայերենագիտության զարգացման և որակյալ մասնագետներ պատրաստելու գործում գնահատվել են ըստ արժանվույն։ Նրան շնորհվել է գիտության վաստակավոր գործչի պատվավոր կոչում (1970 թ.), նա արժանացել է ՀՀ նախագահի (2001 թ.), նաև «Վահան Թերեյան» (2003 թ.) մրցանակների, պարզեատրվել է «Պատվո նշան» (1981 թ.), «Հայրենական մեծ պատերազմի երկրորդ աստիճանի» (1985 թ.) շքանշաններով ու մեկուկես տասնյակից ավելի տարբեր աստիճանի մեդալներով, որոնց թվում՝ «1941-1945 թթ. Հայրենական մեծ պատերազմում Գերմանիայի դեմ տարած հաղթանակի համար» (1955 թ.), «Մարտական ծառայությունների համար» (1964 թ.), «Մովսես Խորենացի» (1999 թ.), և զանագան պատվոգրերով։ Կերպերս պրոֆ. Հովհ. Բարսեղյանն ընտրվել է նաև Եվրոպական գիտությունների և արվեստների միջազգային ակադեմիայի հսկական անդամ (2010 թ.):

Անվանի լեզվաբանը իր դարակազմիկ կյանքում անցել է բազում փորձությունների միջով, ականատես է եղել ստալինյան բռնություններին, ապա անցել է Մեծ Հայրենականի բոցերով, հաղթահարել շատ

դժվարություններ՝ իր հոգու խորքում անմար պահելով Սասնա տան կարոտը, իրճվել է Արցախյան ազատամարտի հաղթանակով և այժմ, նոր հազարամյակի շեմին, նոր ավունով շարունակում իր հայրենանվեր գործունեությունը։ Նա տպագրության է պատրաստում «Հայերենագիտությունը իմ ուսուցիչների և գործընկերների գնահատմանը» ժողովածուն, որի մեջ տեղ են գտնելու նաև իր գնահատանքի խոսքերը՝ ուղղված իր ուսուցիչներ Մ. Աբեղյանին, Շ. Աճառյանին, Գ. Ղափանցյանին, Գ. Սևակին և այլոց, ինչպես նաև իր գործընկերներին՝ եղ. Աղայանին, Գ. Զահորկյանին և մյուսներին։ Դրա հետ մեկտեղ Հովհ. Բարսեղյանը պատրաստում է «Արդի հայերենի գոյականի և հոլովման տեսությունը» մենագրությունը։ Դրանք, ինչ խոսք, ներդրում կլինեն հայերենագիտության մեջ։

Հովհ. Բարսեղյանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված հոբելյանական նիստում, որը կազմակերպել էր ԵՊՀ ռեկտորատը, և որն անցկացվեց 2010 թ. մարտի 25-ին բանասիրական ֆակուլտետի նորակառուց շենքի դահլիճում, եղան բազմաթիվ ելույթներ, հորեւարին հանձնվեցին ուղերձներ, պատմվեցին հետաքրքիր հուշեր, ասվեցին գնահատանքի ու մեծարանքի ջերմ խոսքեր։ Դրանցից այստեղ ուզում ենք հիշատակել միայն մեկ արտահայտություն, որ հնչեց ելույթներից մեկում։ «Ներկա մեր բոլոր դասախոսների ներկա դասախոսը», - մի գնահատական, որը շատ բնութագրական է Հովհ. Բարսեղյանի պարագայում և մեծ խորհուրդ ունի իր մեջ։ Այո, Հովհ. Բարսեղյանը ներկայիս բոլոր դասախոսների դասախոսն է ոչ միայն ԵՊՀ բանասիրական ֆակուլտետում։ Նրա պատրաստած սաներից շատերն այսօր, որպես դասախոսներ ու ուսուցիչներ, աշխատում են հանրապետության գրեթե բոլոր բուհերում և ուսումնական հաստատություններում, դպրոցներում և Սփյուռքում։ Շատերն էլ դարձել են ճանաչված գրողներ ու գիտնականներ, պետական-հասարակական ու մշակութային գործիչներ։ Նրանք սիրով են հիշում իրենց չափազանց խստապահանջ ու արդարամիտ ուսուցչին, վերիիշում նրա անգուգական դասախոսությունները մայրենի լեզվի պատմությունից ու տեսությունից։

Տողերիս հեղինակը ևս, որպես նրա երախտապարտ սաներից մեկը, ցանկանում է սիրելի դասախոսին ու գիտնականին երկար տարիների կյանք և կիսատ մնացած գործերի իրականացում։

Վ. Ս. ՄԱՐԱՑԱՆ
Բանաս. գիտ. թեկնածու,
առաջատար գիտաշխատող

ԱԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

БИБЛИОГРАФИЯ

**Դ. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՎԱՆ ՑԱՆԿ
ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ
ТРУДОВ О. Х. БАРСЕГЯНА**

**ՄԵԼԱՎՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
МОНОГРАФИИ**

1. Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն / ՀՍՍՈ պետ. հեռ. մանկ. ին-տ - Ե.: ՀՍՍՈ ՊԳՄԻ հրատ., 1953. - 423 էջ. - Դավել. [բայցանակ] էջ 327-383. - Ամփ. ոռու. 384-411. - Գրկ. ցանկ 412-417:

Teoria glagola i спряжения современного армянского языка.

Գրքում քննվում է հայոց լեզվի հետգրաբարյան զարգացման շրջանը, որի ընթացքում, լեզվի քերականական այլ հատկանիշների շարքում, փոփոխություններ են կրել նաև բայածները. Վերացել է ժամանակային և եղանակային բազմիւմասությունը, դրանց քերականական տարրերը ինաստների համար ստեղծվել են առանձին, առավել արտահայտիչ ծևեր: Դեղինակը, ոեն զնալով Սատը և իր ժամանակի ողոքեմնիստների տեսակետներին, գտնում է, որ բայածների նման փոփոխությունների արդյունքում լեզվի քերականական կառուցվածքը կատարելագործվել է, և հայերենը ստացել է առավել «կուր, ինաստավորված բնույթ»: Այս տեսամնկյունով էլ քննվում են ժամանակակից հայերենի բայական կատեգորիաները, նրանց ծևաբանական դրսարությունները և բայի խոնարհման համակարգը:

2. Դասուկ անուն (տեսական նկարագրական ակնարկ). - Ե.: Դայ-պետուսմանկիրատ., 1964. - 132 էջ. - Դավել. էջ 107-131:

Собственное имя (теоретическое-описательный очерк).

Գրքում հետազոտվում է հասուկ անունը՝ որպես պատմականորեն անհրաժեշտ լեզվական հասկացություն, ներկայացվում դրա՝ ինքնուրույն, անթարգմանելի լեզվական երևույթ և ժողովուրդների ու նրանց մշակույթի պատմության կարևոր արդյուր լինելու հատկանիշները, առանձին անձերն ու առարկաներն անվանապես անհատականացնելու, տարրերակելու և կոնկրետացնելու գործառույթները: Տեսականորեն քննելով հասուկ անվան, որպես հասարակական-իրավական արժեք ներկայացնող լեզվական իրողության, ծագման, պայմանական լինելու, տրամաբանական հիմքեր և դրապատճառներ ունենալու հանգամանքները հեղինակն անդրադառնում է հայերենում դրա դրսերման իմաստաբերականական առանձնահատկություններին, ուղղագրության, ուղղախոսության և տառադարձության ընդունված կանոններին: Դավելվածում բերված է ՀՍՍՀ Սիմիստրմերի սովետին կից տերմինաբանական կոմիտեի 1958 թ. որոշումներով ամրագրված հասուկ անունների բառացանկը:

3. Մանուկ Արեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հին ու նոր քննադատությունները / Խմբ.՝ Ե.Բ. Աղայան; ՀՍՍՀ Լուս. մին.: Ուսուցիչների կատարելագ. ին-տ. - Ե.: Դայաստան, 1967. - 76 էջ:

Տեօրիա ուսումնական ուսուցչության համար պահանջման համար առաջարկ է հայերենի հոլովական համակարգի շուրջ եղած բանավեճի ողջ պատմությունը: Սամուլից և մասնագիտական գրականությունից հանված և ի մի է բերված Ս. Արեղյանի հինգ հոլովի տեսությանը վերաբերող նյութը, որի վերլուծությունն ու գիտական մեկնաբանությունները կարող են օգնել հայոց լեզվի մասնագետներին հոլովների վիճելի հարցի եւթյանն ու պատմությանը ծանոթանալու և եղած տեսակետների մեջ ճիշտ կողմնորոշվելու հարցերում:

4. Դայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները / ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1975. - 274 էջ:

Տեօրիա կլասսիֆիկացիա ուսուցչության համար առաջարկ է հայերենի հոլովական առաջարկագիր և մասնական առաջարկագիր:

Աշխատանքը նվիրված է հայ քերականագիտության հին և միջնադարյան, նոր և նորագույն շրջանների խոսքի մասերի տարրերակման տեսություններին: Այս տեսանկյունից վերլուծաբար ներկայացված են Դիոնիսիոս Թրակացու «Քերականական արվեստի» հայերեն բարգմանությունը և դրա 5-15-րդ դդ. մեկնությունները, 17-19-րդ դդ. հայերեն լատինատառ քերականությունները, Ա. Այտընյանի «Քննական քերականությունը»: Զննության են առնված նաև հայ լեզվաբանության մեջ խոսքի մասերի իմաստային-տրամաբանական (Ստ. Պալաւսանյան), իմաստային կամ իմացականական (Ա. Ղարիբյան, Գ. Սևակ), շարահյուսական (Յր. Աճառյան), իմաստաբանական բազմաստիճան (Ա. Արքահամյան, Էդ. Աղայան) դասակարգման սկզբունքները:

5. Դայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը / ԵՊՀ: Դայոց լեզ. ամբիոն; Խմբ.՝ Պ.Ե. Շարաբիսանյան; Գրախոս՝ Ն.Դ. Մուրադյան. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1980. - 528 էջ. - Գրկ. ցանկ՝ էջ 515-521; Անձնանուն. ցանկ՝ 522-525:

Տեօրիա կլասսիֆիկացիա ուսուցչության համար առաջարկ է հայերենի հոլովական առաջարկագիր և մասնական առաջարկագիր:

Աշխատությունը հեղինակի խոսքի մասերի տեսության առաջացմանն ու զարգացման պատմությանը նվիրված լեզվաբանական հետազոտության (տես «Դայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները», 1975) առավել խորացված տարրերակման է: Նրանում զնոգրկված է ոչ միայն 5-րդ դարից մինչև մեր օրերն ընկած ժամանակաշրջանի, այլև Ա. Արքահամյանի, Գ. Զահուկյանի և 19-րդ դ. 60-80-ական թթ. այլ լեզվաբանների տեսությունների քննությունը, որի մեջ երևան են գալիս հայ քերականագիտության և լեզվաբանության հին ու նոր ուղղությունների փոխադարձ կապերն ու առնչությունները: Աշխատանքում նաև դասակարգվում և վերլուծվում է ժամանակակից հայերենի խոսքի մասերի համակարգը:

6. Учение о частях речи армянского языка / ЕГУ. [Каф. арм. яз.]; Ред.: Э.Р. Атаян, Рец.: Г.Б. Джакян. - Изд-во Еր. үн-та, 1988. - 434 с. - Библиогр.: с. 419-427 (170 назв.); Указ. лиц. имен: с. 428-431.

Դայերենի խոսքի մասերի ուսումնը:

Работа посвящена возникновению и истории развития теории частей речи армянского языка. Она охватывает период с V века до наших дней. Вопросы анализируются с учетом связи старых и новых направлений в грамматических учениях и в языкоznании. Классифицируется и исследуется система частей речи современного армянского языка.

7. Ը ծայնավորը և նրա նշանային արտահայտությունը գրական հայերենում (պատմական հնչյունաբանության ակնարկ) / ԵՊԴ: Դայոց լեզ. պատմ. ամբիոն. - Ե.: Աստղիկ-59, 1999. - 96 էջ, գծապատկ. - Գրկ. ցանկ էջ 94-95 (41 անուն):

Гласная буква Ը и ее знаковое выражение в литературном армянском языке (очерк по исторической фонетике).

Ասումնասիրությունը նշիրված է հայերենի պատմական հնչյունաբանության տեսական և գործնական արժեք ունեցող մի կարևորագույն հարցի: Նրանում քննվում է ը ծայնավորի հնչյունական առանձնահատկությունների ու նրա գրաբանական-նշանային արտահայտությունների դոր պատմությունը գրական հայերենի և հարևան լեզուների փոխկապվածության մեջ:

Նախ համարում ներկայացվում են ը ծայնավորի շուրջ եղած կարծիքները, ապա վերլուծաբար տրվում դրա որպես նշուրի տարրերակման պատմությունը և սկսած Դիոնիսիոս Թրակացու հունարենի թերականության հայերեն թարգմանությունից մինչև նոր գրական հայերենում դրան բնորոշ նշանային արտահայտությունները: Այդ համատեքստում խոսվում է ծայնավորների հնչյունափոխության ակտիվացման և ը-ի գործածության դաշտի ընդլայնման, ը-ի սղման և բանաստեղծական արվեստում ունեցած երկվության, նոր գրական հայերենի ուսումնագիտական գրականության մեջ դրա արտասանության և գրության կանոնարկման նաև, շշուցվում նորօրյա համակարգային շարվածքի տպագրություններում ը ծայնավորի արտասանության և գրության ավանդական կանոնների ուսումնահարման իրողությունը:

Գրույէր նախատեսված է լեզվաբանների, բանասերների, լեզվի դասախոսների, ուսուցչության և ուսանողության, ինչպես նաև, գործնական առումով, տպագրական-հրատարակչական գործի բոլոր մասնագետների համար:

8. Դայերենի ուղղագրության հարցերը՝ հայագիտության և գրականության դասականների քննությամբ. - Ե.: Աստղիկ,

2002. - 44 էջ:

2004. - 102 էջ:

Вопросы орфографии армянского языка в обсуждениях классиков литературы.

Ասումնասիրությունը հայերենի միասնական ուղղագրության մասին վերջին տասնամյակների կրուտ բանագեծերի համարու տեսությունն է: Նրանում,

հայերենի ուղղագրության պատմության ակնարկից հետո, քննվում է միասնական ուղղագրության հիմնահարցը՝ ելակետ ունենալով հայագիտության ականավոր տեսաբանների և գրականության դասականների (Դ. Թումանյան, Ավ. Իսահակյան, Ե. Չարենց, Պ. Սևակ) մեզնաբանություններն ու եզրակացությունները: Առանձին վերլուծության են ենթարկվում հայերենի ուղղագրության միասնականացման հարցի շուրջ ծավալված նորոյա բանավեճերը, մեկնարանվում են որոշ բանավիճողների (Գաբրիել Պասմաճյան, Միմոն Շովիլյան, Արտաշես Մարտիրոսյան, Վ. Սիրոյան) մամուլում հրապարակված տեսակետները:

Գրի 2-րդ հրատարակությունն առավել ծավալուն է՝ լրացված «Դարցադրումներ և կառուցվածքը», «Դարցադրումները հայ-սփյուռք տեսադաշտում», «Սամվել Սուլադյանի գնահատմամբ հարցի ամփոփում» գլուխներով:

Գրքում նախատեսվում է ուսուցչության, ուսանողության, հայագետների, լրագրողների և հրատարակիչների, ինչպես նաև «գրել-կարդալ իմացող ամեն մի հայի համար»:

ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ, ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆՆԵՐ СЛОВАРИ, СПРАВОЧНИКИ

9. Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարան / Խմբ.՝ Ա.Ս. Սուրեհայան. - Ե.: Լույս, 1973. - 979 էջ : Հնուտգ. ցանկ.

Արմանական օրֆոգրաֆիկական-օրֆոէպուստիկական բառարանը պարունակում է ուսուցչության, ուսանողության, հայագետների, լրագրողների և հրատարակիչների, ինչպես նաև «գրել-կարդալ իմացող ամեն մի հայի համար».

Բառարանը կազմված է հայոց լեզվի բացատրական, բարգմանական ու մասնագիտական տասնյակ բառարանների, ինչպես նաև գրականությունից ու մամուլից հավաքած բառամթեքրի հիմնա վրա: Պարունակում է բառերի [չորս 152000 բառահոդված] տերմինաբանական, բառագրության և ոճաբանական կարգի բազմաթիվ նշումներ, որոնք հատկապես կարևորվում են տերմինների դեռևս գոյություն ունեցող բազմածնությունները տեսանելի դարձնելու և գիտության առանձին ծյուերի տերմիններն ամբողջականացնելու գործառույթով: Ուղղագրական և ուղղախոսական սկզբունքների հիմքում ընկած են մեսրոպյան ուղղագրությունը (գրության և արտասանության նույնությունը), հայերենի ուսուցման դարավոր պահպանը 1922 թ. ընդունված հայերենի ուղղագրության (Ծառ Մ. Աբեղյանի), «Հայոցական ուղղագրական բառարանի» (Ա. Ղարիբյան) սկզբունքներն ու ԿՍԽ Մին. սովետին կից տերմինաբանական կոմիտեի համապատասխան որոշումները:

Նախատեսված է ընթերցողների լայն շրջանակի համար:

10. Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան = Словарь топонимов Армении и прилегающих областей = Dictionary of Toponymy of Armenia and Adjacent Territories / [Հմիեր.՝] Թ.Խ. Հակոբյան, Ստ.Տ. Սելիք-Բախչյան; ԵՊՀ; [3-րդ, 4-րդ, 5-րդ հի. նաև] Գ. Կիլայեն-կեան բարեգործ. ֆոնդ. - Եր. համալս. հրատ. - Ակ., քարտեզ. - (Հայագիտական հետազոտությունների մատենաշար):

[Բ.] 1 (Ա-Դ) : [Ծուլք 22000 տեղանուն] / Խմբ. հանձն. Ս.Ա. Դամբարձումյան և ուրիշ; Խմբ.՝ Ե.Բ. Արայան և ուրիշ; Ալոք. և սիսթմ.-քարտեզ. Թ. Դակորյանի. - 1986. - 991 էջ : Ալոք. (հայ., ռուս. անգլ.) էջ VII-XXXI:

[Բ.] 2 (Դ-Կ) : [Ծուլք 30000 տեղանուն] / Խմբ. հանձն. Ս.Ա. Դամբարձումյան և ուրիշ; Խմբ. և քարտեզ. կազմ. Թ.Խ. Դակորյան. - 1988. - 991 էջ:

[Բ.] 3 (Կ-Ն) : [Ծուլք 34000 տեղանուն] / Խմբ. հանձն. Ս.Ա. Դամբարձումյան և ուրիշ; Խմբ. և քարտեզ. կազմ. Թ.Խ. Դակորյան. - 1991. - 992 էջ:

[Բ.] 4 (Ն-Վ) : [Ծուլք 24000 տեղանուն] / Խմբ. հանձն. Ռ.Մ. Մարտիրոսյան և ուրիշ; Խմբ.՝ Ստ.Տ. Մելիք-Բախչյան; Աշխ. Խմբի դեկ. Դ. Բարսեղյան. - 1998. - 810 էջ:

[Բ.] 5 (Տ-Ֆ) : [Ծուլք 26000 տեղանուն] / Խմբ.՝ Թ.Խ. Դակորյան; Լրաց. բաժինը կազմ. Դ.Խ. Բարսեղյան, Զ.Յ. Եսայան; Գուն. լուսանկ. Ռ.Մ. Երանոսյանի, Ս.Գ. Կարապետյանի. - 2001. - 910 էջ : [1] թ. գուն. նկ., [4] թ. ներդ. ք. - Լրաց. բաժին էջ 537-846. - Անվանացանկեր էջ 847-909:

Բառարանը հանրագիտական է, ունի բովանդակային մեծ շրջանակ. տարածական առումով բնորդկում է այժմյան և պատմական Դայաստանի տարածքներում (շուրջ 400000 քառ. մ) գործածված տեղանունները, ժամանակագրական առումով հենագույն դարերից մինչև մեր օրերը: Տեղանունների բազմածնությունից զվարան ընտրվել է Ելմերով անվան գործածության այնպիսի հատկանիշներից, ինչպիսիք են տեղանվաճ բնույթը (քաղաք, գետ վայր, լեռ և այլ գործածներ), պատմական ժամանակաշրջանը, ծագումը, տեղն ու աշխարհագրական դիրքը, բնակավայրի դեպքում բնակչության ազգային կազմը ևն: Տեղանվան մասին տրվում են նաև պատմական, աշխարհագրական, բանադրական, հենագիտական, ազգագրական, տնտեսական և մշակութային հակիրք տեղեկությունները:

Բառահովածների հիմնական անունն ընտրվել է նախապատվությունը տալով հայահունչ անուններին, որոնք ներկայացված են ժամանակակից հայոց լեզվի ուղղագրությամբ և հայկական աղբյուրներում առավել տարածված կամ հայերներում ընդունված ձևերով: Անհրաժեշտության հետքում տրվում են նաև դրանց հին կամ գրաբարյան ուղղագրությամբ, ինչպես նաև այլագիր կամ այլ լեզվուներով ձևերով: Տառադարձային ննացած գուգածնությունները բերվում են որպես տարբերակներ: Նշված են նաև տեղանունների ռուսերեն և միջազգային տառադրությունները:

Անունների սոուզաբանությունը կատարված է ինչպես բանահյուսական, պատմական և լեզվաբանական աղբյուրների, այնպես էլ բառարանի աշխատախմբի գիտական արշավանքներից քաղաք նյութի հիման վրա:

Բառարանը նախատեսվում է Դայաստանի պատմության և մշակույթի ամենաառարի հարցերով գրակող մասնագետների և ճմբեցողների լայն շրջանակի համար: Այն ծրագրված է եղել հրատարակել 4 հատորով, սակայն, նյութի մեծ ծավալի թելադրանքով, լույս է տեսել 5 հատորով: Պատկերազարդ է, ունի քարտեզներ և նկարներ:

11. Տերմինաբանական ուղեցույց / ՀՍՍՌ Մին. խոր. առընթեր տերմինաբ. կոմիտե; Խմբ. Ե.Բ. Աղայան. - Ե.: Լույս, 1964. - 137 էջ:

Տերմինոլոգիական պահանջման դաշտում

Առաջարանում նշվում է, որ տեղեկատու ուղեցույցի առաջին օրինակն (հեղ.՝ Ս. Ղազարյան) ընդգրկում է լեզվի մասին մինչև 1945 թ. եղած որոշումները, մինչչեղած հետագայում կատարված շատ փոփոխություններ հրապարակման և լուսաբանման կարիք ունեն: Գրքում տրված և մեկնաբանված են տերմինաբանական կոմիտեի լեզվաշինության նորմավորման, օտար բառերի տառադարձության, ուղղագրության և ուղղախոսության, բառապաշտի և տերմինների մշակման մասին ընդունած որոշումները:

Ուղեցույցը «պարտադիր է բոլոր տիպի դպրոցների, ուսումնական հաստատությունների, հրատարակչությունների և պարբերական հրատարակությունների համար»:

12. Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու / ՀՍՍՌ մին. խոր. առընթ. տերմինաբ. կոմիտե. -

Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1978. - 229էջ - աղս., հավել.

Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1984. - 283 էջ - աղս., հավել.

Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1988. - 415 էջ - աղս., հավել.

Ե.: Լեզվագետ, 2005. - 376 էջ - աղս., հավել.

[Նույնը] / ՀՀ ԿԳԽ: Լեզվի պետ. տեսչություն: Դայերենի բարձ. խորհուրդ; Գիտ. խմբ. Լ. Միրզոյան. - Ե.: 9-րդ հրաշալիք, 2006. - 383 էջ : Դավել.՝ էջ 298-309. - Տերմինների, բառերի և բառակազմ. ցանկ՝ էջ 310-379:

Справочник по терминологии и орфографии.

Ժողովածուն լրացրածներով և փոփոխություններով վերահրատարակվող տեղեկատու է, որտեղ գիտական վերլուծության և համակարգման եղանակներ ժամանակագրական կարգով հրապարակված են Լեզվի բարձրագույն խորհրդի [Խախկի-նում տերմինաբանական կոմիտեի] գործող որոշումները, լուսաբանված և հստակեցված են հայերենի լեզվաշինությանը, նորմավորմանը, մաքրությանը, ուղղագրությանը, ուղղախոսությանն ու կտադրությանը վերաբերող հարցերը: Ժողովածուն ունի տեղեկատու բառացանկեր, աղյուսակներ, նաև հավելված լեզվի մասին ՀՀ օրենքից բաղկածքներով:

**ՂԱՍԱԳՐՁԵՐ
ԿԵԿԻՆԱԿԻ**

13. Դայոց լեզու: Դասագիրք V-VII դասարանների համար / [իմհեղ.]՝ Ե. Աղայան. - Ե.: Լույս,

[1965-1970]. - 352 էջ:

[1971-1973]. - 272 էջ:

[1974-1975]. - 270 էջ:

[1976-1978]. - 268 էջ:

[1979-1983]. - 272 էջ:

[1984-1989]. - 320 էջ:

[Նույնը]: Դասագիրք V-VII (տասնմեկամյա դպրոցի՝ VI-VIII) դասարանների համար: 25-րդ հրատ. / [հմհեղ.] Ե. Աղայան; Խմբ.՝ Ս.Ս. Քակորյան. - Ե.: Լույս, 1990. - 320 էջ:

Արմանսկի լեզու. Սահմանադրություն 5-7 դասարանի համար:

Դասագիրքն ընդգրկում է հայերենի քերականության «Զնարանություն» բաժինը: Դաստատված լինելով ՀՍՍԴ լրացրության նախարարության կողմից՝ այն, որպես դիդակտիկ լեզվաբանության արժեքավոր նյութ, շուրջ 3 տասնամյակ վերահրատարակվել է լրացրություններով ու փոփոխություններով և ծառայել սերունդներին պարզ, մատչելի և արդյունավետ եղանակներով լուսուցանելով հայերենի քերականությունը:

14. Հայոց լեզու: Հանրակրթ. դպրոցի 4-րդ դասարանի դասագիրք / [հմհեղ.] Ե. Աղայան, - Ե.: Լույս,

[1970-1992], 1994, 1997. - 160 էջ:

2002, 2004, 2007. - 152 էջ:

Արմանսկի լեզու. Սահմանադրություն 4-օր դասարանի համար:

Դասագիրքն ընդգրկում է հայերենի քերականության «Ուղղագրություն» բաժինը: Վերահրատարակվել է շուրջ 20 անգամ:

15. Հայոց լեզու: 5-րդ դաս. համար: 15-րդ հրատ. / [հմհեղ.] Ե. Աղայան; Խմբ.՝ Լ.Գ. Սեղրոսյան. - Ե.: Լույս. - 1991. - 160 էջ:

Արմանսկի լեզու. Սահմանադրություն 5-օր դասարանի համար:

16. Հայոց լեզու: 5-6-րդ դասարանների դասագիրք: Բարեփոխ. հրատ. / [հմհեղ.] Ե. Աղայան; Խմբ.՝ Ս.Վ. Ուռումյան. - Ե.: Լույս,

1992. - 320 էջ:

1994, 1997. - 400 էջ:

Արմանսկի լեզու. Սահմանադրություն 5-6 դասարանի համար:

17. Հայոց լեզու: Հանրակրթ. դպրոցի 6-րդ դաս. դասագիրք / Խմբ.՝ Ս. Գյուլբուլայան. - Ե.: Լույս, 1998. - 207 էջ:

Արմանսկի լեզու. Սահմանադրություն 6-օր դասարանի համար:

ՆՅՈՒԹԵՐ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԱՅԼ ԳՐՁԵՐՈՒՄ МАТЕРИАЛЫ В СБОРНИКАХ И ДРУГИХ КНИГАХ

18. Հայերենի ուղղախոսության հարցերը տերմինաբանական կոմիտեի վերջին որոշումներում // Տերմինաբանության և խոսքի մշակույթի հարցեր / ՀՍՍԴ ԳԱ Հր. Աճառյանի ամփ. լեզվի ին-տ: [Պր.] 1. - Ե., 1976. - էջ 72-90:

Вопросы орфоэпии армянского языка в последних решениях терминологического комитета.

Նախ ներկայացվում է տերմինաբանական կոմիտեի վերջին 10-15 տարիների գործունեությունը, որմ ուղղված է եղել հայերենի նորմավորման, օտար բառերի տառադարձության, ուղղագրության, բառապաշտի ու տերմինների մշակման և ժամանակակից հայերենի ուղղախոսության հարցերին: Քանի որ լեզվի բնականոն զարգացման գործընթացում փոխադրեցություններն անխուսափելի են, և դրանց արդյունքում ցանկացած լեզվում առաջանում են օտարաբանությունների և բառափոխառությունների, ինչպես նաև օտար շեշտադրությամբ ու առողանությամբ հնչող բառերի գուգածներ, միօրինակությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է շարունակարար վերանայել նախկին որոշումները. նշում է հոդվածագիրը և վերլուծաբար ներկայացնում տերմինաբանական կոմիտեի եռաշարք բարգանքների ուղղախոսության և փոխառու լեզուներից հայերենում տառադարձված հատուկ անունների նախնական սահմանած նոր կանոնները:

Տես նաև հավել.

19. Մովսես Խորենացու «Դայոց պատմության» երկու բառակապակցության թարգմանության հարցի շուրջը // Հայերենագիտ. միջազգ. 2-րդ - գիտաժողով (1987թ., 21-23 սեպտ.): Զեկ. դրույթներ / ՀՍՍՀ ԳԱ: Յ. Աճառյանի անվ. լեզվի հն. տ. - Ե., 1987. - էջ 32-33:

К вопросу о переводе двух словосочетаний в “Истории Армении” Мовсеса Хоренаци.

Զեկուցողը նշում է, որ «Գրական թերթի» 1986 թ. երկու համարներում (հ.հ. 33, 50) առաջարկված է եղել Մովսես Խորենացու «Պատմության» թարգմանական այլ սխալների թվում ուղղել նաև «Երգեր ծեռամբ» և «հայոց մեծաց» բառակապակցությունները: Քննելով վերջինների թարգմանական առանձին դեպքերը՝ զեկուցողը գտնում է, որ իրականում պետք է հաշվի առնել դրանց բնագրային իմաստը և թարգմանությունը կատարել ենթելով համատեքստից:

20. [Դարավերջյան նտորումներ և խոհեր] / Հովի. Բարսեղյան // Դարավերջի դիմանկար: Դայ նոտավորականների դարավերջյան նտորումներ և խոհեր. - Ե.: Կանչ, 1999. - էջ 85-86, նկ.

Речь Ов. Барсегяна [в кн. "Портрет конца эпохи"].

Դ.Բ.Շ 3-րդ հազարամյակի նախաշեմին խոսում է դարասկզբին կյանք մտած իր սերնդի կրած փորձությունների, նրա ստեղծագործ աշխատանքով վերաշինված և հետո անկախացած հայրենիք մասին, ապա, իր բարեմարտանքները հղելով հայ ժողովրդին, կոչ է անում «աշխարհիկ և հոգնոր մեծատուններին»: Իրենց գործունեությունը ծառայեցնել ազգային մշակույթի ծաղկեցմանը, ապա հույս հայտնում, որ ի վերջո կիրականանամ «Մասիսը պանդսությունից ազատելու» և աշխարհասկիյուր հայերին հայրենիք վերադարձնելու պատմական առաքելությունները:

Տես նաև հավել.

21. Խմբագրի կողմից : [Առաջաբան] // Սեյրիսանյան Փ.Գ. Աստվածաշնչի և հայոց սուրբ անվանց բառարան (ըստ V-XX դարերի հայ բանաստեղծության). - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2001. - էջ V-VIII:

От редактора : [Предисл. кн. "Словарь Библии и имен армянских святых (на основе армянского поэзии V-XX вв)" Г.Г. Мейтумханян].

Դ.Բ. Ը գտնում է, որ քնայած այս թեմայով ուսումնամիջրությունները (նաև բառարանները) այնքան շատ են, որ նաև գրիք ծեղնարկումը կարիքի էր համարել հանդգնություն, սակայն գրիք վերնագրում առկա «սուտ V-XX դդ. հայ բանաստեղծության» արդահայությունն արդյուն մոտահացման ելավետը դարձնում է բանաստեղծական, բառարանը՝ բանաստեղծական խոսքի «բնագրային շրահանդես»։ Ըստ նրա՝ այս բառարանի յուրաքանչյուր անուն բառահոդվածը պահպան ուսումնամիջրությունն է լի քննվող անվան նաև նաև բազմապահ հայտնություններով։

Տես նաև հավել։

22. Երկու խոսք : [Առաջարան] // Աճառյան Դ. Դայ գաղթականության պատմություն. - Ե. : Զանգակ-97, 2002. - էջ 5-8:

Два слова : [Предисловие кн. "История армянского беженства" Гр. Ачаряна].

Նախ նշելում է, որ այս աշխատությունը կարող էր և «Երկու խոսք» չունենալ, քանի որ Աճառյանի նման խոչոր գիտնականը մեկնարանության կարիք ուներ խորիդային այն տարիներին, երբ առաջարան գրվում էր «հեղինակի լեզվաբանական ոչ մարդկանության պահելու և դրանով իսկ Աճառյան գրքերի հրատարակումը հնարավոր դարձնելու համար միամի»։ Այսուհետև, խոսելով մեծ հայագետի աշխատության բազմաթիվ արժանիքների նաևին, Դ.Բ.-ն շեշտում է, որ այս ունի ժամանակատարածքային լայն ընդորևում «թե պատմական, թե՝ արդարական լիակատարություն», և բացատիկ են նրանից քաղված պատմական դասերը նաև արդի Դայաստանի համար, քանի որ աշխարհասիյուր հայության գլխին կրկին կախված է ծովական վկանք։ Մեծ է նրա արթեքը նաև բնագրային առողջության վերաբերյալ։ Առաջին որ «օօտագործված պատմական գրականությունը հիմնականում գրաբար է, գրիք բուն շարադրանքը՝ արևմտահայերենով է հին ուղղագրությամբ, արևելահայ մասովից ու գրականության, ինչպես նաև Արևելյան Դայաստանում աշխատած վերջին 2-3 տասնամյակների մշակում-գրառումները արևելահայերենով են՝ արևելահայ ուղղագրությամբ»։

Առաջարանն ավարտվում է Երախտագիտության խոսքով ուղղված Դ. Աճառյանի անվ. համալսարանի ունկողոր պրոֆ. Ա. Խաչատրյանին և Ք. Աճառյանին մեծամուն հայագետի ամսիակ աշխատությունների հրատարակության համար։

Նույնը տես 50, նաև հավել։

23. Դայոց լեզվի պատմության մի քանի հիմնահարցեր՝ Դայաստան-Սփյուռք փոխհարաբերությունների տեսադաշտում // Դայագիտության արդի վիճակը և զարգացման հեռանկարները = Armenian Studies Today and Development Perspectives : Սիշազգ. գիտաժողով (Եր., 15-20 սեպտ., 2003թ.) : Զեկ. ժողովածոլ. - Ե. : Տիգրան Մեծ. - 2004. - էջ 341-344:

Некоторые проблемы истории армянского языка на поле зрения взаимоотношений Армения-Диаспора.

Զեկուցման 1-ին մասում խոսվում է Դայաստան-Սփյուռք փոխհարաբերություններում հայագիտության դրական գործնների նաևին։ Այդ համատեքստում

նշվում է, որ համաշխարհային ճանաչում գտած «Դայոց լեզվի պատմություն» գիտակարգի նվաճումներն ու ծեռքբերումները, հայերենի պետական լեզու հոչակվելը, հայերենի ազգային զաղափարաբանությունը, հայ դպրությունը Դայաստան-Սփյուռք տարբերակում չընեն, և «հայի ազգային գոյության ամենամեծ ծեռքբերումը հենց ինքը հայոց լեզուն է»: 2-րդ մասը նվիրված է հայագիտության ասպարեզում ունեցած կորուստներին ու յիրականացված ծրագրերին: Զեկուցողը գտնում է, որ ամենացավալին «Վերջին երկու տասնամյակների համար ապարդյուն անցած ժամանակի կորուստն է», հայերենագիտական որոշ ծյուղերի՝ սիրողական մակարդակի հջնելը, գրագորությունը, լեզվի նկատմամբ պետական հոգածության բացակայությունը, հայ դպրոցի և լուսուման բարձրիրով վիճակը ևն: Դիշեցնելով մեծ հայագիտ Ամառանի մտավախությունը Սփյուռքահայության ուշ թե շուտ այլախու դատնալու մասին գեկուցողը գտնում է, որ «Դայապահանման ապագա ծրագրերի ողջ իրազրծման պատասխանատվությունը կրողը Դայաստանի Դանրասահությունն է»՝ իր համապատասխան կառույցներով, իսկ լեզուն ժողովրդին է, և կուսակցականությունը, ուրեմն նաև Դայաստան-Սփյուռք հատվածայնությունը նրա եռթյանը խորթ երևույթներ են:

24. Երկու խոսք : [Առօջաբան] // Դոկակիմյան Աղասի: Եղնիկ գյուղի պատմությունը (պատմագիտական քննություն) / Խմբ.՝ Ն.Ա. Դոկակիմյան. - Ե.: Ասորիկ, 2004. - 235 էջ:

Два слова : [Предисловие кн. Агаси Овакумяна “История деревни Егник”].

Արժնորելով Արագածոտնի Դախմիկին Դադալու գյուղին վերաբերող սույն աշխատության տեղեկատվական աղբյուրների առատությունը և առանձնապես կարևորելով Եղնիկի պատմության համար բացառիկ տեղեկատվական արժեք ներկայացնող «Գյուղի ընտանիքների կամերալ ցուցակագրումների» (1931-1886 թթ.) տվյալների օգտագործման հրողությունը գրախոսը բարձր է գնահատում հեղինակի մասնագիտական հմտությունը և գտնում, որ հայոց պատմությունն ամբողջանում է նաև «ամեն գյուղի մասին սույն գրքի պես հանգամանալից ուսումնասիրություն» ունենալով: Այս ներկայացնելով որպես շարունակություն մեր գիտուն ու հայրենասեր նախնիներից մնացած բարի պահնդուրի, որի է հայոց աշխարհի բնակավայրերի տարբեր տեսանկյուններով հանգամանալից քննությունը, Դ.Բ.-ն պատմական անդրադարձ է կատարում նաև պատերազմին, կուսակցական կազմակերպություններին և բռնադատվածներին վերաբերող գլուխների բովանդակությանը:

Նույնը տես՝ 56

25. «Երևան» տեղանվան ուղղագրությունը գրական արևելահայերենում և արևանտահայերենում // Միջազգ. գիտաժողով՝ նվիրված Դայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակին: Զեկ. ժողովածու = International Conference dedicated to the 1600th Anniversary of the Armenian Letters Creation. Collection of papers = Международная конференция, посвященная 1600-летию изобретения армянского письменности (Ե., 12-17 սեպ., 2005թ.)/ ՀՀ ԳԱԱ. - Ե.: Գիտություն, 2006. - էջ 308-311. - Ամփ., անգլ., ռուս.

The Orthography of “Yerevan” Toponym in Literary Eastern Armenian and Western Armenian.

Орфография топонима “Ереван” в восточно-армянском и западно-армянском литеературных языках.

[Սույնը] // Զեկուցման դրույթներ. - Ե., 2005. - էջ 88-92:

Աշխարհի բոլոր լեզուներին բնորոշ են գրի և հնչման անհամապատասխանությունը դրանից եկող դժվարությունները, նշում է զեկուցողը: Նույնիսկ «աշխարհի միասնական լեզու դառնալու հավակնող անգլերենը իր յուրաքանչյուր գրի հնչական ծիշտ արժեքը որդենի համար մինչև 40 կանոնարկում ունի»: Նույնը վերաբերում է հայերենին, և, ինչպես հավաստում է մեծանուն Յր. Աճառյանը, առնվազն տգիտություն կամ միամտություն կլիներ կարծել, թե հայի ու հայերենի ազգային գոյատևման հիմքը մեսրոպյան գրերի հնչական արժեքի նույնությամբ պահպանումն է: Ուստի, ցանկացած բառի, այս դեպքում «Երևան» տեղանվան «հնչական արժեքի փոփոխումը շատ բնական ժամանակի, միքավայրի ու հանգամանքների փոփոխության արյունը և և ուրիշ ոչինչ»: Այսուհետև զեկուցողը հանգամանորեն ներկայացնում է նշված տեղանվան պատմությունը, քննում և, Յր. Աճառյանի տեսակետները վկայակոչելով, գիտականորեն ամհամողիք է համարում Երևան-Երբունի սուլգարամությունը: Կերծում դատապարտում է «Երևան» տեղանվան ուղղագրության շարք ծավալված բանավեճերը՝ դրանք համարելով «Երկու գրական համերենների ուղղագրական աղուկ-աղուղակի արդյունք», և ավարտում խոսքը կրկին Յր. Աճառյանի պատճամով, որից հետևում է, որ հայերենի գոյատևումը առաջին հերթին պայմանավորվում է տարածքային սահմանով և պետական հոգածությամբ:

26. Աղայան Էդուարդ Բագրատին : [Կյանքը և գործունեությունը] // Մեր անվանի դասախոսները: 2-րդ մաս / Կազմ.՝ Լ.Պ. Ղարիբջանյան, Դ.Ք. Գասպարյան. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 2006. - էջ 19-21:

Ագայն Էդյարդ Բագրատոսւչ : [Կրատեսական օպերական կատալոգը].

27. Կարծիք Խ. Մնացականյանի «Դայերենի կետադրության հիմնահարցեր» ուսումնասիրության մասին // Մնացականյան Խաչիկ: Շարահյուսագիտական և կետադրագիտական հիմնախնդիրների վերլուծությունը ժամանակակից հայերենում (գիտաքննական հանրամտչելի ծեռնարկ) / [Գավառի պետ. համալս.]; [Դմիեղ.] գրախոս.՝ Գ.Ա. Սուրիանյան. - Ե., 2006. - էջ 33-34:

Мнение об исследовании Х. Мнацаканяна “Основные вопросы армянского пушкизма”.

Գրախոսը գլուխում է, որ, ի տարբերություն այլ գիտականների, ձեռնարկի հեղինակը ոչ թե անօգուտ ձևով ցուցադրում է իր նախորդների թերություններն ու անհաջողությունները, այլ փորձում է արդյունավետորեն օգտագործել նրանց կողմից առաջադրված տեսությունները՝ «հայերենի կետադրության շեմքի հիմնաքարերը, որմնաքարերն ու շաղախը»:

ՀՈՂԱՑԾՆԵՐ, ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

(թերթերում և հանդեսներում)

СТАТЬИ, РЕЦЕНЗИИ

(в газетах и журналах)

28. Կաստակավոր հայագետը (Գուրգեն Սևակի ծննդյան 60-ամյակը) // Տեղեկագիր ՀՍՍՌ ԳԱ հաս. գիտ. - 1964. - N5. - էջ 95-96:

Զаслуженный арменовед (к 60-летию со дня рождения Г. Севака).

Տես նաև հավել.

29. Պահպանենք և հարստացնենք հայերենի բառագանձը // Սով. Դայաստան [ամսգ.]. - 1968.

N 7. - էջ 18-19, 22:

N 8. - էջ 29-32:

Сбережем и обогатим словарный состав армянского языка.

Խոսելով հայերենի բառապաշարի զարգացման պատմությունից և մատնանշելով հայերենը գիտության ու արվեստների լեզու դարձնող «մեր խորագետ նախորդների» ազգապահպան գործը՝ հողմանակիրը ցավով և արծանագրում վերջին հազարամյակում հայերենի գրավոր և բանավոր լեզուների տարածածման իրողությունը, որի պատճառներից մեկն էլ եղել և մեծ տարածում գտած բարբառախոսությունը՝ լցված բանի օտարաբանություններով։ Ակսած խորհրդային տարիներից հայոց լեզուն ու նրա բառապաշարը ժաղկում ապրեցին, և հայերենի հարստացումը այժմ էլ շարունակվում է, սակայն, առաջին հերթին բառաստեղծման, ապա նոր միայն փոխառությունների միջոցով։ Դոդվածագիրը գտնում է, որ լեզուն ինքն էլ դուրս է մղում օտարը. Եթե կարողանում է իր զարգացման գործընթացում ստեղծել իրենը, և անտեղի օտարաբանությունները լեզվից մաքրելը լեզվի զարգացման բնական ընթացք է։ Չնայած դրան, սա չի նշանակում, թե «լեզվի զարգացումը մեր կամքից ու ցանկությունից բացարձակապես անկախ է», մեր միջամտություններն ավելորդ։ Այդ գործառությունները կարգավորվում են տերմինաբանական կոմիտեի որոշումներով։ Լեզվաշինության մեծ գործի առաջին նախածեռնողները հայ դասականներն են։ Ակսած Արովյանից մինչև Չարենց դաշտանել են մեկ հիմնական սկզբունք՝ պահպանել մեր լեզվի ազգային ծեր, հարստացնել նրա բառապաշարը իր սեփական բառակազմական հարուստ միջոցներով՝ շխորշելով նաև անհրաժեշտ օտարաբանություններից։ Դոդվածագիրը դատապարտում է որոշ բանավիճողների հայերենի տերմինաշխնությունը այլ լեզուների տերմինաշխնության հետ համեմատելու կամ արևմտահայ տերմինաշխնությունը արևելահայերենի տերմինաշխնությանը հակադրելու վճառակար ու դատապարտելի փորձերը, քանի որ ամեն մի լեզու ունի պատճական զարգացման իր օրինաչափությունները։

Տես նաև հավել.

30. Ազգայինը և միջազգայինը տերմինի և տերմինաշխնության մեջ // Լրաբեր հաս. գիտ. - 1971. - N1. - էջ 97-102:

Национальное и международное в терминах и терминообразовании.

Դոդվածք գրվել է Ա. Ոսկանյանի նամակի (ԼՀԳ, 1969, N9) առիթով, որը ուղղված էր Ռ. Իշխանյանի «Դայերնի տերմինաբանության հարցեր» հոդվածի դեմ (ԼՀԳ, 1969, N7): Նամակագիրը կշտամբանքի խոսքեր էր ուղղել տերմինաբանության հարցերով զրադշող հայ մտավորականների հասցեին, ծայրահեղ համարել տերմինաշխնության հետ կապված որոշ սկզբունքներ, որոնք, ըստ նրա, հայերենը դարձնում են «աշխարհից կորված, իր պատյանում ամփոփված լեզու»: Ի պատասխան նամակագրի Շ.Բ. Ծ համոզում է, որ գիտական տերմինաբանության, տերմինաշխնության ու տերմինագործածության ասպարեզներում ոժվարություններ կան ոչ միայն հայերենում, այլև ազգային այլ լեզուներում: Վերջում ավելացնում է, որ, այնուամենայինիկ, գիտական հասկացությունների հիմնական մասի տերմինավորման մեջ չի կարելի չկիրառել տերմինաշխնության տեսական սկզբունքները, որոնք պահանջում են գիտական տերմինների միօրինակություն և ընդհանրացում ոչ թե հասկացության կույր պատճենահանման կամ բարգմանության, այլ բովանդակության շրջանակում:

Տես նաև հավել.

31. [Գրախոսություն] // Լրաբեր հաս. գիտ. - 1972. - N9. - էջ 111-114. - Գրախոս. գիրք՝ Մուլաղյան Ա.Ն. Դունաբան դպրոցը և նրա դերը հայերենի քերականական տերմինաբանության ստեղծման գործում / Պատ. խմբ.՝ Գ.Բ. Զահորեան; ԴՍՍԴ ԳԱ: Յր. Աճառյանի անվ. լեզվի ին-տ. - Ե., 1971. - 362 էջ:

[Խույնը] // Պայքար (Ուորերթոուն). - 1973. - 17-18 փետրվ. - էջ 1, 3:

Рец. на кн.: Мурадян А.Н. Грекофильтская школа и ее роль в создании армянского грамматического терминологию.

Դանզամանորեն ներկայացնելով Կիպրոսում կրթված և 1947-ին հայրենադարձված Արուսյակ Մուրաղյանի «Անծածավալ և արժեքավոր աշխատության» կատուցվածքն ու բովանդակությունը՝ գրախոսը նշում է, որ նրանում գիտական բարձր մակարդակով համակարգված են հունարան դպրոցի ստեղծած և բարգմանական ծանապարհով հայերենին անցած տերմինները, գնահատված է դրանց պատմական ծանակությունը, բարեխնդությամբ, բանասերի հմտությամբ ու գիտակությամբ սպառիչ պատասխան է տրված թեմային առնչվող բոլոր հարցերին:

32. Յր. Աճառյանը՝ հայոց լեզվի պատմության հետազոտող // Բանբեր Եր. համալս. - 1976. - N3. - էջ 44-52. - Անվ. ուսւ.

Р. Ачарян - исследователь истории армянского языка.

Դոդվածք Յր. Աճառյանի ծննդյան 100-ամյակի առթիվ ԵՊՀ-ում կայացած հոբելյանական գիտական նոտաշղթանում կարդացված զեկումբան հրապարակում է: Նեղինակը քննվող թեման համարում է աճառյանագիտության ամենահիմնական խնդիրը և գիտականորեն ներկայացնում ու մեկնաբանում Յր. Աճառյանի «Դայոց լեզվի պատմություն» մոնումենտալ երկանությունը՝ նշելով, որ դրա մեջ ընդհանրացված է խոչը հայագիտը՝ տերմինաբանության և բարերազմական 30-ից ավելի մեծածավալ հասորներում արտացոլված լեզվական հարուստ նյութը: Ենշտելով, որ Յր. Աճառյանը, իր հայագիտական ժառանգությամբ ընդհանրապես և հայոց լեզվի պատմությամբ գրականացնելու համար առաջարկություն է տրված առաջարկ կատարելու համար:

յանը վերաբերող ուսումնասիրություններով մասնավորապես, իայ լեզվաբանության պատմահամեմատական մեթոդի խոշոր ներկայացուցիչն է, հեղինակը խոսում է նաև նրա «Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի» բազմահասոր աշխատության գիտական մեջ արժեքի մասին նշելով, որ դրա հայերենի քերականական կառուցվածքի պատմահամեմատական քննությանը վերաբերող բաժինները գալիս են լրացնելու հայոց լեզվի պատմության երկիրականի բովանդակությունը:

Տես նաև հավել.

33. Նոր որոշում ուղղագրության մասին : [«Չակերտների մեջ առնվորդ անունների հոլովական վերջավորությունների և հոդերի գրության մասին»] // Սով. դպրոց. - 1979. - 1 փետր. - էջ 4:

Հոգու բարեկարգության համար առաջարկություն:

ՀՍՍԴ Միմինտիկին առջնմբեր տերմինարանական կոմիտեն նշված որոշման նախագիծը դրել էր քննարկման, որի նպատակն էր՝ չակերտների մեջ առնվորդ անունների գրության երկվություններն ու բացառությունները վերացնելը և ուղղագրության բացարձակ միասնականություն սահմանելը: Նոդվածագիրը վերլուծաբար մեկնարանում է հրապարակված ելույթների բովանդակությունը, գիտականորեն հիմնավորում կամ մերժում որոշ առաջարկություններ և դիտողություններ, նշում դրանցում առկա երկվությունը, որը գալիս հայերենի կառուցվածքային առանձնահատկություններն անտեսելուց: Այսուհետև վերլուծաբար ներկայացնում է տերմինարանական կոմիտեի սահմանած որոշումը դրա առավել ճկում գործածման երկու տարբերակով, որոնք են՝ հիմնական կանոն վերջավորություններն ու հոդերը՝ չակերտների մեջ, և դրանից բացառություններ՝ չակերտներից դուրս այն դեպքերում, եթե ներսում գրելն առաջ է բերում հայերենի համար անսովոր ծևեր կամ դժվարացնում է բնագդի ընկալումը: Ըստ հոդվածագրի՝ չակերտների ներսում դնելը բխում է նաև այսօրվա տպագրական տեխնիկայի պայմանից, որն է խուսափել ավելորդ գֆիկից:

Տես նաև հավել.

34. Մայրենի լեզվի մաքրության և հարստացման համար // Սով. Դայաստան. - 1982. - 13 մարտի. - էջ 3:

Հայութում և օբողապես բարեկարգության համար:

Որպես տերմինարանական կոմիտեի գիտական քարտուղար՝ հեղինակը խոսում է այդ հիմնարկի գործունեության օգտակարության մասին, համառոտ ներկայացնում նրա որոշումները, որոնք նպատակառուղիված են հայերենի մաքրությանն ու հարստացմանը:

35. Դայագիտության առաւտ հունձքի վաստակով (ՀՍՍԴ ԳԱ ակադ. Եղ. Աղայանի ծննդյան 70-ամյակը) // Լրաբեր հաս. գիտ. - 1983. - N5. - էջ 99-101, նկ.

С богатыем вкладом в арменоведение (к 70-летию со дня рождения академика Арм. СССР Э.Б. Агаяна).

Տես նաև հավել.

36. Սեծ կորուստ : [ԱՍՐԱ ԳԱ թ.ա., Վրաց. ՍՍՀ ԳԱ ակադ. Ա. Շանհի-ձեի մասին] // Երևանի համալս. - 1987. - 18 ապր. - էջ 2:

Օգромная потеря (об акад. Груз. ССР Акаку Шанидзе).

Գրվել է Թթվիսիի համալսարանի հիմ վրացերենի ամբիոնի վարիչ, պրոֆ. Ակակի Շանհիձեի մահվան կապակցությամբ: Իր կյանքի 100 տարիներից ավելի քան 80-ը գիտությամբ նվիրաբերած «արևաշող Կովսիդայի արժանավոր որդին», լինելով քարթվելագիտության մի շարք առարկաների հիմնադիր, իր լեզվաբանական բազմաթիվ հետազոտություններով նաև դուրս է եկել վրացագիտության սահմաններից: Դայ լեզվաբանության մեջ նրա հոչակավոր «շարքի տեսության» կիրառումը առիթ դարձավ, որ մեծ վրացագետը իր «Նոր հայացք ժամանակակից հայերենի բայի խոնարհման բնույթի վերաբերյալ» (1963) ուսումնասիրությամբ Վրաստանում դմի հայագիտական դպրոցի հիմքը, որն ունեցավ իր անուրանալի դերը մինչև այսօր էլ շարունակվող հայ-վրացական գիտական կապերի ամրապնդման մեջ:

Տես նաև հավել.

37. Կյանքի լուսավոր ուղի : [Աշխարհ. գիտ. դ-ր, պրոֆ., 77 ԳԱ վաստ. գործիչ Թ.Խ. Դակորյանի մասին] // Բանբեր Եր. համալս. - 1989. - N3. - էջ 221-223:

Светлый жизненныи путь (О заслуж. деятел. АН РА, д-ра, проф. геогр. наук Т.Х. Акопяне).

«Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարանի» ստեղծման մտահղացումը և իր գործընկերների հետ դրա իրականացումը ամբողջությամբ կապված է Թաղմու Դակորյանի անվան հետ, գրում է հոդվածագիրը, «քայց, ավաղ, հրատարակիչների անտարբերության ու դանուպկության մեջքով նա ամբողջությամբ սպազրված չտեսավ իր շուրջ 40-ամյա տքնածան աշխատանքի արդյունքը»: Աշխարհագետ գիտնական իր աշխատություններով վերակենդանացրեց Դայոց աշխարհի հարյուրհազարավոր անմահ անուններ, փրկեց դրանք մոռացվելու վտանգից, «հայ ժողովրդին վերադարձեց նրա կորսված Դայերնիքը՝ հոգևոր Դայաստանը»:

Տես նաև հավել.

38. Գևորգ Զահուկյան (70 տարի) // Բանբեր Եր. համալս. - 1990. - N1. - էջ 233-237, նկ:

Геворк Джакунян (70-лет).

Տես նաև հավել.

39. Գրիգոր Գարեգինյանի լուսի պես մաքուր, լուսի պես ջերմացնող կյանքը : [Մահախոսական] // Բանբեր Եր. համալս. - 1992. - N3. - էջ 202-203, նկ.:

Чистая, как свет, и греющая, как свет, жизнь Григора Гарегиняна.

Տես նաև հավել.

40. Երևանի պետական համալսարանը 1941-1945 թթ. Դայտենական մեծ պատերազմուն // Հանդես Եր. համալս. - 1995. - N2. - էջ 15-22:

Ереванский государственный университет в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг.

ԵՊԴ գիտ. Խորիրդի ՝ Կայրենական մեծ պատերազմում տարած հաղթանակի 50-ամյակի առթիվ գումարած նիստում կարդացված զեկուցում է, որ հեղինակը խոսում է պատերազմին մասնակցած համալսարականների մասին, որոնք իրենց ծանրակշիռ տեղն են ունեցել հատկապես հայկական ազգային զորամայակորումների միջին և բարձր հրամկազմի մեջ և, ուսանողից մինչև ուեկտոր, պատերազմին մասնակցել են քաղաքացիական ու ազգային արժանապատվության բարձր գիտակցությունով։ Վերում, նշելով, որ մեծ է եղել պատերազմից վերադարձած համալսարանականների դերը Կայսարականի հետագա գիտական և հասարակական-քաղաքական կյանքում, զեկուցող ընդգծում է, որ վետերանները, որոնցից «ամենաջահելներն արդեն 70-ի շնչին կանգնած նարդիկ են», այժմ ցավով են նայում բազմակուսակցության անցման գործընթացում հայ ազգային կուսակցությունների գաղափարազուրկ պայքարի վտանգավոր իրողությանը։

Параллельные орфографические формы в сложных словах с префиксом «h».

Հողվածում քննվում են «ի» նախդորվ այն կայուն հարադրությունները, որոնց մեջ բառային իմաստ ծեղք բերելու գործընթացը սկսվել էր դեռևս գրաբառում։ Դամաճամելով է Աղյամանի «Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն» (1984) աշխատության մեջ նշվող այն տեսակետին, թե աստիճանաբար հաղթանակում է վերոնշյալ ձևերի կցականների վերածվելու գործընթացը, իեղինակն այնուամենայնիվ գտնում է, որ «Վերլուծական կազմության բաղադրություններից համադրական (կցական) բաղադրությունների անցումը այդպես հեշտ ու սահուն, բառակազմական և, մանավանը, ուղղագրական անվիճակից ու անշփոթ ընթացք չի ունենում»։ Վկայակիշելով գրաբարի, միջին և ժամանակակից հայերենի գրական, բառարանային և այլ աղբյուրներից բերված բաղադրված հարադրական և համադրական բարդությունների իրարաներժ գործածնամ մի շարք գուգածներ՝ հողվածագիրը գտնում է, որ դրանք հարկավոր է կանոնարկել և ուղղագրական միասնականություն ստցնել։ Հողվածի վերջում ներկայացվում է ՀՀ կառավարությանն առընթեր տերմինաբանական հանձնաժողովի ընդունած որոշումը՝ ի վայր (Վար), ի վեր հարադրություններով կազմված բառակապակցությունների և բարդությունների վերաբերյալ։

42. Գրական հայերենի միավորնան հարցը և նրա քննությունը Հրաչյա Ածառյանի աշխատություններում // Բանբեր Եր. համալս. - 1996. - N2. - էջ 94-102. - Անի. ըրև.

Вопрос об единении ветвей литературного армянского и его решение в трудах Грачья Ачаряна.

Հողվածում քննվում են Հր. Աճայանի լեզվաբանական ըմբռնումները՝ կապված հայերի միալեզվության հիմնախմնդրի հետ, ինչպես նաև այլ մտավորականների ու լեզվաբանների (Դ. Սանանյան, Մ. Նալբանդյան, Մ. Արեգյան, Գ. Աևակ, Գ. Զահորյան և այլ այդ խնդրին առնչվող բանավիճային տեսակետները։ Ծեշտվում է, որ խոշոր հայագետի հետազոտություններում 5-րդ դարի հայերներ դիմում է որպես հնդեվրոպական մայր լեզվից պատմական գարգագնամբ առաջացած մեկ միասնական լեզու՝ իր գրավոր առաջին և ամենակատարյալ տարրերակով (գրական, գրաբար) մեսրոպյան հայերենով, սակայն, որի միասնականությունը 11-րդ դ.-ում արդեն վերացած էր, իսկ 19-րդ դ.-ում բաժանված երկու ճյուղերի արևմտա-և արևելահայերենի։ Դոդվածագիրը համաձայն է ինչպես Հր. Աճայանի եզրակացության, այնպես էլ Հովհ. Թումանյանի լավատեսական կանխատեսման հետ, ըստ որոնց հիմնախմնդրի լուծնան բանալին արևելահայերենի որպես Դամաստանի Դանրապետության տարածքում գործող միասնական լեզվի գոյության պատմական փաստն է։

43. Կարծիք «Միսա՞ք, թե՞ Միսակ» նամակի մասին // Հանդես Եր. համալս. -1996. - N2. - էջ 108-109:

Միջամակ օ ուսւե «Միսա՞ք, թե՞ Միսակ».

Նամակ-բանավեճ է՝ ի պատասխան Ո. Դարությունյանի «Միսա՞ք, թե՞ Միսակ» նամակում (տես ն.տ. էջ 106-107) արքաթված ուղղագրության միասնականության, տերմինաբանության և տերմինաշխմնության հարցերին առնչվող մի քանի տեսակետների, որոնք բերվել են Ո.Ա. Իշխանյանի «600 բարի» և Դ.Ա. Դարությունյանի «Ուղղագրական բառգրույկի» քննության համատեքստում։ Ազնիվ համարելով նամակագրի «ուղղագրական և բացատրական հստակ կողմնորոշող միասնական մոտեցում» որոնելու միտումը՝ Դ.Բ.-ն գտնում է, որ վերը նշված բառարաններում նամակագրի հիշատակած բառերի (որանց շարքում Միսաք և Միսակ) երկակի գրությունն արդարացի է, քանի դեռ դրանք հանձնարարելի են դպրոցական բառարաններում։

44. Դարձյալ ուղղագրության մասին // Գիտություն և տեխնիկա. - 1996. - N10-12. - էջ 39-42:

Չորս օ ուսւուսանում։

Գրված է նույն ամսագրում (1996թ., N4-6, N7-9) հրատարակված Գաբրիէլ Պասմանեամի (Մոնթեա) «Միասնական ուղղագրությին յօգուտ միասնութեան» հոդվածի առիթով։ Դ.Բ.-ն նաև անդրադառնում է ուղղագրության պատմությանը։ Այդ համատեքստում օրինակ է բերում Հովհ. Թումանյանին, որը դեռևս 1922 թ.-ին դեմ էր դուրս եկել «առանց գիտական լուրջ քննության, հրամանով ինն ուղղագրությունը փոխելուն»։ «Հովհ. Թումանյանը և նրա պես ուրիշ շատերը առաջարկում էին «ակադեմիական լոցությամբ գիտության վրա հիմնված» բարեկիտության միջոցով միայն հասնել այդ «ցանկալի միօդինակությանը», նշում է Դ.Բ.-ն։ Մինչդեռ Գաբրիէլ Բասմաշյանը, անմիասնականության մեջքը դնելով խորհրդային իշխանությունների և Սամուկ Արքոյանի վրա, առանց գիտական լուրջ հիմնավորման, կոչ է անում վերադառնալ դասական ուղղագրության։ Դիմավորելով նախկին ուղղագրության բարեկիտումը և շեշտելով, որ այն նախապատրաստված էր առնվազն 200 տարով, և դարասկզբին արդեն նոր

լեզուն ու նրա ուղղագրությունը համարում էին պատմականորեն առաջացած իրողություն՝ Դ.Բ.-ն բերում է ուղղագրության, տառադարձության, հասուկ անունների օրինակներ, որոնցով ապացուցում է նման համակարգային փոփոխության անհնարինությունը: Նշելով, որ դասական ուղղագրությամբ գրված վերջին 100-ամյակների ցանկացած գրքում առկա է ուղղագրության շփոթը, ուր խանչված են հինն ու նորը, միաժամանակ վկայակշելով Դր. Աճառանի, Գ. Աևակի և սրանց հետևողների կաթիջները, որոնք «փոփոքրկված ու վերահստատված են արևելահայերենի նոր ուղղագրության ավելի քան 70-ամյա փորձաշրջանով», հոդվածագիրը գտնում է, որ «լեզվի հնչյունային սկզբունքով ծևավորված ուղղագրությունը հետ տանելու փորձերը հակապատմական են, ոչ առաջադիմական»:

Տես նաև հավել.

45. Գրիգոր Ղափանցյանը՝ լեզվագետ-հայագետ (ծննդյան 110-ամյակի առթիվ) // Պատմա-բանաս. հանդես. -1997 - N 2. - էջ 33-40, նկ.

Григор Капанцян – языковед-арменовед (к 110-летию со дня рождения).

Ուրվագծելով համրահայտ լեզվաբան-հայագետի կյանքի և գործունեության ամբողջական պատկերը և նշելով նրա՝ ԴԳԱ-ի հիմնադիրներից մեկը լինելու իրողությունը՝ հոդվածագիրը վերլուծաբար ներկայացնում է գիտնականի հին և նոր լեզուների ծագումանաբնուրյանն ու կառուցվածքին վերաբերող, գիտական և աղբյուրագիտական մեծ արժեք ներկայացնող մեծարիկ հետազոտությունները: Այդ համատեքստում նշվում է, որ գիտնական-հայերենասերի՝ հայերենի բարբառների, գրաքարի, ժամանակակից արևելահայերենի և արևմտահայերենի բնագավառներին վերաբերող աշխատանքները խորապես գիտական են և ունեն աղրիսականություն:

Հոդվածագիրը միաժամանակ գտնում է, որ լեզվի ժագման, կառուցվածքի և զարգացման հարցերի տեսական քննության մեջ Գ. Ղափանցյանը տուրք է տվել և. Սաոի լեզվի «մոր ուսմունքին» և, իր ժամանակի կողմից պարտադրված «միակ բույասորելի փիլիսոփայության»՝ մարքսիզմի որույթներից ելնելով, պաշտպանել է տեսական մի քանի սխալ որույթներ, մասնավորապես, լեզվի վերնաշնչայնության ու դասակարգայնացման, լեզուների խաչավորման վերաբերյալ: Գ. Ղափանցյանի «Դայոց լեզվի պատմություն. հին շրջան» աշխատության մասին խոսելով նշում է, որ հեղինակն «իր վելրուծության ստուգարանություններով նվազեցնում է մեր լեզվի հնդիվրոպական տարրերը... նրա հնդիվրոպական հիմնաշերտը, փոքրասիականի համեմատությամբ, համարելով երկրորդական լեզվանստվածք»:

Հոդվածագիրը ճանաչված հայագետի օրինակով ամհանդուրժելի է համարում այսօրվա՝ «20-րդ դարի հայերենը 15-րդ դարի հայերենի ուղղագրության կանոններով գրել տալու հակապատմական քարոզություն-հարկադրանքը»:

Տես նաև հավել.

46. Պավել Շարարիսանյան (ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) // Ազգ. - 1997. - 29 մարտի. - էջ 6:

Պավել Շարարիսանյան (к 70-летию со дня рождения).

Ղանգամանորեն ներկայացնելով լեզվաբան գրականագետի կյանքն ու գործունեությունը և խոր ափսոսանք հայտնելով նրա վաղաժամ մահվան համար (1995թ.) հոդվածագիրը գուման նկարագրությամբ տալիս է «մանկավարժուսուցապես»՝ լայնախոհ և արդարամիտ մարդու նկարագիրը:

Տես նաև հավել.

47. Վտանգավոր խաղ մայրենի հետ // Հայաստան. - 1997. - 15 ապր. - էջ 1-2:

Опасная игра с родным языком.

Դոդվածագիրը տաճնապում է ուղղագրական հարցերի շուրջ ծավալված բանավեճի համար, որի մասնակիցները երբեմն «այդ գործին ոչ գիտակ, հարցի լրջությունը չըմբռնող, նրա պատմությանը անտեղյակ, երբեմն էլ այն միտումնավոր դրանցող անհատներ են»: Նա ցավով է նկատում, որ լայնորեն տարածվում է «ով ինչպես կարող է թող գրի» թուղթությունը, որ նաև ոմանք արևմտահայերեն և արևելահայերեն գրական լեզուները անհրաժեշտաբար միավորելու խնդիրը կամ «մեկ ազգ մեկ լեզու» կարգախոսը հոչակել են հայերենի ուղղագրության լուծնան տեսական հիմք, և «փորձեր են արվում արևմտահայերենի չկանոնավորված ուղղագրությունը, «դրասական» անվան տակ, պարուարել արևելահայերենին»: Դակապատմական, հակագիտական համարելով նման միտումները, հոդվածագիրը վկայակորչում է տարբեր ժամանակների մեծանուն մտավորականների (Թումանյան, Աճառյան, Զահորյան ևն) կարծիքները: Նա անդրադառնում է նաև Լեզվի տեսչության գործառույթներին, նկատելով, որ այն, փաստորեն, դարձել է «օրենսդիր մարմին», և այդ այն պարագայում, երբ իրականում «հանրապետությունում չկա որևէ տեսչություն, այլև նախարարություն, որ օրենսդիր լինի»: Որևէ տեղանուն փոխելն անցամ պահանջում է Ազգային ժողովի որոշում, «մինչեղու լեզվական ոչ պակաս կարևոր հարցերի լուծնան իրավունքը թողնված է այդ տեսչության մասնավորապես նրա՝ լեզվի ու լեզվաբանության հետ կապ չունեցող ղեկավարության կամքին»:

48. «Ուղղագրությունը գիտություն է» // Ազգ. - 1997. - 18 հուլ. - էջ 4: «Օրֆորգաֆիա – հայկա».

Դոդվածը գրել է ի պաշտպանություն Լ. Ղախվերդյանի «Մի շարք արժարումներ» հոդվածի (Ազգ, 1997, 21 հունիսի) և ի դեմք «Ազգի» խմբագրության: Դ.Բ. նախ նկատում է, որ ուղղագրությանը վերաբերող բանակեծի (իին ու նոր) շրջանակում «Ազգի» վերջին երկու տարվա համարներում ցավոր տպալում են «անցյալի անվանի գիտնականների ու գործիչների հասցեին արված ստահող հայտարարություններ, չփաստարկված և վիրավորական բնութագրումներ»: Նման հոդվածների վերաբերյալ թերթը երեք չի հայտնալ իր սեփական կարծիքը, մինչենու ակադ. Լ. Ղախվերդյանի հիշյալ հրապարակումը հանկարծ արժանացել է թերթի «ծանոթագրության», որում խմբագրությունն իր ամեամածայնությունն է արտահայտում ակադեմիկոսի բնորոշումների, հատկապես «ժողովրդին դեմք կիսագրագիտություն տանը (աղեսայի) ծանապարհի ջատագովներ» արտահայտության հանդեպ: Դոդվածագիրը գտնում է, որ Լ. Ղախվերդյանը ուղղագրության հարցերի քննությամբ էլ իրեն դրսկորում է ոչ թե որպես կուսակցական քարոզիչ, այլ որպես «քարեխիղը գիտնական»: Մինչդեռ

նրա ընդդիմախոսներին առաջնորդում է ամբոխավարությունը: Փաստորեն «համատարած գրագիտությունից ղեպի համատարած կիսագրագիտության շրջան մտնելու վերաբերյալ մեր մեծանուն հայագետների վերոհիշյալ կանխատեսումները իրականանում են», եզրափակում է հոդվածագիրը:

Տես նաև հավել.

49. Խոսք Երախտիքի // Երևանի համալս. - 1999. - 5 հոկտ. - էջ 6:

Слово заслуга.

Երևանի պետական համալսարանի 80-ամյակին նվիրված ուղերձ է, որտեղ, խոսելով հայության ուսումնագիտական համագօղային կենտրոնի բեղմնավոր գործունեության մասին, հեղինակը հպարտությամբ նշում է, որ «համալսարանում ծաղկած բազմացյուղ գիտահամակարգում... ավելի քան կես դար ծառայելով հայերենագիտությանը», իրեն բախս է վիճակին լինել ունկնդիր համալսարանի հիմնադիր դասախոսների ու նրանց աշակերտած ուրիշ մեծությունների, լինել ընկեր և ժամանակակից համբավավոր ու հոչվածավոր շատ հայագետների, երջանկություն ունենալ մոտիկից շնկելու «համալսարանական կրթություն ստացած և հայ գրականությանը... փառք բերած» գորդների հետ: Դ.Բ.-մ նշում է, որ սերունդների համար «համալսարանը եղել է նաև անկախության ու ազատության, ծշմարտության ու արդարության պայքարի ամբիոն, ազգային մտավոր ու հոգևոր արժեքները համամարդկայինի բարձրացնելու հոգեբանության դաստիարակիչ լսարան»:

50. Պատմական և արդիական լիակատարությամբ : [Առաջար. Դր. Աճառյանի «Պատմություն հայոց գաղթականության» գրքի] // Հայաստան. - 2002. - 21 հունիսի. - էջ 3:

Исторический и современное понятие : [Предисловие к книге «История армянского беженства» Р. Ачаряна].

Նույնը տես 22, նաև հավել.

51. Վազգեն Գևորգյանը՝ հավերժի ուղեկից // Գրակ. թերթ. - 2002. - 14 հունիսի. - էջ 11:

Վազգեն Գևորգյան – спутник вечности.

Գրաբարագետ, բանաստեղծ, բարգմանիչ Վ. Գևորգյանին նվիրված հուշահամեմում ասված հիշատակի խոսք է, որտեղ հատկապես ներկայացվում է նրա՝ որպես բանաստեղծ-բարգմանիչ բեղմնավոր գործունեությունը: Մասնավորապես մեծ գնահատական են տրվում Նարեկացու «Մատյանի», ապա «Տաղեռի» բարգմանություններին, շեշտվում, որ դրանցով Վ. Գևորգյանն ինքն էլ դառնում է համարի մշտական ուղեկից:

52. Ալեքսան Կիրակոսյանի «Մայրամուտի շեմին» հուշագրությունը՝ որպես համազգային միաբանության շեփոր («Սեր անմիաբանությունը մեր ամենամեծ թշնամին է») // Ազգ. - 2003. - 7 մայ. - էջ Ա.Դ. - (Խորհրդաժություններ):

Мемуары Александра Киракосяна “На пороге заката” как выражение общенационального единодушия.

Մեծածավալ գրախոսություն է, որտեղ Ալ. Կիրակոսյանի հուշագրությունը բնորոշվում է որպես ժամանակի թելադրանքով գրված «հայոց պատմության հազարամյակներից փոխանցվող և սրբագրված կանչ»: «Սա մի ողջ ժողովորդի կենսագրություն-պատում է», որտեղ 21-րդ դարի «ոչ միայն պատմականորեն կրկնվող, այլև սաստկացող տագմապները» նկարագրվում են հեղինակի «օգնականների»՝ բանաստեղծների, արվեստագետների և «մարդկության հասարակության պատմությունը բանաձևող կորիֆեյների» հազարամյակների փորձաքննությամբ հաստատված վերլուծությունների ու կռահումների միջոցով: Դանգամանորեն ներկայացնելով հուշագրության թեմատիկ բովանդակությունը, վերլուծելով պատմական իրադարձությունների տարրեր ոյորտներում հեղինակի որպես պետական գործիք ունեցած տեսադաշտը և քննելով քննվոր խոսքի արժեք ունեցող նրա լեզվածական բանաձևումները՝ գրախոսն այն համարում է շնորհակալ գործ յուրաքանչյուր հայի համար, քանի որ ունի այսօրվան ու վաղվաճ ծառայելու իրական արժեք:

Տես նաև հավել.

53. Պարզաբանումներ՝ «Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածության նախին» հին ու նոր որոշումների վերաբերյալ // Գիտելիք. - 2003. - N7. - էջ 1-12:

Разъяснения о старых и новых решениях "Об употреблении прописных букв в сложных собственных именах".

Նախ խոսվում է նախկին 1963 թ. տերմինաբան կոմիտեի ընդունած որոշման մասին, որը շայած կայացել էր չորս շատ հեղինակավոր նախագծերի երկարատև քննարկումից հետո, սակայն 40 տարի շարունակ դրա շուրջ բանավեճերը և մասնակի բարեփոխումները չեն դադարել: "Պատճառն այն է, զանում է հոդվածագիրը, որ իրականում «մեծատառը պարտադիր երկույթ չէ, այլ պարզանական միջոց, գործարյան տվյալ համակարգի պատմական զարգացման հետևանք»: Դատուկ անունների մեծատառը գործարյունը ընդունում է դրանք՝ որպես մտքի իմնական առարկաներ, հեշտացնում է անծանոթ անվան տարրերակումը, ամնկանացմաներով տեղեկություններ գտնելը և՛ս: Նոր ժամանակներում, կապված կյանքի զարգացման հետ, մեծատառերի գործածությունը մեծ ծավալներ է ընդունել և դրանց գրավոր խոսքը հստակեցնելու գործառույթը կորու: Նոր՝ 2003 թ. մարտի 8-ի լեզվի տեսչության ընդունած որոշման նպատակը բարարությալ հասուկ անուններում մեծատառերի գործածությունը հեշտացնեն է, գործարյան մեջ միօրինակություն սահմանելու: Մեկնաբանելով որոշման մեջ առկա նոր կանոնները և հանգամանորեն պարզաբանելով դրանցում առկա բանավիճային կետերը՝ հոդվածագիրն անդրադառնում է նաև Ներկի Գաբրիելյանի սույն որոշման կապակցությամբ իրապարակած նյութին («Դայաստանի Դանրապետություն»), պատասխանում դրանում առաջ քաշված հարցադրումներին:

54. Ալեքսան Կիրակոսյանը՝ 85 տարեկան // Ազգ. - 2003. - 27 օգոստ. - էջ 6:

Ալեքսան Կիրակոսյան 85 տարեկան.

Տես նաև 52

55. Պարզաբանումներ՝ «Տողադրի մասին» որոշման վերաբերյալ // Գիտելիք. - 2003. - N 9. - էջ 5-12:

Պօյնենյակ և ուսումնական գործությունները պահպանվում են առաջնային առաջնային հարցում:

Հողվածում քննվում է բանավիճային թեմա դարձած սողուարձի, մանավանդի «քաղաքավանկով վանկատման հարցը»: Հողվածագիրը գտնում է, որ բանավիճողմերի անգերենով որոշ գրքերի կամ համակարգչային շարվածքի յուրահատկությունները նատնացոյց անելը տեղին չել, քանի որ մեր բառերն ավելի երկար են և համակարգչային շարվածքն ու թղթի խնայողությունն իրենք են պահանջում սողուարձը: Հատերը չեն հետևում պահանջվող կանոններին, չեն գրում նաև գաղտնավանկի «ք» տառը: Մինչդեռ սիսալ սողուարձը նույնիսկ գրագիտ մարդկանց կարող է շփոթեցնել և արտասանական աղավաղումների աղբյուր դառնալ:

56. Գյուղի օրինակելի պատմություն : [Գրախոսություն] // Հայաստ. Հանրապ. - 2004 - 30 սեպտ., էջ 5. - էջ 5:

Образцовая история деревни [реи.].

Տես 24

57. Գեղամ Վարդանյանի «Վայրի Խաղող»-ը : [Գրախոս.] // Հայաստ. Հանրապ. - 2005. - 9 հունիսի. - էջ 5. - Գրախոս. գիրք՝ Վարդանյան Գ. Վայրի Խաղող: Բանաստեղծություններ. - Ե.: Զանգակ-97, 2002. - 79 էջ:

«Դսկու Սանկտ Պետերբուրգ» գործականությունների համար առաջարկ է հայտնաբերությունը:

Նույնը տես՝

Խոկական բանաստեղծ ծնվում են // Օրինաց Երկիր. - 2006. - 10-16 մարտի, էջ 10:

Իստոհնին ուսումնական հարցերի քննությունը:

Գրախոսը բարձր է գնահատում Գ. Վարդանյանի բանաստեղծական արվեստը՝ շեշտը դնելով հատկապես ժողովրդին հուզելու, հրատապ հարցեր շոշափելու և հարցադրումներ առաջարելու կարողության վրա: Բանաստեղծի խոսքը ամենթեղ է, ճշմարկուացի, գտնում է նա, մանավանդ որ «Արա բանաստեղծություններից շատերը նաև արցախյան ազատագրական պատերազմի խրամատներում գրված երկեր են»:

58. Հայերենի խոսքի մասերի տեսական հարցերի քննությունը Ա. Արքահամյանի աշխատություններում // Հայագիտ. հանդես / Խ. Աբովյանի անվ. ՀՊՄՀ. - 2008. - N 2-3 (Հավել.): - էջ 36- 41:

Исследование теоретических вопросов частоты речи армянского языка в трудах А. Абраамяна.

Հողվածը պրոֆ. Ա. Արքահամյանի ծննդյան 90-ամյակին նվիրված գիտական նստաշղթանի նյութերից է, որտեղ վերլուծաբար ներկայացվում և արժնորվում է հայագետի հայերենի խոսքի մասերի տեսությանը վերաբերող գիտական ողջ ժառանգությունը (աշխատություն, մենագրություն, հոդված և այլն):

ՂԱՐԳԱԶՐՈՒՅՑՆԵՐ, ԲԱՆԱԿԵՆԵՐ

ИНТЕРВЬЮ, ПОЛЕМИКА

59. Գրողը և ժամանակը : [Կլոր սեղանի շուրջ / Հ.Բ. և ուրիշ. (Պ. Զեյթունցյան, Գ. Ենին, Յ. Էդոյան, Ալ. Թոփչյան)] // Գրակ. թերթ. - 1980. - 22 օգոստ.

Պոսամել ս время : [Вокруг круглого стола].

Բանակենի նյութը սովորական գրականության զարգացման ժամանակակից փուլն է «ինչպես է գրականությունն արտահայտում մեր ժամանակը, նրա ամենից էական գծերը և մեր ժողովորի այսօրվա ազգային կեցությունը» հարցադրումով։ Հ.Բ.-ի կարծիքով հայ քաղաքակիրք մարդու գեղարվեստական երկերում առաջման չի կարողանում իրեն լիարժեքորեն դրսնորել։ Մեր արձակում դեռևս իշխում են մարդուն ներկայացնելու պատրաստի սխեմաները։ Սինչեղո գիտության, տեխնիկայի առաջընթացը կյանքում արտահայտվում է իր և դրական, և բացասական կողմերով, որն էլ պետք է նկատի գրականությունը։

Տես նաև հավել.

60. Միասնական ուղղագրություն. տեսակետներ, բախումներ, լուծումներ : [Կլոր սեղանի շուրջ / Վարող՝ Ժիրայր Ավետիսյան; Տպագ. պատրաստ. Գայանե Անանյան] // Գարուն. - 1997. - N 8. - էջ 34-50:

Единое правописание: взгяды, конфликтты, решеня : [Вокруг круглого стола / вед Ж. Аветисян; подгот. Г. Ананян].

«Մեկ ազգ, մեկ լեզու, մեկ ուղղագրություն» կարգախոսի կամ հայերենի ուղղագրության միասնականության ուղիների շուրջ քանակեց է, որին մասնակցում են նոր կամ հին ուղղագրության կողմնակից գիտմականներ, գրողներ, լեզվի տեսչության ներկայացուցիչներ (Գ. Զահորկյան, Էդ. Զրբաշյան, Ս. Աբրահամյան, Ս. Կապուտիկյան, Յ. Բարսեղյան, Ա. Մարտիրյան և ուրիշ.): Հ.Բ.-ն իր խոսքում նախ նշում է, որ ուղղագրության շուրջ վեճերը նորություն չեն, դրանք ումեն ավելի քան երկուհարյուրամյա պատմություն։ Դիմելով «դասական» ուղղագրությանն անցնելու կողմնակիցներին՝ նա նշում է, որ նախ պետք է ծշոել այդ տերմինը։ Իրականում «դասական ուղղագրությունը» յուրահասուկ է դասական, այսինքն 5-րդ դարի հայերենին։ և ոչ մի առնչություն չունի մերօրյա պահանջների հետ։ Եթե 5-րդ դարում հայերենն ուներ միասնական ուղղագրություն, ասկա 11-րդ դարից այն հետոհետեւ դարձել է հնյունական։ Նորը հնով փոխարինելու կոչերը համարելով հակապսատական, հետընթաց գործողություն Հ.Բ.-ն ուղղագրական միասնության ծանապարհը տեսնում է հնի ու նորի մերժեցման մեջ։

Տես նաև հավել.

61. Բա սա պետություն է : Բարցազրույց / Վարողներ Անի Եսայան, Շովակ Շովակիմյան] // Երկրապահ. - 2001. - 31 հուլ. - էջ 8, նկ.

Разве это государство? : [Интервью / веду: Ани Есаян, Овак Овакумян].

Հ.Բ.-ն խոսում է երկրի քաղաքական վիճակից, հեռուստատեսությունից, արտագաղթից, «կեղծ և ծիչու» մուրացկաններից։ Անդրադարձալով ուղղագրության

շուրջ ծավալված բանավեճին տարակուսում է, որ լեզվի հարցը փորձում են լուծել ոչ թե լեզվաբանները, այլ քաղաքական գործիչները և, շահարկելով այն, լեզվաբաղաքանությունը վերածում են միջկուսակցական կորիվների: Լեզվաբաղաքանությունն ամենալուրջ ոլորտներից է, և լեզուն չպետք է օգտագործվի սուստ քարոզության նպատակով: Նաև մերժելի է, որ քարոզության մեջ ով ինչ լեզվով ուզում խոսում է: «Պաշտոնական միջավայրում մանավանդ, անմիջապես, ինչպես համակարգիչը, խոսողը պետք է անջատի իր ազատ խոսքի կոնակը և միացնի «ինքնահսկողությունը», գտնում է Հ.Բ.-Ը: Քննադատելով հեռուստատեսային եթերի լեզուն, դրա բացասական ազդեցությունը հայերենի անաղարսության վրա նաև հիշեցնում է, որ լեզուն դարդում են սովորում, ոչ թե եթերով, և ցավով ավելացնում է, որ «դարդը քանդեցին»: Ըստ նրա՝ այս ծգնաժամից դրւս գալու ճանապարհն է «պետության կայացում, օրենք, օրինականություն, օրենքների հետևողական իրագործում և օրինազանցների խստագույն պատժում»:

Տես նաև հավել.

62. Աննախաղեա բառարան՝ մեր իրականության մեջ : [Րարցագրույց / Վարեց Անահիտ Գևորգյանը] // Ազգ. - 2002. - 15 մարտի. - էջ 6:

Беспрецедентное явление-словарь в нашеу реальности : [Интервью / вела Анаст Геворкян].

Րարցագրույց «Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարանի» մասին է, որտեղ ներկայացվում են դեռևս 1952 թ.-ից սկսած աշխատանքները՝ իրենց ողջ ծավալով ու բովանդակությամբ (136 հազար տեղանունի հետ կազմված նյութերի հավաքում գիտարշավների և տարարմությամբ) այլ աղբյուրների միջոցով, դրանց ծշում, համակարգում, բարտադրում և այլն): Բարարանի հսկայական նյութը բարտադրված է Եղել մինչև 1970-ակամ թթ., ասում է Հ.Բ.-ն, աղբյուր են դարձել նույնիսկ լրաբային նյութերը: Եթե փորձ արվեր կազմել օգտագործված գրականության ցանկ, ապա այն կզբաղեցներ մի քանի մասով: Եղել են բազմաթիվ դժվարություններ: Կեղինակները, ցավոք, Արևմտյան Դայաստանի գմալու թույլտվություն չունեին, վերջին 10 տարիններին նույնիսկ Ղարաբաղ գմալն էր արգելված: Բացի դրանից, բարարանագիրների հավաքած տվյալներն ամփոփված էին ՀԱՍԴ՝ Նորա Վարչատարածքային բաժանումների շրջանակում, և հետագա փոփոխությունները հարկադրաբար տեղ են գտել լրացուցիչ հաստրություն: «Ըստապուն էինք, որովհետո գիտեինք, որ մարդու կյանքը այսպիսի գործեր ստեղծելու համար բավական չէ», ասում է բարարանի համահեղինակը և, ցավով հիշելով իր գործընկերների բացակայությունը, ավելացնում: «Թեև բարարան ավարտված է, սակայն հայ տեղանունագիտական բառարանագրությունը ավարտ չունի»: Մեծ ծախսեր պահանջելու պատճառով բառարանը իրականաց ընդգրկել է իրենց հավաքած նյութի մի փոքր մասը միայն, վերջին 3 հատորների հրատարակման մեջ իր երախտիքն է ունեցել «Գյուլբենկյան» հիմնադրամը: Այժմ էլ իրենց ստեղծած բարտարան-կարիննետը հայ տեղանունագիտության շտեմարանը, շարունակում է մշակել մնացած նյութերը, որոնք իհմք են դառնալու հանրագիտական հետագա բառարանների համար: Վերջում, խոսելով նաև իր հեղինակած «Դայերեն ուղղագրականության ստեղծման բառարան» մասին, նա նշում է, որ այն կազմելիս ինքը եղել է երիտասարդ, և աշխատանքի

ընթացքում համոզվել է, որ տերմինաբանական այդ ծանր գործընթացը հայերենի զարգացման մի առանձին ասպարեզ է, և այսօր, եթե այդ բառարկանը վերադրատարակվի, շուրջ 50 հազար բառով կավելանա, քանի որ կան բազմաթիվ հայացված, փոխառված կամ ստեղծած նոր բառեր:

Տես նաև հավել.

63. Գրական լեզու և բարբառներ : [Հարցազրույց] // Գրակ. թերթ. - 2002. - 18 հունվ. - էջ 4, նկ.

Լուսերատուրների յազր և մասնակի գրական լեզուի զարգացմանը, ինչու է հայր դժվարանում գրականով խոսել, ի՞նչ հարաբերության մեջ են գրական լեզուն և բարբառները: Ի պատասխան դրանց՝ Դ.Բ. գտնում է, որ չնայած այսոր հայերենի իրավական տեսակետից զարգացման նպաստավոր պատմաշրջան է, սակայն վերջին 10 տարիների համար ցավով պիտի արձանագրել բավականին տեսանելի հետադիմություն: Գրական լեզուն դժվարություններ հայթարելու ճանապարհին է: Խանգարող հանգամանքներից են խորհրդային և այսօրվա դպրոցի կրթական որակի տարրերությունը և բարբառախոսությունը: Սամուլն ու գրականությունն այլևս այն դերը չունեն, ինչ նախկինում, քանի որ ընթերցող չկա: Թեև պետք չէ հուսահատություն տարածել, սակայն կա վտանգ բարբառախոս դառնալու: «Դժմա այդ բարբառախոսներից շատերը որևէ կոնկրետ բարբառի կրող չեն: Նրանք ժարգոնների, փողոցային խառնաշփոթ լեզվի կրողներ են»: Եթերում դատապարտենի է բարբառը, խոսակցականը, արդյունքում շուտով մեր գրականը կմոռացվի: Նոյնիսկ Աւակին էր տանջում, որ այսօրվա արվեստն ու գրականությունը զավառական են, իշեցնում է Դ.Բ.-ն գտնում, որ բարբառները պետք է «փայփայել», քայլ ոչ գրական լեզուն երկրորդ պլան մղելու միտունով, քանի որ դրանով երկուսն էլ խորապես կուտօծեն:

Տես նաև հավել.

64. Դայ ժողովրդի առասպեկտաբանության կենտրոնը չպետք է մնա օտարի ձեռքում : [Հարցազրույց] // Դայ գինը. թերթ. - 2002. - 13-20 ապր. - էջ 7, նկ.

Центр армянского языкоисследования не должен оставаться в чужих руках : [Ингтервью].

Դ.Բ.-ն բարձր է գնահատում այսօրվա իրական անկախությունն ու ազատությունը, պետականությունը, մարտունակ ու կայացած բանակը և, մասնակուրակեն, հայերենի պետական լեզու դառնալը: Միաժամանակ գտնում է, որ դժվարը այդ ընականությունը պահպանելն է: Մտորելով Այգային բանակի մասին՝ լեզվաբանն իր 81-ամյա փորձով հանգել է այն ցավոտ իրողությանը, որ «երկրագնդի վրա ամենաբանկ, ամենաբարձր գին ունեցող ապրանքը գենքն է», և «երկիրը պետք է պաշտպանել կյանքը նվիրաբերելով»: Խոսելով Արցախյան շարժման մասին՝ նա իրեն դասում է այն երջանիկների շարքին, ովքեր բախտ են ունեցել տեսնել մեր ազգի ազգային-ազատագրական պայքարը, որով լուծվեց հայ ժողովրդի հազարամյակների երազանքը: Նա նաև համոզված է, որ Արցախին կհաջորդի նաև Նոյյան տապանն իր վրա վերցրած լեռան ազատագրութը: Խոսելով Ազգային բանակում հայերենի դրազաքանի մասին՝ լեզվաբանը

գտնում է, որ ռազմական գրականությունը լեզվաբանորեն անմշակ է, և հույժ կարևորվում է նորօրյա ռազմական բառարամի ստեղծումը:

Sbus նաև հավել.

65. Չարամիտ զազրախոսություն : [/ Դմիեղ. Ն. Ադալյան, Ա. Այվազյան և ուրիշ.]

// Գրակ. թերթ. - 2004. - 30 ապր. - էջ 3:

// Առավոտ. - 2004 - 21 մայ. - էջ 6:

Злоумышленное сквернословие [/ Соавт.: Н. Адалян, А. Айвазян и др.].

Գրվել է «Իրավունք» թերթի «Դետաքննություն» հավելվածի (սթ NN 5-6) մի հրապարակման (հեղ.՝ Սոնա Տիգրանյան) առիթով, որը 5 տարի առաջ տպագրված է եղել Լու-Անցելեսի «Ասպարեզ» թերթում: Դայ 11 մտավորականներից կազմված հեղինակային խումբը դատապարտում է հոդվածագրին Վարդգես Պետրոսյանի ամերիկաբնակ տիկնոցը ամուսնու սպանության մեջ մեղավորմեր փնտրելիս Դրանու Մաքուսյանի հիշատակին «ցիս շպրտելու» փորձի համար:

66. Ես ել ուսանող են եղել : [Րարցագրույց / Վարեց Գ. Ալավերդյանը] // Խարիսխ. - 2004. - մայ. - էջ 3, գում. նկ.

И я был студентом : [Интвервью / вела Г. Алaverдян].

Դ.Բ.-ն խոսում է իր ուսանողական տարիներից, որոնք առաջին հերթին հիշվում են որպես պատերազմի արհավիրք, հարազատ ու սիրելի մարդկանց կորուստ և հետո միայն անձնական կյանք: Կերիշշում է իր պատերազմական գործունեությունը՝ Բարքում լեյտենանտի կոչում ստանալը, Նավթուղու ուսամական բարձրագույն դպրոցում սովորելը չավարտած վաշտի հրամանատարի կոչումով՝ Դրիմի, Կերչի ուսամաճակատներում կրվելը, երեք անգամ վիրավորվելը և այլն: Անդրադառնում է նաև իր դասախոսական գործունեությանը, որն սկսել է Երևանի պետական համալսարանից:

Sbus նաև հավել.

67. «Կորուստները կարող են անդառնալի լինել», եթե միջոցները չենունարկենք լեզվապահպանության և լեզվաշինության համար : [Րարցագրույց] // Դայաստ. Դանրապ. - 2010. - 10 մարտի. - էջ 5:

“Потери могут быть безвозвратными”, если не принимать меры для сохранения и строения языка : [Интвервью].

Նոյնը տես

«Դայոց լեզուն մեր ազգային ինքնության պահպանման ամենազդեղ կովանն ու միջոցն է» : [Րարցագրույց / Վարող՝ Լիլիթ Կյուրեյյան] // Իրավունք de facto. - 2010. - 16-18 մարտի. - էջ 10:

“Армянский язык самый сильный аргумент и средство сохранения национальной самобытности” : [Интвервью / вела Лусум Кирегян].

Զանգվածային լրատվության միջոցներով այսօրվա լեզվական զարգացումներին հետևող բազմավաստակ գիտնակալանն ու մանկավարժը [Բ.Բ.-ն] մտահոգված է ներկայի լեզվավիճակով և դրա վատերարացումը կապում է օ-

րենսդիր մարմնի՝ տերմինաբանական կոմիտեի լուծարման իրողության հետ։ Այսօր Գայաստանում լեզվաշինությունն առաջ է գնում տարերայնորեն, առանց հասուկ պետական ծրագրի և քաղաքականության, գտնում է նաև։ Լեզվի տեսչությունը չունի բավարար ֆինանսավորում, չունի ոչ գիտական, ոչ մասնագիտական, ոչ գործառության և ոչ իրավական հնարավորություններ։ Նա գտնում է, որ եթզ հստակ ու հասցեական իրավաստություններ ունեցող և լեզվաքաղաքականությանն ուղղված գործունեությամբ մարմնի ստեղծումն է։

Տես նաև հավել։

ԽՄԲՎԳՐԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ РЕДАКТИРОВАННЫЕ ИМ ТРУДЫ

68. Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածության նախագծեր / ՀՍՍՌ Մինսովետին կից տերմինաբ. կոմիտե. - Ե.: Գայաստուսմանկիրատ., 1957. - 18 էջ։

Проекты об употреблении прописных букв в сложных собственных именах.

69. Մուշմիկ Ի.Պ., Ոեֆորմատուկի Ա.Ա. Գայերենագիտական առարկաների ծրագրեր։ Ծրագիր լեզվաբանության ներածության / Թարգմ.՝ Դ. Ավագյանն, Եր. պետ. հեռ. մանկ. ին-տ, 1957. - 47 էջ։

Мучник И.П., Реформатский А.А. Программы арменоведческих предметов преподавания. Программа введение в языкознание.

70. Ասատրյան Ա.Ե. Ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանության հարցեր։ Յ. 1: Ներածություն, խոսքի նաևեր, գոյական անուն, կապ / [Յմխմբ.] Ո.Ա. Իշխանյան, ԵՊՀ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ. 1970. - 392 էջ. - Գրկ. ցանկ՝ էջ 386-387։

Ասատրյան Մ.Ե. Вопросы морфологии современного армянского языка. Т.1. Введение, части речи, существительное, связка.

71. Երևանի պետական համալսարան։ (Յողվաճների ժողովածու։ 50-ամյակի առթիվ) / [Յմխմբ.] Յ.Ի. Աղամյան և ուրիշ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1970. - 210 էջ։

Ереванский государственный университет. (Сборник статей. К 50-летию).

72. Գայերենագիտությունը 60 տարում : [ժող.]/ ԵՊՀ; Ներած.՝ Ե.Բ. Աղայանի, Գրախոս.՝ ՀՍՍՌ ԳԱ լեզվի ին-տ. - Ե.: Եր. համալս. հրատ., 1981. - 200 էջ։

Арменистика за 60 лет : [сб. статей].

**73. Սկրտչյան Է.Լ. Դայոց լեզվի պատմության գործնական պարապ-
մունքների ձեռնարկ / ԵՊՀ. - Ե., Եր. համալս. իրատ., 1985. - 287 էջ; Դմ-
ուլդ.՝ էջ 286:**

*Мкрտчян Э.Л. Пособие для практических занятий по истории
армянского языка.*

74. Աբրահամյան Ա.Գ. Դայերենի կետադրություն: Ուս. ձեռնարկ. -

Ե.: Դակոր Մեղապարտ, 1992. - 42 էջ:

Ե.: Լույս, 1999, 2002, 2004. - 74 էջ:

Абраамян С.Г. Пунктуация армянского языка. Уч. пособие.

**75. Մեյրիխանյան Փ.Գ. Աստվածաշնչի և հայոց սուրբ անվանց բա-
ռարան (ըստ V-XX դարերի հայ բանաստեղծության) = Dictionary of
Biblical and Armenian Saint Names: (According to V-XX Century Arme-
nian Poetry) / ԵՊՀ: Յ. լեզվի ամբիոն. - Ե., Եր. համալս. իրատ. - 2001. -
576 (XLII+532) էջ:**

*Мейтиханян П.Г. Словарь Библиских и имен армянских святых (на
основе армянского поэзии V-XX вв).*

**76. Աճառյան Դ. Դայ գաղթականության պատմություն = The History
of Armenian Diaspora / Տեքստը պատրաստ. Ք. Աճառյան; [Հմինք.] Դ.
Ավետիսյան; Յր. Աճառյանի անվ. համալս. - Եր.: Զանգակ-97, 2002. -
766 էջ, [12]թ. նկ.**

Ачарян Р. История армянского беженства.

Դ. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Օ. Գ. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՐԱԿԱՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ РЕЦЕНЗИИ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

77. Օհանյան Դ. «Հատուկ անուն» : [«Հատուկ անուն (տեսական նկարագրական ակնարկ)»] // Սով. նանկավարժ. - 1965. - N 8. - էջ 85-89.

Օգանյան Ա. «Собственное имя» (теоретическо-описательный очерк).

Գնահատելով հատուկ անունների ուսումնասիրության գործնական արժեքը հատկապես տառադարձության, ուղղագրության և ընդհանրապես մեծատառերի գործածության յուրացման ու ամրապնդման գործընթացում գրախոսը աշխատանքի կարևոր արժանիքներից մեկն է համարում նաև Տերմինաբանական կոմիտեի տարրեր տարիների ընդունած որոշումներն ի մի բնելը: Նա նաև բարձր է գնահատում հեղինակի նուրբ դիտողականությունը, լեզվաբանական անհրաժեշտ պատրաստվածությունը, լեզվական երևույթները ծցողորն նկատելու, արժեքավորելու և դասդասելու հնարինությունը:

78. Իշխանյան Ռ. Աշխատություն՝ Աբեղյանի լեզվաբանական տեսության մասին : [«Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հինգ ու նոր քննադատությունները»] // Երեկոյան Երևան. - 1968. - 18 հունիսի. - էջ 3 :

Իշխանյան Ռ. Исследование о лингвистическом теории Абегяна : [«Теория пятого падежа Манука Абегяна и ее ранняя и новая критика»].

Գրախոսը նախ հիշեցնում է, որ հայ լեզվաբանության մեջ ամենամեծ վեճերը եղել են ժամանակակից հայերենի հոլովային համակարգի շուրջ, ըստ որոնց տարիներ առաջ ծևակորվել էր քերականական 2 տեսակետ (5 հոլովի և 7 հոլովի): Ապա, անդրադառնալով Հ.Բ.-ի աշխատությանը, նշում է, որ այն լուսաբանում է շուրջ 60-ամյա այդ բանակեծը և, մասնավորապես, դրա Աբեղյան-Մայմասյանց շրջանը: Գրախոսը նկատում է, որ հեղինակին հաջողվել է գիտական խորությամբ ու լեզվական փաստերով ներկայացնել ժամանակակից հայերենի քերականական պատկերը և համոզիչ դարձնել Աբեղյանի տեսության վերականգնման անհրաժեշտությունը:

Տես նաև հավել.

79. Աղպաշեան Պարոյք: Իր տեսակին մէջ եզակի բառարանի մը հրատարակութեան առթիւ : [«Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինաբանական բառարան»] // Ծիրակ (Բեյրութ). - 1974. - N 6. - էջ 54-59:

Աբասիան Պարույր. По поводу публикации единственного в своем роде словаря : [“Армянский орфографический-орфоэпический, терминологический словарь”].

Նույնը տես :

Յզվիաննես Բարսեղեան: «Հայերեն ուղղագրական-ուղղախօսական տերմինաբանական բառարան» (Ե., 1973թ) // Աղպաշեան Պ. Արևոտահայ գրողներու լեզուամտածողութիւնն ու բառապաշարային շերտավորումները / Խմբ. Ե. Քասունի. - Պեյրութ, 2006. - էջ 142-148:

Օվանես Բարսեգյան. “Արմանական օրֆոգրաֆիկ-օրֆոէպիչесկի, տերմինոլոգիչесկի և լեզուամտածող բառարան”.

Գրախոսը բառարանագրության, բառարանագիտության պատմության և բառարանների գիտական ուղղագրության շրջանակներում անդրադասնում է Դ.Բ.-ի «Երկարամեա, քրոնագան, լուրջ ու գիտական մակարդակով աշխատութեան մը արդիւնք» գրքին և այն բնորոշում որպես 40 հազար օրինակով հրատարակված և շուտ սպառված «լայնապարփակ, ծաւալուն ու հաստափոր բառարան», որը «ինքնին պերճախօս երևութ է», քանի որ նմանօրինակ բառարանը հրատապ անհրաժեշտություն էր արդի հայերենի համար:

Տես նաև հավել.

80. Մարգարյան Ալ. Դիտողություններ մի բառարանի վերաբերյալ : [«Հայերեն ուղղագրական-ուղղախօսական, տերմինաբանական բառարան»] // Սով. գրակ. - 1974. - N 12. - էջ 125-129:

Մարկարյան Ալ. Замечания по поводу одного словаря : [“Армянский орфографический-орфоэпический, терминологический словарь”].

Գրախոսությունը ծայրահեղ բննադիմական է: Չի նշում բառարանի և ոչ մի արժանիք: Գրախոսը նախ գտնում է, որ բառարանի հեղինակը փորձել է հետևել ոուս լեզվաբանների օրինակին, սակայն եթե նրանց նույնատիպ բառարանը հենված է իր նախորդների և ոուս ակադեմիական բառարանային բնագրային վկայություններով հարուստ բարուստ գիտական հենքի վրա և ունի արդեն 13 հրատարակություն, ապա գրախոսվող բառարանը զուրկ է նման խորքային հիմքից, և թ. Քարենեանն օգտվել է ընդամենը մի քանի բառարաններից (հիմնականում Ստ. Մալխասյանցի): Քննադատը համաձայն չէ բառարանի առաջարանում հեղինակի կողմից որոշ բառեր «հնացած և բարրառային» համարելու և դրանք որպես նման բառահոդվածներ ներկայացնելու սկզբունքին: Գրախոսն ի վերջո գալիս է եզրահանգման, որ աշխատանքը չի ծառայում իր նպատակներին՝ ուղղագրական, ուղղախօսական, տերմինաբանական գործառույթներին, և «այն, ոժբախտաբար, բառարանագրական ցածր մակարդակով կազմված, գիտական կուր սկզբունքից զուրկ բառարան է»:

81. Իշխանյան Ռ.. Սուլբիասյան Ա. Նոր ուսումնասիրություն խոսքի մասերի վերաբերյալ : [«Հայերենի խոսքի մասերի տարրերակնան տեսությունները»] // Սով. մանկավարժ. - 1977. - N 9. - էջ 93-95:

Ишханян Р., Сукаасян А. Новое исследование о частях речи : [“Опыт классификации поддиалектов и говоров Араратского диалекта”].

Աշխատանքը գնահատվում է որպես հայ լեզվաբանության մեջ խոսքի մասերի տարրերակմանը վերաբերող համադիր ուսումնասիրություն, որտեղ մի կողմից ներկայացվում են դրանց խմբավորման եղանակները, մյուս կողմից՝ քննվում դրանց տարրերակման վերաբերյալ հրապարակված տեսական աշխատությունները: Ընդգրկելով 5-րդ դարի վերթերից մինչև մեր ժամանակաշրջանի հայ թերականագետների ըմբռումները՝ աշխատանքում գիտականորեն քննվում են ինչպես հայ հիմ և նիշնապարհային թերականություններում եղած տեսակետները (Ներառյալ Ա. Այտընյանի «Քննական թերականության» հակիրք և համոզիչ մեկնությունը), այնպես էլ նոր և նորագույն շրջանը՝ արեդյանական համակարգը մասնակի կան ամբողջությամբ մերժող տեսություններով: Չնայած գրախոսները համաձայն չեն հեղինակի՝ հակաաթեղյանականներին մառական համարելու տեսակետին, սակայն բարձր են գնահատում նրա «առանց պիտակավորումների, միայն փաստերի հիման վրա և տրամարանական ապացույցների օգնությամբ բանավիճելու հիմանալի ծիրքը»:

Տես նաև հավել.

82. Գնահատում են մասնագետները (Ռ. Իշխանյան, Յ. Բարթիլյան, Ա. Մադոյան, Ա. Սուրբիասյան) : [«Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Յ.1»] // Գրքերի աշխատք. - 1986. - 21 դեկտ. - էջ 2, նկ.

Оценивают специалисты (Р. Ишханян, Р. Бартилян, А. Мадоян, А. Сукаасян) : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 1”].

Դայագիտության համար մեծ կարևորություն ունեցող Տեղանունների բառարանը գնահատվում է որպես հայ և համաշխարհային բառարանագրությանը պատիվ բերող մի աննախաղեա երևույթ, որի հեղինակների անունները կիավերժան հայ բառարանագրության մյուս երախտավորների շարքում:

Տես նաև հավել.

83 Դովիաննիսյան Պ.Յ. Կոթողային աշխատություն : [«Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Յ.1»] // Երևանի համալս. - 1987. - N1. - էջ 18-20:

Օվանեսյան Պ. Մонументальны́ тру́д : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 1”].

Գրախոսը գտնում է, որ նշված «բառարանն իր վիթսարի ժավալով, իր ընդգրկած լայն ծրագրով ուշագրավ երևույթ է հայ մշակույթի պատմության մեջ և իր տեսակի մեջ առաջին փորձն է՝ «Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանուններն ի մի թերելու, դասակարգելու և գիտականորեն ուսումնասիրելու ուղղությամբ»: Բառարանի հիմքը աշխատախմբի շուրջ քսանամյա տքնածան աշխատանքով ստեղծած և ավելի քան 100 հազար տեղանուն պարունակող բառտարանն է, որի մեջ օգտագործվել են տարրեր ազգությունների պատմա-

կան տարրեր ժամանակաշրջանների բազմաթիվ սկզբնադրյուրներ, պարբերական մամուլ, արխիվային և ծեռագիր նյութեր, տեղեկատու գրականություն, ինչ ու նոր քարտեզներ: Այս ևս գիտական մեծ արժեք ունի և կղանան հայագիտական փոքր, բայց կարևոր կենտրոն: Բառարանի ստեղծման նախնական փուլը (1952-1965 թք.) սկսվել է հեղինակների՝ Դայաստանի և նրա հարևան երկրների բոլոր շրջանները կատարած գիտարշավներով: Դանգամանորեն ներկայացնելով բառարանի ընդգրկած նյութի բազմապահանային բովանդակությունը գրախոսը կարծիք է հայտնում, որ այն ոչ միայն ուղեցույց ծեռնարկ է հայագետների և ընթերցող լայն հասարակության համար, այլև կարևոր նշանակություն ունի կովկասագիտության, բուզանդագիտության, իրանագիտության և Մերձավոր Արևելքի երկրների պատմության ու պատմական աշխարհագրության համար:

84. Պատմական տեղանունների վերածնունդը : [«Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Դ.1»] // Երևանի համալս. - 1987. - 14 փետր.

Возрождение исторических топонимов : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 1”].

Ներկայացվում է բառարանի ստեղծման պատմությունը, կառուցվածքը, բովանդակային ընդգրկումը, խոսվում առաջիկա տարիներին տպակելիք հաջորդ հաստիների և, մասնավորապես, լրացուցիչ (5-րդ) հաստիք մասին, «որի մեջ զետեղելու են նրանուն ընդգրկված բոլոր տեղանունների լեռի, գետերի, քաղաքների, վանքների, լեռների և այլնի իմբերագիր տուցակներն ըստ առանձին անվանումների և Վարչատարածքային միավորների»: Վերջում «հեղինակներին օգնելու նպատակով լեռթթք փիմուն է բոլոր ընթերցողներին ու մասնագետներին՝ իրենց դիտողություններն ու առաջարկություններն ուղարկել խմբագրություն, ... որոնք նկատի կատարեն կամ կտպագրվեն բառարանի լրացուցիչ 5-րդ հատորում»: Գրախոսությանն ուղեկցում են բառարանի հեղինակային խմբի և 1-ին հաստիք լուսանկարները:

85. Երեմյան Ս. Ծանրակշիռ ավանդ : [«Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Դ.1»] // Սով. Դայաստան (անսգ.). - 1987. - N6. - էջ 33-34:

Еремян С. Внушительный вклад : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 1”].

Հողվածագիր ակադեմիկոսը, տեղանունների բառարանը դասելով հայ «մյուս աննախադեպ բառագրերի» շարքում, գտնում է, որ այն իր նյութաշատությամբ, բազմազան ու բազմաբնույթ աղբյուրներով, ինքն էլ դարձել է հայ ժողովրդի ու նրա հայրենիքի ընդհանուր պատմության հուսայի աղբյուրը: Նրանում առկա հազարավոր անուն-հոդվածներից ամեն մեկն առանձին անբողական ուսումնասիրություն է: Բառարանի ընդգրկած ժամանակն ահեղելի է հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը: Ակնհայտ է, որ դա հեղինակներից պահանջել է նյութի բազմապահ ու մանրագիր հետազոտության «ուսկերչական աշխատանք»: Խոսելով տեղանունների անուն-հովհածների և դրանց սուլաբանությունների մասին նա նշում է, որ դրանք ընտրված են գիտական բարեխորութ-

յամբ, Ծկասի է առնված դրանց հայահնչյուն լինելը, հնությունը, հիշատակման հաճախականությունը, սկզբնարդյունքների արժանահավաստությունը:

Տես նաև իավել.

86. Գարդիելյան Դ.Կ. Մեծ ավանդ հայ մշակույթի գանձարանում : «Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան»: Յ.1»] // Սով. մանկավառժ. - 1987. - N7. - էջ 71-74:

Габриелян Р.К. Большой вклад в сокровищницу армянской культуры : [«Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 17»]

Բարձր գնահատելով ցանկացած ժողովրդին պատիվ բերող նշանակած քառարանը՝ գրախոսը թվարկում է գիտականորեն հագեցված այդ մայր բարուրանի արժանիքները, ընդգում նրանում առկա նյութի լայն ընդգրկումը, գիտականությունն ու հավաստիությունը, մեծ նշանակություն տալիս տեղանունների սուլօքարանությանն ու ծշտմանը, ուրախավ համարում, որ մեծ տեղ է տրված մշակութային ժառանգությանը, որի շնորհիվ զննեցողող կարող է հարուստ տեղեկույթ ստանալ ինչպես կրթական օջախների, բուժական հիմնարկների, մանուկի ու հրատարակչությունների, այնպես էլ նշանավոր նարդկանց մասին:

Sbu նաև իավել.

87. Գիլբուղաղեան Ս. Ղանրագիտարան-բառարան : [«Ղայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: 3.1»] // Արև (Կահիրե) . - 1988. - 14 հունվ.

Гюлбадаян С. Энциклопедия-словарь : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 1”].

88. Οικανής απομόνωση: Αυτή η πολιτική αφορά σε όσους διαθέτουν την ιδιοκτησία ενός ή περισσότερων κτημάτων σε μια οικανή συγκέντρωση, η οποία δεν αποτελείται από μεταβατικές ή παραδοσιακές οικανές, η οποία δεν αποτελείται από μεταβατικές ή παραδοσιακές οικανές.

Оганян Армин. Врагу не пожелаешь. Ущемление прав ребенка учебником армянского языка.

Հողվածում սուր քննադատության է Ենթարկված է. Աղայանի և Դ. Բարսեղյանի հեղինակած հայոց լեզվի դասագիրքը (4-րդ դաս., 1998 թ.): «Առաջին բառերից մեկը «Նախատակն» է, և դա 11-ամյա երեխան է, որին պարտադրում են սովորել այլ գրքով», գրում է հողվածագիրը և, բնելով՝ «քարդ ու խորին սահմանումների» օրինակներ, գտնում, որ քերականական կանոններն ու լեզվական վարժությունները խսում են դասագրքի անհերթության մասին: «Այս ամենը կարդալուց հետո, անգամ եթե սեփական մտավոր կարողությունների նկատմամբ թերահավատ չբարնաս, ապա անպայման կիսակածն գիրքը ստեղծողների ու հաստատողների մտավոր ունակությունների վրա», եզրափակում է գրախոսը:

89. Գարբիելյան Յ.Կ. : «Ղայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Յ. 3, 4» // Բանբեր Եր. համալս. - 1999. - N2. - էջ 206-208:

Габриелян Г.К. : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 3, 4”].

Նույնը հմուտ տես

Գաբրիելյան Դ.Կ. Կեսդարյա աշխատանքի ծնունդ // Առավոտ. - 1999. - 15 ապր. - էջ 8:

Габриелян Г.К. Результат полувекового труда.

Խոսելով տեղանունների բառարանի ստեղծման նախկին փորձերի մասին և նշելով հայոց տեղանվանագիտության հիմնադիր Սովոս Խորենացուց և այլ պատմիններից որպես ժառանգություն մնացած փոքրարիկ արդյուները գրախոսը գտնուած է, որ ԵՊՀ-ի պրոֆեսորների հեղինակությամբ հրատարակված սույն բառարանն «իր ծավալով (շուրջ 700 հրատ. մամուլ) ու բովանդակությամբ նմանը չունի», այն «հայ մշակույթի կարևոր արժեքներից է, զգալի ներդրում մեր մշակույթի գանձարան»: Ներկայացնելով բառարանի արժանիքները նյութի հետագոտման խորությունն ու բազմակողմանի փորձությունը, բազմապատճեն և բազմարվագույն տեղեկություններով (պատմական, աշխարհագրական, բանահիրական և ս) հարուստ լինելը, գիտական բարձր մակարդակը՝ հոդվածագիրն այն համարում է հանրագիտարանային: Այս բառարանն ունի ոչ միայն ծանողության մեջ արժեք, այլև հայրենական դաստիարակչական նշանակություն, բանակություն, բանի որ նրանում հատուկ ծենու տեղ է տրված տեղանունների հետ առնչվող ազգային-ազտագրական պայքարին, գտնում է գրախոսը: Նյութի ընտրությունը կատարվել է արդյունավետորեն. տարբեր աղբյունների իրարամերժ տեսակներուն ընտրվել են առավել հավաստի, կասկածանքի տեղիք չտվող տարբերակները: Հատ այլ արժանիքների կողքին նշվում է նաև առանձին աշխատախմբի ջանքերով պազմված ծավալուն բարտարանը, որի միայն մի մասն է ընդգրկված հրատարակած բառարանում և որը կարող է համարվել «հայագիտության կարևոր օջախ»:

90. Նազարյան Խաչիկ: Բացառիկ բառարան : [«Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Դ. 5»] // Ազգ. - 2002. - 1 մարտի. - էջ 6:

Հազարյան Խաչիկ. Редкий словарь : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 5”].

«Անգերազնահատելի» համարելով «հայ իրականության մեջ նմանը չունեցող բազմահատորանոց պատկերազարդ հանրագիտական բառարանի» տեսական և կիրառական նշանակությունը՝ գրախոսը ներկայացնում է դրա ստեղծման պատմությունը, խոսում հեղինակային խնդիր երկարամյա տքնածան աշխատանքի, ստեղծված քարտարանի հայագիտական արժեքի մասին:

91. Կիրակոսյան Ալեքսան: Գիտամշակութային մեծագույն սիրանք [«Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան: Դ. 5»] // Հայաստ. Զանրապ. - 2002. - 14 մարտի. - էջ 5:

Կիրակոսյան Ալեքսան. Величайший научно-культурный подвиг : [“Словарь топонимов Армении и прилегающих областей. Т. 5”].

Տեղանունների բառարանը անհայսաղեա գործ է հայ ժողովրդի բազմադարյա մշակույթի պատմության մեջ, որն ստեղծողների թիկունքում կանգնած էն եղել դասական հայագիտության երախտավորները, գորում է հողագուշագիրը: «400 հազ. քառ. կմ և 136 հազար տեղանուն» ընդգրկող համապարփակ այս գործի համար կպահանջնեին ինստիտուտներ և գիտական կենտրոններ, մինչդեռ դրա ողջ ծանրությունն ու պատասխանատվությունն իրենց վրա են վերցրել և իրականացրել երեք հայագետներ: Սանրամասնորեն խսելով բառարանի արժանիքների մասին և բարձր գնահատանքի ու երախտիքի խոսքեր հեղեղով նրա հեղինակներին գրախոսը մասնավորապես առանձնացնում է «բազմագաստակ լեզվաբան, մեր դպրության անխոնք մշակ, բանաս. գ.դ., պրոֆ. Յովի. Բարսեղյանին», որն իր գործընկերների վահանավելուց հետո ստիպված է եղել «Վերջին հաստորների հրատարակությունը ամբողջապես վերցնել իր ուսերին» և որի համար ու քրտնաքան աշխատանքի շնորհիվ է գործն հասել ավարտին:

Տես նաև հավել.

92. Ստեղանյան Պերճ: Ավարտվեց «Տեղանունների բառարանի» լուսընծայումը // Հայաստ. Հանրապ. - 2002. - 14 մարտի. - էջ 5. - (Ուշագրավ հրապ հրատարակություն):

Сտепанян Герд. Завершилась публикация "Словаря топонимов".

Տեղանունների ստուգաբանության և բառարանագրության պատմության շուրջ համառոտ ակնարկից հետո գրախոսը գտնում է, որ «դարերի ընթացքում ոչ մի հայ և օտար գիտականի հաջողվեց ավարտին հասցեն տեղանունների բառարան ստեղծելու շնորհակալ, միաժամանակ, անշափ ոժվարին գործը»: Այնուհետև, անդրադառնալով առանձին հաստորների տպագրման պատմությանը, նա ներկայացնում է այն մեծ և «հոգեմաշ գործը», որ սկսած 1949 թ.-ից ձեռնարկել է նախկինում ասպիրանտների, հետազայտմ խոշոր հայագետների հեղինակային խումբը: Այդ համատեքստում խոսվում է նաև բառարանի բարտագրման, հրատարակչական աշխատանքներին մասնակցած և աջակցած անձանց ու կազմակերպությունների մասին: Ընդգելով բառարանի գիտական հսկայական արժեքը ու մեծ պահանջարկը և նշելով առաջին երկու հաստորների 30 հազարական օրինակով հրատարակելու փաստը՝ նա մասնավորապես անդրադառնում է 3-5-րդ հաստորների սահմանափակ տպաքանակին (հազարական) և հույս հայտնում, որ հետազայտմ բառարանը կվերահրատարակվի:

93. Մուրադյան Սամվել: Հայաստանի տեղանունների կոթողային բառարանը // Հայոց աշխարհ. - 2002. - 16 մարտի. - էջ 14:

Мурадян Самвэլ. Монументальный словарь топонимов Армении.

Անհայտաղեա երևոյթ համարելով «750 հրատարակչական մամուլ կամ մոտ 5000 մեծադիր տպագրական էջ կազմող այդ հինգիատորյակը» գրախոսն ափսոսանք է հայտնում, որ, կապված խորհրդային կարգերի փլուզման հետ, շատ տեղանունների կրած փոփոխությունները նոր վիճակով չեն բնութագրվել բառարանում: «Պատմության ընթացքում մեր տեղանունները նենգափիդնել են զավթիչների կողմից կամ տրվել ուրիշների, ահա թե ինչու, «հեղինակային խումբը... խնդրի կարևորության խոր ըմբռնումով և բառարանի գիտականության ապահովման մտահոգությամբ նպատակահարմար է համարել, հենվելով ...

սկզբնաղբյուրների վրա..., յուրաքանչյուր գլխարարի կողքին դմել ոչ միայն տեղանվան ռուսերեն և լատիներեն տառադրձումները, այլև տալ միևնույն տեղանվան բոլոր հայտնի փոփոխակները», գրում է հոդվածագիրը:

Տես նաև հավել.

94. Սարգսյան Վաչագան: Մեր մեջ լեզվի համեստ մշակը : Բարցազրույց «Տերմինարանական և ուղղագրական տեղեկատուի» (2006թ.) մասին / վարեց Սահականուշ Սահակյանը // Եթեր. - 2006. - 24 օգոստ. - էջ 3:

Саркисян Вачаган. Скромны́й деяте́ль наше́го вели́кого язы́ка : [Инте́рвью о кн. "Справочник по терминалогии и орфографии" (2006) / вела С. Саакян].

«9-րդ հրաշալիք» շաբաթաթերի ժրագրային մասին հիմնադիր, գլխ. խմբագիր, «Լեզվագիտ» կենտրոնի տնօրին Վ. Սարգսյանը, խոսելով Դ. Բարսեղյանի կազմած «Տերմինարանական և ուղղագրական տեղեկատուի» (2006թ.) մասին, մատուցում է դրա մեջ կարևորությունը բոլոր խմբագրությունների, բարզմահիմների, բուհ ընդունվողների և, ընդհանրապես, հայերենով հետաքրքրվողների համար, քանի որ այն ընդգրկում է 1956-2006թթ. Հայերենի բարձրագույն խորհրդի և տերմինարանական կոմիտեի որոշումները հայերենի ուգղագրության, ուղղախոսության վերաբերյալ:

Տես նաև հավել.

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՍԱՍԻՆ Օ ԺИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ

95. Բարսեղյան Յովհաննես Խաչատուրի : [Կյանքի և գործունեության համառոտ ակնարկ]

// Յայկական համառոտ հանրագիտարան: Չորս հատորով: Դ. 1. - Ե.: ՅևՇ գլխ. խմբ., 1990. - էջ 503:

// Ով ով է: Յայեր: Կենսագրական հանրագիտարան: Երկու հատորով: Դ. 1. - Ե.: Յայկ. հանրագիտ. հրատ., 2005. - էջ 219:

// Կենսագրական հանրագիտարան / ԵՊՀ. - Ե.: ԵՊՀ հրատ., 2009. - էջ 155-156:

Барсегян Ованес Хачатурович : [Краткий очерк жизни и деятельности].

96. Պողոսյամ Նորայր: Յովհաննես Խաչատուրի Բարսեղյան (ծննդյան 90-ամյակի առթիվ)

// Բանքեր Եր. համալս. (Յայագիտություն). - 2010. - N131.1. - էջ 74-77:

// Բանքեր Եր. համալս. (Բանասիրություն). - 2010. - N131.2. - էջ 78-81:

Погосян Норайр. Ованес Хачатурович Барсегян (к 90-летию со дня рождения).

Պրոֆ. Հովհ. Բարսեղյանի կենսագրության համառոտ շարադրանքից հետո հողվածագիրն անդրադառնում է նրա որպես գիտնական-լեզվաբանի 65-ամյա գործունեությանը և համակարգված ծևով ներկայացնում հայագիտության մեջ նրա ունեցած գիտական մեծ վաստակը: Նախ սրվում է լեզվաբանի երկու տասնյակ մենագրությունների և գիտական բազմաթիվ հողվածների բնութագրական գնահատականը: Մասնավորապես նշվում է, որ հայերենագիտության մեջ նոր ծևակորվող միջգիտայինի հասկանվանագիտության հիմքը դրվել է նաև Դ. Բարսեղյանի «Դասուկ անունը մենագրության շնորհիվ, և որ նրա հեղինակած աշխատություններից շատերը, առնչվելով գիտական բանավիճային թեմաներին, նպաստել են դրանց հանգուցալունանը: Դիշատակվում են նաև նրա և է. Աղայանի համահեղինակությամբ կազմված «Դայլո լեզու» (4-րդ, 5-րդ դաս. համար) դասագրքերը, որոնք իրենց մեթոդական ուղղվածությամբ և նյութի մատուցման հստակությամբ մի քանի տասնամյակ եղել են համբակրական դպրոցների ուսումնական ծեռնարկներ: Բարձր գնահատական է տրվում լեզվաբանի՝ որպես Լեզվի բարձրագույն խորհրդի երկարանյա գիտական բարտուղարի՝ ժամանակակից հայերենի նորմավորման, տերմինաբանության և ուղղագրության կանոնարկման ասպարեզում ունեցած մեծ ավանդին, որը տեսանելի է նրա խմբագրությամբ և մեկնաբանություններով պարբերաբար հրատարակվող «Տերմինաբանական ուղեցույցի լեզվական-օրենսդիր արժեքով: Խոսելով Դ.Բ.-ի բառարանագրության ասպարեզում ունեցած գիտական մեծ ավանդի մասին, հողվածագիրն ընդգծում է, որ ԴԴ նախագահի մրցանակի արժանացած Դայաստանի տեղանունները մեկնաբանող 5-հաստորյա բառարանի «Վերջին 2 հաստորների տպագրության ծանրությունը գործընկերների վախճանվելուց հետո միայնակ իր վրա է վերցրել Դ. Բարսեղյանը»: Այդ մեծածավալ աշխատության և ներկայումս դրա մոտ մեկ միլիոն տեղանունային նկարագրություն պարունակող քարտադրանք, որպես հայագիտական հետազոտությունների արժեքոր շտեմարան, արդիականացվում է և նրա ղեկավարությամբ պատրաստվում հրատարակության «Դայաստանի պատմական և արդի տեղանունների բառարան» անունով: Հովհաննելի խոսում է նաև Դ.Բ.-ի գիտամանկավարժական, հասարակական-քաղաքական, կուսակցական գործունեության, ինչպես նաև վաստակած կոչումների և պետական բարձր պարգևների մասին:

97. Փիրումյան Տարեկի: «Դասախոսների դասախոսը» 90 տարեկան է // Երևանի համալս. (պշտթ.). - 2010 - N 3 (մարտ). - Էջ 12, նկ.

Պորումյան Տաթևիկ. Պրեումատուու պրեումատուու 90 լետ.

Դադորդագրություն է ԵՊԴ բանասիրության ֆակուլտետու կազմակերպված մեծարման ցերեկույթի մասին, որը նվիրված էր «մեծանուն մանկավարժ, լեզվաբան, գիտնական Հովհ. Բարսեղյանի 90-ամյակին»: Լեզվաբանի նախկին սամեր և այժմ գործընկերներ Ա. Ավագյանի, Լ. Եգելյանի, Ա. Սարգսյանի, Ռ. Սաքափետյանի և այլոց պատմած հուշերում երևան է գալիս ոչ միայն իր վաստակով ու գործունեությամբ ԵՊԴ-ում և առհասարակ լեզվի ու լեզվաբանության մեջ խորհրդանշի դարձած, խստապահանջ ու արդարամիտ հայերենի մաքրության ու պահպանման գործում մշտարթուն մարտիկ մանկավարժն ու գիտնականը, այլ նաև ախտրժալուր ծայնով «Թաղուան-բառլան» երգող, պարզ ու զգացմունքային մարդո:

98. Վարդանյան Զավեն: Դանրանանաչ գիտնականն ու մաստարացին // Առավուտ. - 2010. - 8 մայ. - էջ 10:

Վարդանյան Զավեն. Ինքնուրական պատմությունների համար և աշխատանքների մասին

Դ.Բ.-ի ծննդյան 90-րդ ամականական տարբերակության 65-ամյակի առթիվ գրված փոքրիկ ակնարկ է, որի հեղինակը՝ Արագածոտնի մարզի Մաստարա գյուղի վաստ. մանկավարժը, իր և մյուս համագյուղացիների անունից հպարտությամբ նշում է, որ Մաստարան շատերի, նույնիսկ սփյուռքահայերի (օրինակ՝ Բեյրութի «Զարթոնք» թերթի խմբ.՝ Պարույր Աղբաշյանի) համար ճանաչելի է դարձել «գիտության հրաշալի մշակ», նաև «լավ անձնավորություն» Դ. Բարսեղյանի շնորհիվ:

99. Զաքարյան Գևորգ, Գրիգորյան Ռևիկ: Դայագիտության մերօրյա հսկան: Հովհաննես Բարսեղյան (90-ամյակ) // Ազգ. - 2010. - 2 նոյ. - էջ 4, նկ.:

Զաքարյան Գևորգ, Գրիգորյան Ռևիկ. Տարբերակագիտության մերօրյա հսկան: Հովհաննես Բարսեղյան (90-ամյակ)

Նույնը հնուտ տես

Զաքարյան Գևորգ: Ականավոր գիտնականը և ազնիվ քաղաքացին (Հովհ. Բարսեղյան-90) // Դայագիտության մերօրյա հսկան (Արմավիր). - 2010. - թ. 13. - 1-15 հուլիսի. - էջ 3:

// Դայաստ. Դանրանաչ. - 2010. - 28 հունիս. - էջ 4 (N201):

Զաքարյան Գևորգ. Վահագության մերօրյա հսկան: Հովհաննես Բարսեղյան (90-ամյակ)

Ակնարկում, Դ. Բարսեղյանի կենսագրական փաստերի արձանագրմանը գործահետո, տրված են նրա կյանքին ու գործունեությանը վերաբերող դրվագներ, որոնց միջոցով ավելի ցայտուն և տեսանելի է դառնում մեծահոչակ լեզվաբանի նկարագիրը՝ սիրված դասախոսն ու համալսարանի նվիրյալը, «իմացության հանրագիտարան հայագետը», հայրենիքի համար մարտնչած վաշտի հրամանատարն ու ճշնարության համար մարտնչող անհատը, «Թալիմի հավատուր Արովյան» տիտղոսակիրը, մարտական և աշխատանքային շքանշանների ու պետական բարձր պարգևների արժանացած քաղաքացին: Ակնարկում ընդգծվում են նաև մեծավաստակ գիտնականի մարդկային բարձր հատկանիշները:

Տես նաև հավել.

ՎԵՐՆԱԳՐԵՐԻ ԱՅԲԲԵՆԱԿԱՆ ՑԱՆԿ

Ն. Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Ազգայինը և միջազգայինը տերմինի և տերմինաշխնության մեջ [հոդ.]	30
Ալեքսան Կիրակոսյանը՝ 85 տարեկան [հոդ.]	54
Ալեքսան Կիրակոսյանի «Սայրամուտի շեմին» հուշագրությունը՝ որպես համազգային միաբանության շեփոր [գրխս.]	52
Աղայան Էդուարդ Բագրատի [գրքում]	26
Աննախաղեա բառարան՝ մեր իրականության մեջ [հրցգր.]	62
Աստվածաշնչի և հայոց սուրբ անվանց բառարան (ըստ V-XX դարերի հայ բանաստեղծության) [խմբ.]	75
Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն [մենագ.]	1
Բա սա պետություն [իրցգր.]	61
Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատաերի գործածության նախագծեր [խմբ.]	68
Գեղամ Վարդանյանի «Վայրի Խաղող»-ը [գրխս.]	57
Գյուղի օրինակելի պատմություն [գրխս.]	56
Գրական լեզու և բարբառներ [իրցգր.]	63
Գրական հայերենի միավորման հարցը և նրա բննությունը Հրայա Ամառյանի աշխատություններում [հոդ.]	42
Գրիգոր Գարեգինյանի [լուսի պես մաքուր, լուսի պես ջերմացնող կյանքը [հոդ.]	39
Գրիգոր Ղափանցյանը՝ լեզվագետ-հայագետ [հոդ.]	45
Գրողը և ժամանակը [ընթեք.]	59
Գտրգ Զահուկյան (70 տարի)	38
Ղարավերջյան մտորումներ և խոհեր [գրքում]	20
Ղարձյալ ուղղագրության մասին [հոդ.]	44
Ես ել ուսանող եմ եղել [իրցգր.]	66
Երկու խոսք (Առօք. («Եղնիկ գյուղի պատմությունը»))	24
Երկու խոսք (Առօք. («Հայ գաղթականության պատմություն»))	22
«Երևան» տեղանվան ուղղագրությունը գրական արևելահայերենում և արևմտահայերենում [գեէկ.]	25
Երևանի պետական համալսարան [հոդվ. ժող.], [խմբ.]	71
Երևանի պետական համալսարանը 1941-1945 թթ. Հայերենական մեծ պատերազմում [հոդ.]	40
Հ ծանավորը և նրա նշանային արտահայտությունը գրական հայերենում (պատմական հնյունաբանության ակնարկ) [մենագ.]	7
Ժամանակակից հայոց լեզվի ծառաբանության հարցեր [խմբ.]	70
Իսկական բանաստեղծ ծնվում են [գրխս. («Վայրի Խաղող»)]	57
Խմբագրի կողմից [առօք. («Աստվածաշնչի և հայոց սուրբ անվանց բառարան»)])	21
Խոսք Երախտիքի [ԵՊՀ 80-ամյակի առթիվ] [հոդ.]	49

Կարծիք Խ. Մնացականյանի «Դայերենի կետադրության	
հիմնահարցեր» ուսումնասիրության մասին [գրքում].....	27
Կարծիք «Սիսա՞ք, թէ՝ Սիսակ» նամակի մասին [հոդ.].	43
Կյանքի ըստավոր ուղի [հոդ. (Թ.Խ. Դակորյանի ման)].	37
«Կորուստները կարող են անդառնալի [ինել], եթե միջոցներ չծեռնարկենք լեզվապահպանության և լեզվաշինության համար [իրցգր.].....	67
Դայ գարբականության պատմություն [խմբ.].	76
Դայ ժողովովի առասպելաբանության կենտրոնը չպետք է մնա օտարի ծեռքում [իրցգր.].	64
Դայագիտության առաս հունձի վաստակով (Եր. Աղայան - 70) [հոդ.	35
Դայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան.....	10
Դայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինարանական բառարան.....	9
Դայերենագիտական առարկաների ծրագրեր: Ծրագիր լեզվաբանության ներածության [խմբ.].	69
Դայերենագիտությունը 60 տարում [խմբ.].	72
Դայերենի խոսքի մասերի տարբերակման տեսությունները [մենագ.].	4
Դայերենի խոսքի մասերի տեսական հարցերի քննությունը Ա. Աբրահամյանի աշխատություններում [հոդ.].	58
Դայերենի խոսքի մասերի ուսմունքը [մենագ., հայ., ռուս.].	5, 6
Դայերենի կետադրություն: Ուս. ծեռնարկ [խմբ.].	74
Դայերենի ուղղագրության հարցերը՝ հայագիտության և գրականության դասականների քննությամբ [մենագ.].	8
Դայերենի ուղղախոսության հարցերը տերմինաբանական կոմիտեի վերջին որոշումներում [գրքում].	18
Դայոց լեզվի պատմության մի քանի հիմնահարցեր՝ Դայաստան-Սփյուռք փոխհարաբերությունների տեսադաշտում [գեկ.].	23
Դայոց լեզվի պատմության գործնական պարապմունքների ծեռնարկ [խմբ.].	73
Դայոց լեզու: Դասագիրք V-VII դասարանների համար	13
Դայոց լեզու: Դանրակիր. դպրոցի 4-րդ դասարանի դասագիրք	14
Դայոց լեզու: Դանրակիր. դպրոցի 6-րդ դաս. դասագիրք	17
Դայոց լեզու: 5-րդ դաս. համար	15
Դայոց լեզու: 5-6-րդ դասարանների դասագիրք	16
«Դայոց լեզուն մեր ազգային ինքնության պահպանականացնելու համար» ամենազորեղ կրվանը ու միջոցն է» [իրցգր.].	67
Դատուկ անուն (տեսական նկարագրական ակնարկ) [մենագ.].	2
Դր. Աճառյանը՝ հայոց լեզվի պատմության հետազոտող [հոդ.].	32
Մայրենի լեզվի մաքրության և հարստացման համար [հոդ.].	34
Մանուկ Արենյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հինգ ու նոր քննադատությունները [մենագ.].	3
Մեծ կրոլուստ [ՎՍՍՀ ԳՍ ակադ. Ա. Չանիձեի մասին].	36
Միանական ուղղագրություն. տեսակետներ, բախտումներ, լուծումներ [լրճվճ].	60
Մովսես Խորենացու «Դայոց պատմության» երկու բառակապակցության թարգմանության հարցի շուրջը [գեկ.].	19
«Մուրայաց Ա.Ն. Գունաբան դպրոցը և նրա դերը հայերենի երականական տերմինաբանության ստեղծման գործում» [գրիս.].	31

Նոր որոշում ուղղագրության մասին [հոդ.].....	33
Չարամիտ զագրախոսություն [թնվծ].....	65
Պահպանենք և հարստացնենք հայերենի բառագանձն [հոդ.].....	29
Պավել Չարաբինանյան (ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) [հոդ.].....	46
Պատմական և արդիական լիհակատարությամբ [առջք. («Պատմություն հայոց գաղրականությամ»)]	50
Պարզաբանումներ «Բաղադրյալ հատուկ անուններում մեծատառերի գործածության մասին» հին ու նոր որոշումների վերաբերյալ [հոդ.].....	53
Պարզաբանումներ՝ «Տողադրծի մասին» որոշման վերաբերյալ [հոդ.].....	55
Վազգեն Գևորգյանը հավերժի ուղեկից [հոդ.]	51
Վաստակավոր հայագետը (Գորգեն Սևակի ծննդյան 60-ամյակը) [հոդ.].....	28
Վոճանգավոր խաղ մայրենի հետ [հոդ.].....	47
Տերմինարանական ուղեցույց.....	11
Տերմինարանական և ուղղագրական տեղեկատու.....	12
Ուղղագրական գուգածնությունները «ի» նախդրով բաղադրված բարդություններում [հոդ.].....	41
«Ուղղագրությունը գիտություն է» [հոդ.].....	48

3.Խ. ԲԱՐՍԵՂՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԳՐԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

«Հայաստանի և հարակից շրջանների տեղանունների բառարան»	
Ավարտվեց «Տեղանունների բառարանի» լույսընծայումը	
[Պ. Ստեփանյան].....	92
Բացարիկ բառարան [Խ. Նազարյան]	90
Գիտամշաբաթային մեծագույն սիրանը [Ա. Կիրակոսյան].....	91
Գնահատում են մասնագետները [Ռ. Իշխանյան, Դ. Բարթիկյան,	
Ա. Մաղոյան, Ա. Սուրեհայան]	82
Ծանրակշիռ ավանդ [Ս. Երեմյան].....	85
Կեսդարյան աշխատանքի ծնունդ [Բ.Կ. Գաբրիելյան].....	89
Կորողային աշխատություն [Պ. Ջ. Ջովիաննիսյան].....	83
Հայաստանի տեղանունների կորողային բառարանը [Ս. Մուրադյան].....	93
Հանրագիտարան-բառարան [Ս. Գիլբրուդանեան].....	87
Մեծ ավանդ հայ մշակույթի գանձարանում [Բ.Կ. Գաբրիելյան].....	86
Պատմական տեղանունների վերածնունդը	84

«Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական, տերմինարանական բառարան»	
Դիտողություններ մի բառարանի վերաբերյալ [Ալ. Մարգարյան].....	80
Իր տեսակին մէջ եզակի բառարանի մը իրատարակութեան	
առքի [Պ. Աղապաշեան].....	79

Յովիաննեան Բարսեղեան: «Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական	
տերմինարանական բառարան» [Պ. Աղապաշեան].....	79

«Հայերենի խոսքի մասերի տարրերակման տեսությունները»	
Նոր ուսումնասիրություն խոսքի մասերի վերաբերյալ	
[Ռ. Իշխանյան, Ա. Սուրեհայան].....	81

«Դատուկ անուն» [գրիս՝ Շ. Օհանյան]	77
«Դայոց լեզու (դասագիրք 4-րդ դաս. համար)»	
Ավագարծ գլուխը քարովն է տվել: Երեխայի իրավունքների ուսնահարում Դայոց լեզվի դասագրքի միջոցով [Ա. Օհանյան].....	88
«Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը և նրա հին ու նոր ըննայատությունները»	
Աշխատություն՝ Աբեղյանի լեզվաբանական տեսության մասին [Ռ. Իշխանյան].....	78
«Տերմինարանական և ուղղագորական տեղեկատու»	
Սեր մեծ լեզվի համեստ մշակը [Վ. Սարգսյան].....	94

ԿՅԱՆՔԻ ԵՎ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ականավոր գիտնականը և ազնիվ քաղաքացին (Յովի. Բարսեղյան-90)	
[Գ. Զաքարյան]	99
Բարսեղյան Յովիաննես Խաչատրուիի [Գրքում]	95
«Դասախոսների դասախոսը» 90 տարեկան է [Տ. Փիրումյան]	97
Դայագիտության մերօյա հսկան (Դ. Բարսեղյան - 90) [Գ. Զաքարյան, Ռ. Գրիգորյան]	99
Դանրաճանաչ գիտնական ու մաստարացին [Զ. Վարդանյան]	98
Յովիաննես Խաչատրուիի Բարսեղյան (ծննդ. 90-ամյակի առթիվ) [Ն. Պողոսյան]	96

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ЗАГЛАВИЙ

ТРУДЫ ОВ. БАРСЕГЯНА

Агаян Эдуард Багратович [в кн.]	26
Алексану Киракосяну 85 лет [ст.].....	54
Арменистика за 60 лет [ред.].....	72
Армянский орфографический-орфоэпический, терминологический словарь.....	9
"Армянский язык самый сильный аргумент и средство сохранения национальной самобытности" [интвр.].....	67
Армянский язык. Учебник 4-ого класса.....	14
Армянский язык. Учебник 5-ого класса.....	15
Армянский язык. Учебник 5-6 классов.....	16
Армянский язык. Учебник 5-7 классов.....	13
Армянский язык. Учебник 6-ого класса.....	17
Беспрецедентное явление-словарь в нашей реальности [интвр.].....	62
Вазген Геворкян – спутник вечности [ст.]	51
Вопрос объ единения ветвей литературного армянского и его решение в трудах Грачья Аачаряна [ст.]	43
Вопросы морфологии современного армянского языка [ред.].....	70
Вопросы орфографии армянского языка в обсуждениях классиков литературы [мнгр.]	8
Вопросы орфоэпии армянского языка в последних решениях терминологического комитета [в кн.]	18
Геворк Джакунян (70-лет) [ст.]	38
Гласная буква <i>դ</i> и ее знаковое выражение в литературном армянском языке (исторический очерк по фонетике) [мнгр.]	7
Григор Капанцян – языковед-арменовед [ст.]	45
Два слова [prdsl. ("История деревни Егник")].	24
Два слова [prdsl. ("История армянского беженства")].	22
"Дикий виноград" Гегама Вартаняна [рец.]	57
Единое правописание: взгляды, конфликты, решения [полем.]	60
Ереванский государственный университет в Великой Отечественной войне 1941-1945 гг. [ст.]	40
Ереванский государственный университет (сб. статей) [ред.]	71
За чистоту и обогащение родного языка [ст.]	34
Заслуженный арменовед (к 60-летию со дня рождения Г. Севака) [ст.]	28
Злоумышленное сквернословие [полем.]	65
И я был студентом [интвр.]	66
Исследование теоретических вопросов частей речи армянского языка в трудах А. Абраамяна [ст.]	58
Истинным поэтом рождаются [рец. ("Дикий виноград")].	57

Исторической и современной полнотой [прдсл. ("История армянского беженства")].	50
История армянского беженства [ред.]	76
К вопросу о переводе двух словосочетаний в "Истории Армении" Мовсеса Хоренаци [докл.]	19
Литературный язык и диалекты [интвр.]	63
Мемуары Алексана Киракосяна "На пороге заката" как выражение общенационального единодушия [рец.]	52
Мнение об исследовании Х. Мнацаканяна "Основные вопросы армянской пунктуации" [в кн.]	27
Мнение о письме «Միշտը, թէ՛ Միշտ» [ст.]	43
Мурадян А.Н. Грекофильская школа и ее роль в создании армянской грамматической терминологии [рец.]	31
Национальное и интернациональное в терминах и терминообразовании [ст.]	30
Некоторые проблемы истории армянского языка на поле зрения взаимоотношений Армения-Диаспора [докл.]	23
Новое решение о правописании [ст.]	33
Образцовая история деревни [рец.]	56
Огромная потеря (об акад. Груз. ССР Акаки Шанидзе) [ст.]	36
Опасная игра с родным языком [ст.]	47
"Орфография – наука" [ст.]	48
Орфография топонима "Ереван" в восточно-армянском и западно-армянском литературных языках [докл.]	25
От редактора [Прдсл. ("Словарь Библии и имен армянских святых")]	21
Павел Шарапханян (к 70-летию со дня рождения) [ст.]	46
Параллельные орфографические формы в сложных словах с префиксом «ի» [ст.]	41
Писатель и время [полем.]	59
Пособие для практических занятий по истории армянского языка [ред.]	73
"Потери могут быть безвозвратными", если не принимать меры для сохранения и строения языка [интвр.]	67
Пояснения к постановлению "О переносе слова" [ст.]	55
Программы арменоведческих предметов преподавания.	
Программа введения в языкознание [ред.]	69
Проекты об употреблении прописных букв в сложных собственных именах [ред.]	68
Пунктуация армянского языка. Уч. пособие [ред.]	74
Р. Ачарян - исследователь истории армянского языка [ст.]	32
Разве это государство? [интвр.]	61
Разъяснения о старых и новых решениях "Об употреблении прописных букв в сложных собственных именах" [ст.]	53
Речь Ов. Барсегяна [в кн. ("Портрет конца эпохи")]	20
С богатым вкладом в арменоведение (Э.Б. Агаян - 70) [ст.]	35
Сбережем и обогатим словарный состав армянского языка [ст.]	29

Светлый жизненный путь [о Т.Х. Акопяне] [ст.].....	37
Слово заслуга [к 80-летию ЕГУ] [ст.].....	49
Словарь Библии и имен армянских святых (на основе армянской поэзии V-XX вв) [ред.].....	75
Словарь топонимов Армении и прилегающих областей.....	10
Снова о правописании [ст.].....	44
Собственное имя (теоретический описательный очерк) [мнгр.].....	2
Справочник по терминологии и орфографии.....	12
Теории классификации частей речи армянского языка [мнгр.].....	4
Теория спряжения глагола современного армянского языка [мнгр.].....	1
Теория пяти падежей Манука Абегяна и ее ранняя и новая критика [мнгр.].....	3
Терминологический путеводитель	11
Учение о частях речи армянского языка [мнгр.] [арм., рус.].....	5,6
Центр армянской мифологии не должен оставаться в чужих руках [интвр.].....	64
Чистая, как свет, и греющая, как свет, жизнь Григора Гарегиняна [ст.].....	39

ОБ ОВ. БАРСЕГЯНЕ

РЕЦЕНЗИИ НАУЧНЫХ ТРУДОВ

"Армянский орфографический-орфоэпический, терминологический словарь"

Замечания по поводу одного словаря [Ал. Маркарян].....	80
Ов. Барсегян. "Армянский орфографический-орфоэпический, терминологический словарь" [П. Агбашян] [в кн.].....	79
По поводу публикации единственного в своем роде словаря [П. Агбашян].....	79

"Армянский язык. Учебник 4-ого класса"

Врагу не пожелаешь. Ущемление прав ребенка учебником армянского языка [А. Оганян].....	88
---	----

"Теории классификации частей речи армянского языка"

Новое исследование о частях речи [Р. Ишханян, А. Сукиасян]	81
--	----

"Словарь топонимов Армении и прилегающих областей"

Большой вклад в сокровищницу армянской культуры [Р.К. Габриелян].....	86
Величайший научнокультурный подвиг [А. Киракосян].....	91
Внушительный вклад [С. Еремян]	85
Возрождение исторических топонимов.....	84
Завершилась публикация "Словаря топонимов" [П. Степанян]	92
Монументальный словарь топонимов Армении [С. Мурадян]	93
Монументальный труд [П. Ованесян]	83
Оценивают специалисты [Р. Ишханян, Р. Бартикян, А. Мадоян,	

А. Сукиасян].....	82
Редкий словарь [Х. Назарян]	90
Результат полувекового труда [Р.К. Габриелян].....	89
Энциклопедия-словарь [С. Гюлбагян]	87
"Собственное имя (теоретико-описательный очерк)"	
[А. Оганян].....	77
"Справочник по терминологии и орфографии"	
Скромный деятель нашего великого языка [В. Саркисян].....	94
"Теория пяти падежей Манука Абегяна и ее ранняя и новая критика"	
Исследование о лингвистической теории М. Абегяна [Р. Ишханян]	78
 О ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ	
Барсегян Ованес Хачатурович [в кн.].....	95
Выдающийся ученый и истинный гражданин (Ов. Барсегян - 90)	
[Г. Закарян].....	99
Известный ученый из Мастары [З. Вартанян].....	98
Ованес Хачатурович Барсегян (к 90-летию со дня рожд.) [Н. Погосян].....	96
Преподавателю преподавателей 90 лет [Т. Пирамян].....	97
Современный титан арменоведчества (Ов. Барсегян - 90)	
[Г. Закарян, Р. Григорян].....	99

ՊԱՐՔԵՐԱԿԱՆԵՐԻ ԱՅՐԵԼԱԿԱՆ ՑԱՆԿ АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ПЕРИОДИКИ

ԱԶԳ = Azg [= Азг] (օրբ.)

1997 (29.03)
1997 (18.07)
2002 (1.03)
2002 (15.03)
2003 (7.05)
2003 (27.08)
2010 (2.11)

Տես 46, 48, 52, 54, 62, 90, 96

ԱՌԱՎՈՐ [= Аравор] (օրբ.)

1999 (15.04)
2004 (21.05)
2010 (8.05)

Տես 65, 89, 97

ԱՐԵՎ [= Арев] (Կահիրե) (շրթ.)

1988 (14.01)

Տես 87

ԲԱՆԲԵՐ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆԻ: Դաս. գիտություններ = Вестник Ереван- ского университета. Обществ. науки

1976 (N 3)
1989 (N 3)
1990 (N 1)
1992 (N 3)
1996 (N 2)
1999 (N 2)
2010 (NN 131.1; 131.2)

Տես 32, 37, 38, 39, 42, 89, 98

ԳԱՐՈՒՆ [= Гарун]: Գրակ.-գեղ., հաս.-քաղ. ամկախ ամսագ.

1997 (N 8)

Տես 60

ԳԻՏԵԼԻՔ [= Гимелук]: Ուս.-կրթ. և գիտ.-մեթոդ. հանդես աշակերտների և ուսու- ցիչների համար

2003 (N7), 2003 (N9)

Տես 53, 55

ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՏԵԽՆՈՒԿԱ [= Гимутюн և техника (Наука и техника)] (ամսագ.)

1996 (N10-12)

Տես 44, 53

ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ [= Гракан терт (Литературная газета)]: Հայաստանի գրող. միուր. շրբ.

- 1980 (22.08)
- 2002 (18.01)
- 2002 (14.08)
- 2004 (30.04)

Stu 51, 59, 63, 65

ԳՐՁԵՐԻ ԱԾԽԱՐԴ = Գրերի աշխար: Օրգան ՀՍՍՀ հրատակուլումի և գրքատերների համրապ. կանավոր ընկ. (շրբ.)

- 1986 (21.12)

Stu 82

ԵԹԵՐ [= Етер]

- 2006 (24.08)

Stu 94

ԵՐԵԿՈՑԱՆ ԵՐԵՎԱՆ = Еревоян Ереван: Օրգան ՀԿԿ Եր. քաղկումի և աշխատավորների ղեպուտատների Եղբաղսովենի (օռք.)

- 1968 (18.06)

Stu 78

ԵՐԿՐՈՊԱՆ [= Еркран] (ամսր.)

- 2001 (31.07)

Stu 61

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԱՍՏԱԼՏԱՐԱՆ: Գիտական հանդիս = Ереванский университет. Научно-информацион. журнал

- 1987 (N1)

Stu 83

ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԱՍՏԱԼՏԱՐԱՆ [= Ереванский университет] (աշտր.)

- 1987 (14.02)
- 1987 (18.04)
- 1989 (5.10)
- 2010 (N 3)

Stu 36, 49, 84, 97

ԻՐԱՎՈՒՆՔ de facto [= Иравунк de facto]: Հաս.-քաղ. թերթ

- 2010 (16-18.03)

Stu 67

ԼՐԱԲԵՐ ԳԱՍՏԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ = Вестник общественных наук / ՀՍՍՀ ԳԱ

- 1971 (N1)
- 1972 (N9)
- 1983 (N5)

Stu 30, 31, 35

ԽԱՐԻՍՈՆ [= Xariss]: Գեղ., մշակութ., երիտ. ամսգ.

2004 (05)

Տես 6

ՀԱՅ ԶԻՆՎՈՐ [= Aý zinvor]: ՀՀ ՊՆ պշտք.

2002 (13-20.04)

Տես 64

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՍԴԵՍ = Арменоведческий журнал = Journal for Armenian Studies / Խ. Ալբով. անվ. ՀՊՄՀ

2008 (N 2-3, Դավթել.)

Տես 58

ՀԱՅԱՍՏԱՆ [= Aýastan]: Դաս., քաղ., մշակութ. թերթ

1997 (15.04)

2002 (21.06)

Տես 47, 50

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ [= Aýastani Anrapetutym] (օրը.)

2002 (14.03)

2004 (30.09)

2005 (9.06)

2010 (10.03)

2010 (28.10)

Տես 56, 57, 67, 91, 92, 95

ՀԱՅՈՑ ԱՇԽԱՄՈՐ [= Aýou ashxamor] (օրը.)

2002 (16.03)

Տես 93

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՉ [= Aýrenakanč]: Դաս., քաղ., մշակութ. թերթ (Արմավիր)

2010 (1-15.07)

Տես 96

ՀԱՅՈՒ ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՍՏԱՏԱՐԱՆԻ: Գիտական լրացր. = Журнал Ереванского университета. Науч.-инфформ. бюллетень

1995 (N 2)

1995 (N 3)

1996 (N2)

Տես 40, 41, 43

ՇԻՐԱԳ [= Shirag]: Անվանի գրականության և արվեստներին նվիրված գյուղական թե արդյունաբանական ժեռարկածություն = Shirag an Armenian monthly/ Թերթիան նշանութ. Ժուրն. - Պէտք (Լիռանան). - Շիրագ

1974 (N 6)

Տես 79

ՊԱԼՔԱՐ [= Palkar]: Ազգ., քաղ., և արվ. օրակար = Balkar. Armenian Daily Newspaper. - Բնակչութեան (ԱԱԾ)

1973 (17-18.02)

Տես 31

**ՊԱՏՄԱ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ = Историко-филологический журнал / ՀՀ
գալ**

1997 (N 2)

Տես 45

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ [= Советская литература]: Գրակ.-գեղ., տես.-քննադ. ամսակ.: Օրգան ՀՍՍՌ Գրող. միութ. վարչ.

1974 (N 12)

Տես 80

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԴՐՈՅՑ = Советская литература: Орган ՀՍՍՌ Լուս. մին. և լուս., բարձ. դպրոցի ու գիտ. հիմնարկների աշխատողների արհմ. հանրապ. կոմիտեի (ըրբ.)

1979 (1.02)

Տես 33

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ = Советская Армения = Sovetskaya Hayastan (Armenie Soviétique) : Հայ., գրակ.-գեղ. ամսակ., օրգան սիրուրահայութ. հետ նշակութ. կապի կոմիտեի

1968 (N 7), 1968 (N 8), 1987 (N 6)

Տես 29, 85

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ [=Советская Армения] (օրթ.): Օրգան ՀԿԿ, ՀՍՍՌ Գերազ. սովետի և Սին. խորհրդի

1982 (13.03)

Տես 34

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺ = Советская манкаварж (Советский педагог). ՀՍՍՌ լուս. մին. տես., մանկավարժ.-մեթոդ. ամսակ.

1965 (N 8), 1977 (N 9), 1987 (N 7)

Տես 77, 81, 86

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ: Հաս. գիտություններ = Известия. Обществ. науки / ՀՍՍՌ ԳԱ

1964 (N 5)

Տես 28

ՕՐԱԳԻՐ [Oragir] (օրթ.)

1999 (16.01)

Տես 88

ՕՐԻՆԱՑ ԵՐԿԻՐ = Orinats yerkir [Оринац өркүр]: «Օրինաց երկիր» կուս. պշտր.

2006 (10-16.03)

Տես 57

**ՀԱՎԵԼՎԱԾ
ПРИЛОЖЕНИЕ**

**ՔԱՂՎԱԾՔՆԵՐ ԲՆԱԳՐԵՐԻՑ
ЦИТАТЫ ИЗ ОРИГИНАЛОВ**

Հ. Խ. ԲԱՐՄԵՂՅԱՆԻ ՄՏՔԵՐԻՑ

**Հայրենիք, քաղաքականություն,
մշակույթ, սեր**

«Քսաներորդ դարը, ինչպես մարդու, այնպես էլ երկրագնդի համար, որքան հրաշագործ արարումների, նույնքան էլ մարդասպան ու երկրակործան դար եղավ: Այսուամենայնիվ, իրեն և բնությունը կործանել սկսած մարդը դեռ լավատեսությունը չի կորցրել» [54]:

«Երրորդ 1000-ամյակում հայի գործը շատ հեշտ չի լինելու: Պատմականորեն չլուծված են մնում Մասիսը պանդխտությունից ազատելու, ապա նաև քաղաքակրթության ավերածությունների դեմն առնելով՝ հայահավաքման գործընթաց սկսելու և իրականացնելու պատմական առաքելությունները» [20]:

«Աշխարհի մարդկությունը չի կարող հաշտվել այն մտքի հետ, որ հայ ժողովրդի առասպելաբանական կենտրոնը՝ նոյյան տապանն իր վրա վերցրած լեռը մնա ուրիշի ձեռքում: ... Ես նաև համոզված եմ, որ Արքախի ազատագրմանը հաջորդելու է մեր պահանջատիրական հարցերի լուծումը» [64]:

«Հուսանք, որ գալիք 1000-ամյակի սկզբներին, երբ քաղցն ու աղքատությունը վերացած կլինեն մեր երկրից, աշխարհիկ և հոգեոր մեծատունները կմտածեն նաև հայ ժողովրդին ու նրա պատմությանը վայել համալսարաններ, մշակույթի և կրթության օջախներ կառուցելու մասին» [20]:

«Նվաճումները առ ոչինչ կդառնան, եթե մենք չիմանանք մի բան. որ ձեռք բերելը երբեմն այնքան դժվար չէ, որքան դրանք պահպանելը» [64]:

«Կառավարող կուսակցության մեծարգու այրեր, ձեր սեփական ժողովրդին և մեզ մի՛ կերակրեք ահարեկչության ու քաղաքացիական կովի սպառնալիքներով, մի՛ դառնացնեք մեր ծերությունը։ Զէ՞ որ վաղուց է ասված՝ եթե Աստվածն անգամ կործանում է, ապա՝ Հայը շինում է» [40]:

«Երկիրը պաշտպանում են ոչ թե փողոցային ցույցերով ու կուսակցական քարոզչություններով, այլ կյանքը նվիրաբերելով։ ... Հայրենիքը պաշտպանելու ճանապարհը անցնում է արյան միջով» [64]:

«Պատերազմում անմահանում է ամեն մի քաջ, իսկ հերոսանում են երջանիկ անհատները միայն» [40]:

«Նույնիսկ մահերի ընտրության մեջ պատերազմը անարդար ու չարամիտ է։ Ոչ միայն տանում է պատանուն ու զավակի ծնունդը դեռ չտեսած փեսային, այլև հաճախ մորը զրկում է իր մինուճար որդուց, իսկ երբեմն էլ ամբողջ տոհմը որձակոտոր է անում» [40]:

«Հայրենական պատերազմից տուն դարձողները՝ գեներալ թե զինվոր, մտավորական թե հողի ու գործարանի աշխատավոր, իրենց հետ բերեցին ընդմիշտ խաղաղ ապրելու ցանկություն ու ոգի, «ղասակարգային թշնամու» հետ բարեկամացած, ամեն մտավոր բռնություն իրենցից թոթափած, եթե ոչ աստվածապաշտ, ապա աստվածավախ դարձած։ Եկան գիտակցած լինելով, որ մարդկանց իրարից տարբերողը մաշկի գույնն է, մինչդեռ միացնողը արյան կարմիրն է, որ անցնում է սրտի միջով, սնում է նաև ուղեղն ու միտքը» [40]:

«Անցել են միակուսակցական բռնության տարիները, մենք ունեօրի և աղքատի հակադրման հնացած գաղափարախոսությամբ Եվրախորհուրդ ներկայանալու իրավունք չունենք» [24]:

«Կուսակցականությունը՝ 20-րդ դարում ապրած ամեն մի հայաստանցու, այլև՝ ամեն մի Հայի, այսօրվա բարդութիւն է» [54]:

«Մենք չենք կարող անտարերությամբ նայել այն իրողությանը, թե ինչպես բազմակուսակցականության ախտը փոշիացնում է Հայաստանի կուսակցական ուժերը, թե ինչպես Հայերենի «կուսակցական սկզբունքայնություն» կայուն բառակապակցությունը գնալով վեր է ածվում «անսնկզբունք կուսակցականություն» անգաղափար մտայնության, թե ինչպես Հայաստանի ու Հայ ժողովրդի Համար արյուն թափած ու բազում զոհեր տված ազգային կուսակցությունների ղեկն անցնում է տկար ու գաղափարազուրկ մարդկանց ձեռքը, թե ինչպես երիտասարդության Հայրենասիրական, բարոյական և ազգային դաստիարակության գործն այսօր անհեռանկար խարխափում է Հանրապետական բազմակուսակցական անգաղափար գզվոտուքի մեջ» [40]:

«Բառարանները գրվում են մարդուն՝ աշխարհի անիմանալին իմանալի, անհասականալին հասկանալի դարձնելու համար: Հետեւաբար բառարանը բանասիրական մի ստեղծագործություն է, որի և նրա ընթերցողի միջև երրորդ անձի գոյությունը բոլորովին ավելորդ է» [21]:

«Բառարանի և ընդհանրապես խմբակային աշխատանքների հեղինակների անունները հաճախ մոռացվում են, գործն է մնում: Հիմա քանի՞ մարդ գիտի մեր սքանչելի Հայկազյան բառարանի հեղինակներին, որ երկու հատորով է լույս տեսել, բայց տասներեքն էլ Ս. Ղազար կղզում, նյութը հավաքած, մնում են: Մեր բառարանի [«Հայաստանի և Հարակից շրջանների տեղանունների բառարան»] վրա գրված է՝ Հակոբյան և ուրիշներ, այնպես որ՝ ես այդ ուրիշներից եմ: Եվ դա ոչ զարմանալու բան է, ոչ էլ՝ զայրանալու: Այդպիսին է գիտությունների ճակատագիրը, կարևոր աշխատանքն է» [62]:

«Իմ կարծիքով Հայ քաղաքակիրթ մարդը առայժմ անհրաժեշտ մակարդակով և ծավալով չի արտահայտվում գեղարվեստական երկերում:... Մեր գրականությունը (արձակը) դեռևս չի ազատվել մարդուն պատրաստի սխեմաների սահմաններում ներկայացնելու թուլությունից»[59]:

«Գրականությունն է միավորողը և ոչ թե գիտությունն ու գիտական ծրագրերը, քանզի գրականությունն է եղել և կա ՀրԱճառյանի ասած՝ «լեզվի տարածման միջոցների՝ դպրոցի, լրագրության, թատրոնի, երգի ու վեպի» Հիմքը: Սակայն այն էլ իմանանք, որ լեզուն ոչ թե Հայաստանն ու Նրա Հողն ու ջուրն են ստեղծում, այլ այդ Հող ու ջրի վրա ապրող Հայաստանցին, ինչպես որ «ազգային ուժեղ գրականությունը» ոչ թե Լոռին է ստեղծում, այլ նրա զավակը՝ Մեծ Լոռեցին» [42]:

«Աստվածաշնչյան անհիշելի և առասպելական ժամանակներում էր, որ մարդկային կյանքի տևողությունը Հարյուրամյակներով էին հաշվում: Բայց այն օրվանից, երբ Եվան կերակ Աստծու արգելած պտուղը, և մարդը վոնդվեց դրախտից, նրա կյանքի տևողությունն սկսեցին տասնամյակներով հաշվել» [54]:

«Միծաղն ու լացը, ընդհանրապես, միենույն ակունքից են գալիս: Միծաղ է Հարուցում այն, ինչ անսովոր է, և մեջը վտանգ չկա, իսկ եթե կա վտանգ, անսովորը Հարուցում է սարսափի» [66]:

«Ամենահզոր, ամենամեծ սերը, դժբախտաբար, միշտ ի չիք է լինում» [66]:

«Սերը որոնում է, անվերջ որոնում: Սիրո մեջ ամենակարևորը հավատարմությունն է և աղնվությունը: Կինը տան պատիվն է, տղամարդը՝ փառքը» [66]:

Լեզու, ուղղագրություն, լեզվաքաղաքականություն

«Լեզուն ունի իր զարգացման պատմական ընթացքը, օրինաչփությունները... և դաժան է, ոչ մի հեղինակության առջև չի ստրկանում» [29]:

«Լեզվի բառապաշարը մարդու՝ հաղորդակցմամբ իրականացվող հասարակական գործունեության անմիջական արտացոլումն է:... Լեզվի բառապաշարի արագընթաց զարգացումը պահանջում է համազգային ուշադրություն և հոգատարություն մեր լեզվի բառագանձի նկատմամբ» [29]:

«Բանակաշինությունը միայն զենքով ու տեխնիկայով չէ, այլ նաև լեզվով» [64]:

«Հայոց լեզուն մեր ազգային ինքնության պահպանման ամենազորեղ կովանն ու միջոցն է» [67]:

«Հայերենը կարող է գոյատեսել և իր լեզվաբանական ու ներքին լեզվական հարցերը լուծել միայն իր մայր հայրենիքում, իր կերտած պետության հոգածությամբ և նրա զբաղեցրած տարածքային սահմաններում միայն» [25]:

«Հայերենի համար իրավական տեսակետից զարգացման ավելի նպաստավոր պատմաշրջան, քան այսօրվանն է, երևի երբեք չի եղել» [63]:

«Մեր խորագետ նախորդները հայերենը դարձրին գիտության ու արվեստների լեզու: ...Նույնպիսի հպարտությամբ մենք չենք կարող խոսել մեր բանավոր լեզվի մաքրության ու ճոխության, մեր գրական հին լեզվի ժողովրդականության, գրական ու բանավոր լեզուների փոխադարձ հարազատության ու համապատասխանության մասին» [44]:

«Լեզվաշխական ճիշտ քաղաքականությունը շատ կարևոր նախապայման է լեզվի մաքրության ու հստակության, նրա համակարգի ազգային կերպարանքի պահպանման՝ սրանով պայմանավորված՝ լեզվի ուսուցումը հեշտացնելու համար» [44]:

«Աշխարհում չկա լեզու, որ գրավոր դառնալուց հետո իր գրի ու սրա հնչման միջև անընդհատ առաջացող փոփոխություններից ծագած դժվարությունները հեշտությամբ հաղթահարած լինի: Այսօր աշխարհի միասնական լեզու դառնալու հավակնող անգլերենը իր յուրաքանչյուր գրի հնչական ճիշտ արժեքը որոշելու համար մինչև քառասուն կանոնարկում ունի: ... Հայերենն, ուրեմն, բացառություն չէր կարող լինել: Կարծել, թե մեսրոպյան գրերի հնչական արժեքը նույնությամբ պահպանելով է պայմանավորված եղել հայի ու հայերենի ազգային գոյատեռումը, եթե տգիտություն չէ, ապա խաբեռություն է, եթե խաբեռություն չէ, ապա միամտություն է» [25]:

«Միսիթարյանները քաջ գիտեին, որ լեզուն և նրա ուղղագրությունը համակարգային են, և այդ համակարգայնության խախտումը իր՝ լեզվի առանձնահատկությունն ու էությունն է և ոչ թե անհատների կամքի արտահայտություն» [44]:

«Լեզվի հնչյունային սկզբունքով ձևավորված ուղղագրությունը հետ տանելու փորձերը հակապատմական են, ոչ առաջադիմական» [44]:

«Դասական ուղղագրության սկզբունքներն ավելի շատ խախտված են արևմտահայերենում» [44]:

«Տարբեր բարբառային հիմքերի վրա բարձրացած գրական հայերեններում, գրաբարի մեսրոպյան գրերի հնչույթային արժեքը յուրօվիք, հաճախակի էլ կամայական փոփոխությունների ենթարկելով՝ դրանցում ուղղագրական միասնություն չես ստեղծի» [25]:

«Ոմանք ամենայն լրջությամբ փորձում են մարդկանց հավատացնել, թե որոշ անհատների ջանքերով հայերենի տերմինաշխնության ասպարեզում տարվում է մաքրամոլության քաղաքականություն», [մինչդեռ] (հավելումները այստեղ և այսուհետեւ մերն են) «օտար բառերի ու տերմինների թարգմանությունը, անհարկի օտարաբանությունների դեմ պայքարելը յուրաքանչյուր լեզվի բառակազմական ու տերմինաշխնության ներքին օրինաչափություններից բխող կանոն է» [29]:

«Հայերենի բառային և ձեւաբանական կառուցվածքը լայն հնարավորություններ են ընձեռում՝ ազատորեն փոխառություններ կատարելու, ...[և] մեր գրական լեզուն օտարաբանությունների դիմել է միայն ստիպված պարագայում, այսինքն՝ երբ չի կարողացել տվյալ օտար բառը ճշգրիտ կամ հաջող թարգմանել» [29]:

«Ոչ մի դարում սեփական բառակազմական միջոցներով ստեղծված, տվյալ լեզվի գրությանն ու արտասանությանը, իր ժողովրդի մտքին ու հիշողությանը հարազատ բառերն ու տերմինները երբեք չեն խանգարել այդ ժողովրդի առաջադիմությանը» [29]:

«Անհրաժեշտ, պարտադիր փոխառությունը մտավորականի և ժողովրդի կամքից վեր է, նա իր բնական ճանապարհով գաղիս է, դառնում սովորական, գրական փոխառությունից մտնում է ժողովրդի լեզու, և դրանից հետո դուրս մղելու անհրաժեշտությունը ոչ մտավորականն է զգում, ոչ ժողովուրդը» [62]:

«Գիտության, մշակույթի աստիճանի բարձրացած, քաղաքակիրթ ժողովրդի լեզուն չի կարող օտար աղբյուրներից չօգտվել» [62]:

«Լեզվական փոխազդեցությունները անխուսափելի են, և այդ ճանապարհով առաջացած փոփոխություններն էլ լեզվի

բնականոն զարգացման դրսեորումներից մեկն են: Սակայն լեզվի համակարգայնությունը անխաթար պահելու, նրա բառակազմական ու ձևակազմական օրինաչափությունները, գրության ու արտասանության կանոնները շեղումներով ու բացառություններով չլցնելու և սրանց հետեանքով տվյալ լեզվի ուսուցման ճանապարհին նորանոր դժվարություններ չստեղծելու համար միշտ գիտակցված ու զգուշավոր վերաբերմունք է պետք օտար փոխառությունների նկատմամբ» [18]:

«Օտարաբանությունների հարուցած դժվարությունները բազմաբնույթ են: ...Երկարատև ու հզոր ազդեցությունների դեպքում երբեմն փոխառություններին հաջորդում են նաև օտար հնչյունների, բառերի օտար շեշտադրության ու առողանության փոխանցումներ» [18]:

«Այսպես կոչված միջազգային տերմինաբանությունը... այժմ միանական աղբյուր չունի: Այսօր չեք գտնի մի քանի տասնյակ գիտական տերմիններ, որոնք լեզվականորեն համաշխարհային ընդհանրություն ունենան: ...Միջազգային տերմինաբանության հարցն այսօր ոչ այնքան լեզվաշինական, գիտագործնական հարց է, որքան լեզվական դիվանագիտության հարց» [29]:

«Փոխանակ գրքեր ու հոդվածներ գրելու բառակազմական լեզվական հմտությունների մասին, ...մաքրամոլության խրտվիլավի դեմ դրոշ պարզած մի քանի աղմկարարների թելադրանքով, մեր մասնագետներն ու տերմինաշինարարները զբաղված են տեսականորեն լուծված կամ բնավ չլուծվող մանր վեճերով: ...Չեն դադարում արևմտահայ տերմինաշինությունը արևելահայերենի տերմինաշինությանը հակադրելու վնասակար ու դատապարտելի փորձերը» [29]:

«Անհատները կանոններ են սահմանում միայն և ոչ թե կանոններով լեզվի կառուցվածքի կամայական վերափոխում» [33]:

«Աշխարհի ամենազարգացած լեզուներն անդամ իրենց բառային միջոցներով այսօր չեն բավարարում գիտական տերմինաբանության պահանջները» [30]:

«Մենք պետք է մեր բարբառները փայփայենք, ... բայց երբ գրական լեզուն հակադրում ենք բարբառին և գրականի գեղեցկությունը, համաժողովրդական լինելը և այլն երկրորդ պլան ենք մղում, դրանով ոչ բարբառը և, առավելապես, ոչ գրական լեզուն բան չեն շահում» [63]:

«Անհրաժեշտ է լեզվի տեսչության փոխարեն ստեղծել հստակ ու հասցեական իրավասություններ ունեցող մի մարմին, որի գործունեությունը ուղղված լինի լեզվաքաղաքականության հռչակմանը, մշակմանը, լեզվապահպանությանը, ... վերահսկողությանը» [67]:

«Նոր ուղղագրությունը հնի փոխարինելու կոչերը հակապատմական, հետընթաց գործողության կոչեր են: ... Ուղղագրական միասնության կարելի է հասնել ոչ թե հետընթացով, այլ հին ու նոր ուղղագրությունների մերձեցման, մասնավորապես դեպի առաջ գնացող փոխզիջումների ճանապարհով» [60]:

«Առաջին հերթին մեր մտավորականությանը, ապա ողջ հասարակությանն անհրաժեշտ է օրինապահ լինել նաև լեզվական կանոնների պահպանման հարցում, այլապես իդեալական որոշումն անդամ չի կարող լեզվի մաքրության պահպանման տեսակետից գործնական արժեք ունենալ» [18]:

«Լեզվի մաքրությանը պետք է հասնել ոչ թե տոնակատարությունների, այլ ամենօրյա հետեղականության, տքնաժան աշխատանքի միջոցով» [67]:

Հովհ. Թարսեոյանն ուրիշների մասին

[Հրաչյա Աճառյան]

«Հր. Աճառյանի հայագիտական ժառանգությունն ընդհանրապես, իսկ հայոց լեզվի պատմությանը նվիրված ստեղծագործությունները՝ մասնավորապես, իրենց ծավալով ու նյութի ընդգրկման խորությամբ զարմացնում են գիտական աշխարհին և ակամա հարց առաջացնում, թե ի՞նչն էր այդ տիտանական աշխատանքի ոգեսորության աղբյուրը։ Այլ կարգի բազում հանգամանքների մեջ, իրեւ այդ հարցի ուղիղ պատասխան, անվարան կարելի է ասել՝ այդ աղբյուրը Աճառյանի վառ հայրենասիրությունն էր։ Իր ժողովրդի պաշտամունքն ունեցող գիտնականի մոտ այդ պաշտամունքը փոխվեց նրա լեզվի մշակույթի և ողջ պատմության պաշտամունքի, և ինչպես յուրաքանչյուր մտածող, Աճառյանն էլ, երբեք չնույնացնելով դրության տեր անհատներին ու պաշտոնատար անձանց, սրանց վարվելակերպն ու վարքագիծը հասարակության և ժողովրդի հետ, հաղթահարեց իր ստեղծագործական աշխատանքի այս կարգի բոլոր հոգեբանական խոչընդոտները և դարձավ սովորական շրջանի բանասիրության վիթխարի մեծություններից մեկը» [32]:

«Եթե մինչև Աճառյանի աշխատությունների հրապարակ գալը դեռևս կարող էին կասկածներ լինել հայերենի ցեղակցական կապերի այնպիսի հարցերում, ինչպիսիք են՝ հայերեն-պարսկերեն, հայերեն-խեթերեն, հայերեն-փոյուգերեն, հայերեն-ուրարտերեն, հայերեն-կովկասյան լեզուներ ծագումնաբանական կապերի հարցերը, ապա նրա աշխատություններով ըստ էության վերանում են այդ վեճերը, և բավականին համոզիչ ու փաստարկված է դառնում հայերենի հնդեվրոպական ինքնուրույն լեզվաճյուղ լինելու Հյուրշմանի տեսությունը» [32]:

«Գաղթօջախների ուժացման և նորերի գոյացման պայմաններում Հր. Աճառյանը մշտապես գտնվել է պատմական իրադարձությունների հետևից գնացողի, իր գրառումները անընդհատ լրացնողի և թարմացնողի դերում: ... Նա այդ թեմայի առաջին ամբողջական ուսումնասիրողն է, որի քննությունը, ինչպես լեզվաբանական ասպարեզում, այստեղ էլ հեռու է ազգայնական, կրոնական, կուսակցական, հարևանահովանավորչական կողմնակալ կաշկանդումներից» [22, 50]:

«Բացառիկ է «Պատմութիւն հայոց գաղթականութեան» [Հ. Աճառյան] գրքից քաղված պատմական դասերի դերը Հայաստանի պատմության արդի փուլի համար: ... Հեղինակի յուրայինների և այլոց գործի գնահատման չափանիշները, ազգային, իրավական ու բարոյական լինելուց բացի, նաև համամարդկայիննեն»: «[Աշխատությունը] եզակի աղբյուր է նաև բնագրային առումով, հայերի գրաբանության տեսանկյունից... Նույն բառը... կարող ենք գտնել... 3-4 ուղղագրությամբ: Ով փորձի դրանք միասնականացնել (թեկուզ և դասականով), մեղանչած կլինի պատմականության դեմ, ... անտեսած կլինի մեծանուն հայագետի այն տասնամյակների տառապանքները, որ նա կրել է հին ուղղագրությունից նոր ուղղագրությանն անցնելու իր ողիսականում» [22, 50]:

«Կորստից փրկված է Հ. Աճառյանի ևս մեկ գլուխգործոցը. մինչդեռ գաղթական հայի փրկության համար, քանի դեռ նա Հայրենիք չի վերադարձել, լուսավորչական հայ մնալու և մայրենի լեզուն չմոռանալու բարի խորհրդից բացի, պայծառատես Աճառյանը անգամ ուրիշ ճանապարհ չի տեսնում» [22, 50]:

[Գրիգոր Ղափանցյան]

«Ղափանցյանը ժամանակի հետ քայլող հայրենասեր գիտնական էր: Նա չէր կարող սառնասրտությամբ հեռվից դիտել, թե ինչպես, չարաշահելով հայ-արմեններիս եկվոր լինելու հնդեվրո-

պարանական տեսությունը, մեր Հայրենիքի մեծ մասը բռնազավթած երեկվա քոչվոր ավարառու ցեղերը, արդեն պետականության հասած, 1930-40-ական թթ. փորձում էին բռնազավթել ու Հայաթափի անել նրա՝ կիսանկախության հասած փոքր մասը՝ Խորհրդային Հայաստանը ևս: ... Այս տեսանկյունից ... խիստ արդիական ենք Համարում նրա Հայացքները Հայ բարբառների և ժամանակակից գրական Հայերենի երկու ճյուղերի գարգացման պատմական ընթացքի, արդի վիճակի ու դերի և սրանց ապագայի վերաբերյալ: Գր. Ղափանցյանի Համար Հայ բարբառները թե՝ նախագրաբարյան, թե՝ գրաբարյան և թե՝ հետգրաբարյան ժամանակաշրջաններում Հայոց լեզվի կարևոր, երբեմն կամ տեղ-տեղ միակ տարբերակն են, նրա պատմության անփոխարինելի սկզբնաղբյուրը [45]:

«Ղափանցյան գիտնականի գիտական ժառանգության մասին քննադատություններ շատ եմ կարդացել ու լսել, բայց Ղափանցյան մարդու և գիտնական-դասախոսի մասին ոչ մի չարախոսություն լսած չկամ: Նրան ոչ ոք Հայրանունով չէր դիմում, նա մեզ Համար միայն ընկեր Ղափանցյան էր: Բայց առաջին խել դասախոսություններից մենք գիտեինք նրա «լուսահոգի հոր՝ Այվազի» անունը, որին նա առիթը բաց չէր թողնում երախտագիտությամբ հիշելու և վերհիշելու: Ղափանցյանի խստահայաց ու խոժոռադեմ արտաքինի տակ մենք տեսնում էինք նրա՝ մանկան պես պարզ ու միամիտ, մանկան պես բարի ներաշխարհը, զգում էինք նրա՝ որպես խսկական գիտնական ուսուցչի կրած խաչի ծանրությունը» [45]:

[Գեորգ Զահուկյան]

«Ընդունված է ասել՝ բանաստեղծ ծնվում են, գիտնական՝ դառնում: Բայց բոլոր մեծերի, այդ թվում Գ. Զահուկյանի կյանքի օրինակով անվարան կարելի է ասել՝ ամեն խսկական արհեստ ու արվեստ, շնորհք ու մտավոր կարողություն աստվածային է» [38]:

«Զահուկյանը Հայագիտության լծի ծանրությունը զգացող և այդ լուծը արժանապատվությամբ ու վայել առաջ տանող գիտնական է, Հայ լեզվաբանությանը Համաշխարհային փառք ու Հանճար բերող գիտնական» [38]:

«[Խորհրդային տարիների քաղաքական վերուվարումների մեջ] ավանդական քերականագիտությունն ու Միսիթարյան դպրոցի Հայագիտությունը Հայտարարվեցին որպես սխոլաստիկ, կղերական, իսկ պատմահամեմատական Հայագիտություն՝ բուրժուական վնասակար ուսմունքներ: Այս ժանր ժամանակաշրջաններում, եղակիների հետ, Գ. Զահուկյանին էր վիճակված մի կողմից պաշտպան կանգնելու դասական Հայագիտության սկզբունքներին, մյուս կողմից՝ ղեկավարելու Հայերենագիտության մեջ լեզվաբանական նոր ուղղություններ ներդնելու, այն ժամանակակից Համաշխարհային լեզվաբանության մակարդակի բարձրացնելու պայքարը» [38]:

«Բարեկիրթ անձնավորություն է թե՛ մտավոր, թե՛ արտաքին վարքագծով: Պարզ է ու Հասարակ, մոլորությունների մեջ անգամ՝ անկեղծ ու անմիջական: Սկզբունքային է ամեն ինչում: Զի սիրում պարծենկոտ տգիտությունը և միամիտ խորամանկությունը: Ատում է քծնանքը: Քծնանքով Զահուկյանի սիրտը շահելու հույսը տապ անապատում հյուսիսային զովություն ակնկալել է նշանակում: ...Ամեն ինչ, նույնիսկ բնության օրենքները նրա կենցաղում ստորադասված են և ծառայում են գիտական աշխատանքի շահերին» [38]:

«Գ. Զահուկյանը եթե ոչ Հիմնականում, ապա նաև գալիք սերունդների Համար գրող գիտնական է, և նրա վաստակի իսկական գնահատանքը եկող սերունդները պետք է տան՝ այդ մասին ամբողջական ուսումնասիրություններ ստեղծելով» [38]:

[Եղուարդ Աղայան]

«Գիտնականի ապրած կյանքը ոչ թե ժամանակի տևողությամբ, այլ այդ ընթացքում ստեղծած գիտական վաստակի հունձքով է չափում. իսկ Աղայանը հայագիտության առատ հունձքի վաստակով բեռնավորված գիտնական է» [35]:

«Հայերենի ծագման, մեսրոպյան այբուբենի ստեղծման պատմության, գրական հայերենի տարրեր փուլերի, սրանց ներքին կապի ու անցումների, սրանց ու հայ բարբառների փոխհարաբերության, հայերենի կառուցվածքի տարրեր կողմերի բնութագրումների՝ հայոց լեզվի պատմության ու հայերենի համեմատական քերականության բազմազան հարցերի մեջ չկա քիչ թե շատ ուշագրավ խնդիր, որի պարզաբանման մեջ իր գիտական ավանդը ներմուծած չլինի էդ. Աղայանը» [35]:

«Արդի հայերենի բացատրական բառարանը» հայ բառարանագրության խոշորագույն նվաճումներից է: Օգտագործելով հայ բառարանագիտության հարուստ փորձը, նրանում կուտակված լեզվական փաստական նյութը, դրան ավելացնելով ժամանակակից հայերենի մեջ վերջին մոտ կես դարի ընթացքում տեղի ունեցած բառապաշարային փոփոխություններն ու կուտակումները, որոնք չեն ենթարկված բառարանային մշակման, պլրոֆ. Աղայանը արդի հայերենի բառապաշարը ներկայացրել է իր իմաստային կառուցվածքի, քերականական անհրաժեշտ հատկանիշների, դարձվածքային միավորների գիտական ճշգրիտ ու փաստարկված համակարգմամբ ու նկարագրությամբ» [35]:

[Թաղեսոս Հակոբյան]

«Մեր օրերի հակազգային սառնաշունչ քամիներին ընդդիմադիր համբերատարությամբ, առանց հավուր պատշաճի փառաբանվելու մոլուցքի, Թաղեսոս Հակոբյանը դարձավ հայ դարավոր պատմագրական դպրոցի, մասնավորապես մեծանուն Ալիշանի գործի իսկական շարունակողը» [37]:

«Թաղեկոս Հակոբյանը նման չէր Հայաստանի ու Հայերենի մասին իրենց խոսքի ու գրի ազիտացիոն պերճախոսությամբ Հայրենասիրության էժանագին փառք ակնկալող գիտնականներին: Նրա ուսումնասիրությունները զերծ են առարկայազուրկ տեսական դատողություններից ու մոգոնումներից: Նա իր ուսումնասիրության առարկան և հիմնահարցը միշտ քննում է տեղագրական, հնագիտական, հուշարձանային, պատմական-արևիվային նյութերի վկայակոչմամբ և միայն սրանց հիման վրա արված վերլուծություններով: Եթե Պատմական և Արևմտյան Հայաստանին Հակոբյանը, ինչպես Ալիշանը, ծանոթ էր Հեռվից, ապա այս դաժանորեն փոքրացված մի բուռ Հայաստանը նա գիտեր քար առ քար, թուփ առ թուփ» [37]:

«[Նա] իր անունը անքակտելի կապերով կապեց Հայկական թագավորությունների ու մայրաքաղաքների պատմության, Հայոց աշխարհների ու գավառների, Հայկական լեռնաշխարհի լեռների ու լեռնաշղթաների, դաշտերի ու հովիտների, գետերի ու լճերի, բնակավայրերի ու կառույցների, վանքերի ու հուշարձանների հարյուրհազարավոր անմահ անունների հետ★ Համեստ գիտնականը վերակենդանացրեց այդ անունները, Հասկացությունները, գաղափարները և դրեց հիշողությունը կորցնելու տագնապալի վտանգի մեջ գտնվող իր ժողովրդի գրասեղանին, ... Հայ ժողովրդին վերադարձրեց նրա կորսված Հայրենիքը՝ հոգեւոր Հայաստանը» [37]:

[Գրիգոր Գարեգինյան]

«Համբավավոր ուսուցիչ և հմայքով մարդ էր նա: Հայերենի բազմածե ու բազմաբովանդակ նախադասության կառույցների ներդաշնակությունը հետազոտող Գարեգինյանն ինքն էլ արտաքինի ու ներքինի մի նուրբ ներդաշնակություն էր: Նրա արտաքինը անտեսանելիորեն ձուլված էր էությանը: Թեև արտաքնապես բարեկիրթ ու առքինքնող, միշտ շիկ ու կոկ, բայց ամբողջությամբ էություն էր նա, միայն էություն: Եվ այդ էության մեջ նստած էր մարդը՝ բարի, ազնիվ, առաքինի մարդը: Հա-

մեստ էր ամոթխածության աստիճանի, մեծահոգի էր ու ներողամիտ, բայց երբ մեջտեղը գիտական սկզբունք, ոտնահարված ճշմարտություն կամ անպաշտպան ազնվություն կար, Գարեգինյանի խիզախ բռնկումը հասնում էր հանդգնության» [39]:

«Աշխարհն աղքատացավ ևս մի խսկական մարդով: Ել ո՛վ մնաց... Մնում են քչերը: Խսկ այդ քչերն էլ երեկի ստեղծված են հանուն այն բանի, որ Աստծո մահկանացուն մարդ կոչվելու համար իրեն շատ նվաստացած չզգա...» [39]:

[Պավել Շարաբխանյան]

«Մանկավարժ-ուսուցչապետ էր իր լայնախոհ իմացականությամբ, եռանդուն դասատվությամբ, խստապահանջ արդարամտությամբ» [46]:

[Գուրգեն Սևակ]

«Դժվար է գերագնահատել Գ. Սևակի ծառայությունը հայերենի լեզվաշինության և տերմինաշինության գործում: Նա հայերենի մաքրության ու անաղարտության ճանաչված նախանձախնդիրներից է» [28]:

[Լևոն Հախվերդյան]

«Լ. Հախվերդյանն «իր խոսքի արժեքը գիտցող, բարեխիղ գիտնական է: Նա ուղղագրության հարցերը քննում է գիտության և ոչ կուսակցական քարոզչության դիրքերից» [48]:

[Ակակի Շանիձե]

«Ակակի Շանիձեն, լինելով ամենամեծ վրացագետ-քարթվելագետներից մեկը, միաժամանակ համաշխարհային լեզվաբանության ականավոր դեմքերից էր, ինտերնացիոնալիստ-գիտնական, մասնավորապես հայ ժողովրդի ու նրա լեզվի մեծաքանքար ուսումնասիրողը» [36]:

[Փ.Գ. ՄԵՐԹԻԽԱՆՅԱՆ]

«[«Աստվածաշնչի և Հայոց սուրբ անվանց բառարանի» յուրաքանչյուր անուն բառահողվածը] քննվող անվան ծագումնաբանական, աղբյուրագիտական, բանասիրական, ինչպես նաև աստվածաբանական ու պատմամշակութային ավարտուն, ոչ միայն սովորական, այլև նույնիսկ Հարցի գիտակների Համար շատ ու շատ Հայտնություններով լի մի ուսումնասիրություն է» [21]:

«Ես լեզվաբան եմ, և այս բառարանի իմ ամենասիրելին նրա լեզուն է: Կարդացե՛ք աստվածերգության գրաբար թե միջին Հայերեն, արևմտահայերեն թե արևելահայերեն բերված բնագրային տողերը, նրանցում չեք գտնի անհասկանալիության տարածված վախը, լեզվական օտարության կուսակցական քարոզչության նեռի մտահղացումը: Գրական միասնական Հայերենի հավերժ փառաբանումն է այս բառարանը» [21]:

«Սա անհավատներին Հավատի, իսկ ուրացողներին դարձի բերող բառարան է» [21]:

[Ալեքսան Կիրակոսյան]

«Իր մարգարեական դարձած ձայնը ժամանակակից և գալիք սերունդներին Հասանելի դարձնելու, նրանց դույզն-ինչ օգտակար լինելու մտայնությամբ է գրված «Մայրամուտի շեմին» Հուշագրությունը» [52]:

ՈՒՐԻՇՆԵՐԸ

Հ. Խ. ԲԱՐՄԵՂՅԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

«Հ. Բարսեղյանը թե՛ որպես գիտնական ու մանկավարժ, թե՛ որպես մարդ ու քաղաքացի, մշտապես աչքի է ընկել շիտակությամբ, համարձակությամբ ու արդարամտությամբ և հատկապես բացառիկ պահանջկոտությամբ թե՛ իր և թե՛ այլոց նկատմամբ։ Նրա մարդկային առաքինության այդ վեհ գծերը լավագույնս զգացել են նրա սաները, իսկ որդեգրած գիտական տեսակետը հետեղականորեն պաշտպանելու հատկությունը՝ գործընկերները։ Տեղին է հիշատակել Բարսեղյանին նվիրած գրքերից մեկի վրա Պարույր Սևակի կատարած հետեւյալ մակագրությունը. «Սասնա օրինավոր ծուռ ընկերոջս, Սասնա օրինավոր ծուռ Պարույրից» [96]:

«Հովհաննես Բարսեղյանի հետ երբեք առնչվածները նրան ճանաչում են որպես սիրված, մեծ հմայքի տեր դասախոսի։ ...Միշտ սիրված է ուսանողների կողմից, նախ և առաջ՝ բազմագիտակ դասախոսությունների ու նաև արդարամիտ կեցվածքի համար» [96]:

Նորայր Պողոսյան
(բանաս. գ.թ., դոց.)

«Հովհ. Բարսեղյանի համար Երևանի պետական համալսարանը սրբազն կրթօջախի արժեք ուներ, թանկ, անգնահատելի, հարազատ օջախի չափ։ Համալսարանի պատիվն ու հեղինակությունը նա համարում էր իրենը» [99]:

«Խստապահանջ, անզիջում էր նախ իր, նոր միայն գործընկերների և ուսանողների հանդեպ: Աչք չէր փակում աչքակապության, ամենաթողության, թափթփվածության, ձեականցուցադրական հայրենասիրական նկրտումների հանդեպ. վարքագիծ-կենսադիրքորոշում, որն այսօր, ցավոք, հարգի չէ» [99]:

«Զափազանց ուշագրավ է այն անհերքելի իրողությունը, որ անկշռելի վաստակի տեր, համընդհանուր սեր և ակնածանք վայելող մեծահռչակ անձնավորության հոբելյանն անցած երկար ու ձիգ տարիների ընթացքում գեթ մի անգամ չի նշվել: Գուցե այդպես ստացվել է այն պատճառով, որ մարդարիտի փառքը փրփուրն է խլում» [99]:

**Գեորգ Զաքարյան
(ՀՀ վաստ. ուսուցիչ),**

Նրա աշխատությունների մասին

[«Մանուկ Աբեղյանի հինգ հոլովի տեսությունը
և նրա հին ու նոր քննադատությունները»]

«Հեղինակը Աբեղյանի քերականական տեսության խորունկ մեկնությամբ և կենդանի լեզվի շատ փաստերով ընթերցողին է ներկայացնում ժամանակակից հայերենի քերականական պատկերը, որը, նրա կարծիքով, պետք է տեղ գտնի, վերականգնվի դասագրքերում» [78]:

**Ռաֆայել Իշխանյան
(բանաս. գ.դ., պլոֆ.)**

[«Հայերենի խոսքի մասերի
տարրերակման տեսությունները»]

«Հ. Բարսեղյանի աշխատությունը թարմ հոսանք է հայ լեզ-վարանության անդաստանում և շատ բան իր տեղը դնող, պար-զող, հստակեցնող հոսանք: ... [Այն կարող է դասվել] Մ. Արեղյանի քերականագիտական համակարգի քննությանը նվիրված լավագույն երկերի շարքում, և ամենալավն է իրրե դիպուկ, կարեորը ոչ կարեորից հստակորեն զանազանող և համակարգի ընդհանուր պատկերը ճշտությամբ ներկայացնող: ...Գիտական պաշտպանության տակ են առնվում Մ. Արեղյանի տեսակետնե-րը՝ ժամանակին նրանց ղեմ կատարված և մինչև այժմ անպա-տասխան մնացած հարձակումներից» [81]:

Ուժայել հշխանյան
(բանաս. գ.դ., պրոֆ.),
Աշոտ Սուքիասյան
(բանաս. գ.դ., պրոֆ.)

[«Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական
տերմինաբանական բառարան»]

«Նկատելի է, որ բառարանը, ամբողջութեամբ վերցուցած՝ բացառիկ արժէք կներկայացնէ հայ բառարանագրութեան հա-մար: Նմանօրինակ բառարանի մը առկայութիւնը, հայ իրակա-նութենէն ներս կենսական անհրաժեշտութիւն մըն էր... Բառա-րանը կու գայ գոցելու հայ բառարանագրութեան մէջ գոյու-թիւն ունեցող բաց մը՝ նոր որակ ու ներդրում կատարելով այդ մարզէն ներս» [79]:

«... Սրտագին կը չնորհաւորենք անուանի լեզուաբանը, որ իր կոթողային աշխատութեամբ տուաւ իր գիտնականի ներհուն ընդունակութեան, խորաթափանց միտքին, անխոնջ աշխատանքին բարձրագոյն ստուգանիշը եւ նաեւ մեկնակէտը լեզուագիտական իր մարզը աւելի բեղուն ու արդիւնաւէտ դարձնելու յօգուտ հայագիտութեան» [79]:

**Գարոյր Աղպաշեան
(Ղիբան.-հայ գրող, հրապ.)**

[«Տերմինաբանական և ուղղագրական
տեղեկատու»]

«[Այն] պետականորեն հաստատված փաստաթուղթ է, բազմազան օրենքներով՝ ամփոփված մի գրքի մեջ, Հիանալի խմբագրված և սրբագրված» [94]:

**Վաչագան Մարգարյան
(խմբ.-հրատարակիչ)**

[«Հայաստանի և Հարակից շրջանների
տեղանունների բառարան»]

«[Բառարանը] հայրենական գիտության վերջին ժամանակների խոշորագույն նվաճումն է: ...Նրանով վերականգնվում է մեր ժողովրդի պատմական հիշողությունը» [93]:

**Սամվել Մուրադյան
(բանաս. գ.դ., պրոֆ.)**

«Մեր սեղանին է դրված Հայաստան աշխարհի ու նրա հարակից շրջանների տեղանունների նախորդը չունեցող մի հիմնարար, գիտականորեն հագեցված մայր բառարան, որի հրատարակումը պատիվ կրերի ցանկացած ժողովրդի» [86]:

«Ուրախալի է, որ տրվում է մշակութային ժառանգությունը՝ գոյություն ունեցող, կամ անցյալում գոյություն ունեցած դպրոցների, ինչպես նաև այլ ուսումնական հաստատությունների, բուժական հիմնարկների, թերթերի, հանդեսների, ամսագրերի հրատարակության, բնակավայրում ծնված նշանավոր մարդկանց մասին հարուստ տեղեկույթ» [86]:

*Հրաչյա Գաբրիելյան
(աշխարհ. գ.դ., պրոֆ.)*

«Հազիվ թե այսօր մի այլ աշխատության հրատարակությունն ավելի կարեոր լիներ հայագիտության համար, քան այս բառարանինը» [82]:

*Ռաֆայել Իշխանյան
(բանաս. գ.դ., պրոֆ.)*

«... Նրա հեղինակների անունները այսուհետեւ իրենց պատվավոր տեղը կունենան Միսիթար Սեբաստացու, Գաբրիել Ավետիքյանի, Խաչատուր Սյուրմելյանի, Հայ բառարանագրության մյուս երախտավորների շարքում» [82]:

*Արշակ Մադոյան
(բանաս. գ.դ., պրոֆ.)*

«Բնույթով հանրագիտական այդ հիմնարար բառարանը Հայկագյան բառագրքի, Հայոց լեզվի արմատական բառարանի և մյուս աննախաղեալ բառագրքերի հետ միասին ամբողջացնում է մեր անչափ հարուստ բառարանագրությունը» [85]:

«Կան հազարավոր անուն-հոդվածներ, որոնցից յուրաքանչյուրը ոչ թե տեղեկատու է, այլ սեղմ, ամբողջական ուսումնասիրություն...» [85]:

«Այդ, մեր կարծիքով, տեղանունների ժամանակակից բառարանագրական նոր մշակում է, որի նմանը չենք տեսնում նախորդ ժամանակների տեղանունների բառագրքերում ... Իսկ ինչքան բարդությունների հետ են կապված անունների տառադարձությունները, ստուգաբանությունները, հիմնական անուն-հոդվածների ընտրությունը, նույն կարգի տեղանունների բնագրերի համամասնության պահպանումը, տվյալների ընտրությունը» [85]:

«Բառարանը հայ մշակույթի նշանակալի երեսույթներից է՝ կազմված Հարստագույն, ծովածավալ նյութի հիման վրա, խիստ գիտական սկզբունքներով: ...Այն յուրատեսակ սերմացու է հետագա տեղանվանագիտական հետազոտությունների համար» [85]:

«Ստեղծվելով աղբյուրների հիման վրա, գրախոսվող բառարանը, մեր կարծիքով, ինքը դարձել է հայ ժողովրդի ու նրա հայրենիքի ընդհանուր պատմության հուսալի աղբյուրներից» [85]:

Սուրեն Երեմյան (ՀՀ ԳԱ ակադ.)

«...Անվանակարգային տերմինների ծավալով ու Հարստությամբ, բառահոդվածի գիտական մշակվածության մակարդակով, գլխարարությամբ բազմակողմանի բնութագրությամբ, տեղանունների՝ աշխարհագրական, պատմական, քաղաքական, տնտեսագիտական, լեզվաբանական, վիճակագրական և այլ տվյալների ճոխությամբ բազմահատոր սույն աշխատանքը աննախադեպ երեսություն է ոչ միայն հայ, այլև համաշխարհային բառարանագրության մեջ» [82]:

Աշոտ Սուրենիայան (բանաս. գ.դ., պլրոֆ.)

«Քաղաքակիթ ժողովուրդներից քչերն ունեն նման աշխատություններ, եղածների ստեղծման վրա էլ աշխատել են միշտ ինստիտուտներ ու գիտական կենտրոններ: [Նրանում] մեծ տեղ է տրված տարածաշրջանի էթնիկ կազմավորումների և անտիկ աշխարհի հզոր պետությունների հետ հայ ժողովրդի կապերին ու առնչություններին» [91]:

«[Բառարանը] սերունդներին է վերադարձնում պատմական հիշողությունը: ... Մեծ է նշանակությունը նաև թուրքերի և աղբբեջանցիների նենգ, ստահող, պատմության կեղծարարության քարոզչական արշավի դեմ տարվող պայքարում» [91]:

**Ալեքսան Կիրակոսյան
(քաղ. և պետ. գործիչ)**

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Կազմողի կողմից (հայ., ռուս.)	5, 7
Բանասիրական գիտությունների դ-ր, պրոֆ. Ռ. Խ. Բարսեղյանի կյանքի և գործունեության հիմնական տարեթվերը (հայ., ռուս.) ...	9, 11
Վ. Ա. Մաղայան - Անվանի հայերենագետն ու վաստակաշատ համալսարանականը	13

ՄԱՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռ.Խ. Բարսեղյանի աշխատանքների ժամանակագրական ցանկ

Մենագրություններ	23
Բառարաններ, տեղեկատուններ	26
Ղասագրեր	28
Նյութեր ժողովածուներում և այլ գրքերում	29
Շոդվածներ, գրախոսություններ (թերթերում և հանդեսներում)	34
Հարցազրույցներ, բանավեճեր	45
Խմբագրած աշխատանքներ	49

Ռ.Խ. Բարսեղյանի մասին

Գիտական աշխատանքների գրախոսություններ	51
Կյանքի և գործունեության նաև մասին	58

Վերնագրերի այբբենական ցանկ (հայ., ռուս.)

Ռ.Խ. Բարսեղյանի աշխատանքները	61, 65
Ռ.Խ. Բարսեղյանի մասին	
Գիտական աշխատանքների գրախոսություններ	63, 67
Կյանքի և գործունեության նաև մասին	64, 68
Նկարագրված պարբերականների այբբենական ցանկ	69

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

Քաղվածքներ բնագրերից

Ռ.Խ. Բարսեղյանի մտքերից	
Հայրենիք, քաղաքականություն, մշակույթ, սեր	75
Լեզու, ուղղագրություն, լեզվագրաբառականություն	79
Շոփի. Բարսեղյանն ուրիշների մասին	84
Ուրիշները Ռ.Խ. Բարսեղյանի մասին	92
	99

СОДЕРЖАНИЕ

От составителя (арм., рус.)	5, 7
Основные даты жизни и деятельности д-ра филологических наук, проф. О.Х. Барсегяна (арм., рус.)	9, 11
В.С. Магалян - Известный арменовед и заслуженный университетский	13

БИБЛИОГРАФИЯ

Хронологический указатель трудов О. Х. Барсегяна

Монографии	23
Словари, справочники	26
Учебники	28
Материалы в сборниках и других книгах	29
Статьи, рецензии (в газетах и журналах)	34
Интервью, полемика	45
Редактированные им труды	49

Об О. Х. Барсегяне

Рецензии научных трудов	51
О жизни и творчестве	58

Алфавитный указатель заглавий (арм., рус.)

Труды О.Х. Барсегяна	61, 65
Об О. Х. Барсегяне	
Рецензии научных трудов	63, 67
О жизни и творчестве	64, 68
Алфавитный указатель периодики	69

ПРИЛОЖЕНИЕ

Цитаты из оригиналов

Из мыслей Ов. Барсегяна

Родина, политика, культура, любовь	75
Язык, правописание, языковая политика	79
Ов. Барсегян о других	84
Другие об Ов. Барсегяне	92

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԲԱՐՄԵՂՅԱՆ

ԿԵՆՍԱՍԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ստորագրված է տպագրությամ 21.06.2011 թ.:
Չափսը՝ $60x84^{1/16}$: Թուրքը՝ օֆսեք: Հրատ. 5.0 մամուլ,
տպագր. 6.25 մմմլ= 5.8 պարմ. մամուլի:
Տպագրանակ 100: Պատվեր՝ 99:

ԵՊՀ հրատարակչություն, Երևան, Ալ. Մանուկյան 1:

Երևանի պետական համալսարանի
օպերատիկ պրոֆեսիալ ստորագրածություն
Երևան, Ալ. Մանուկյան 1: